حکومەتی هەرێمی کوردستان

وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی

زانکۆی سلێمانی

کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتییەکان

بەشی کۆمەڵناسی

پاڵنەرەکانی خویندکار بۆ هەڵبژاردنی خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکان

توێژینەوەیەکی مەیدانیە لە شاری سلێمانی

توێژینەوەیەکە پێشکەش بە بەشی کۆمەڵناسی کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتییەکانی زانکۆی سلێمانی کراوە، وەک بەشێک لە پێداویستییەکانی بەدەستهێنانی بڕوانامەی ماستەر لە زانستی کۆمەڵناسیدا.

خوێندکار

هێمن محمود حسن

سەرپەرشتیار

پ.ی.د. لقمان صالح کریم

زاینی 2023 **کوردی** 2722

بەڵێننامە

من بەڵێن دەدەم ئەم ماستەر نامەیە کە ناو نیشانەکەی بریتیە لە (پاڵنەرەکانی خوێندکار بۆ هەڵبژاردنی زانکۆ تایبەتەکان بۆ خوێندن)، هەموو کاری ڕەسەنی تاکە کەسی خۆمە، جگە لەو شوێنانەی کە بە ئاشکرا ئاماژەم پێکردووە، هەموو نوسینەکان و ئەنجامەکان توێژینەوەی سەربەخۆی خۆمە، پێشتر لە هیچ شوێنێک بڵاوم نەکردۆتەوە و پێشکەشی هیچ شوێنێکم نەکردوە بۆ ئەوەی بڕوانامەی پێوەربگرم. بەڵێن دەدەم لە هەر جێگایەک شتێکم وەرگرتبێت ئاماژەم بە سەرچاوەکەی کردووە.

واژوو:

ناوی خوێندکار: هێمن محمود حسن

ڕێکەوت: / / 2023

پشتگیری و ڕەزامەندیی سەرپەشتیار

ئەم تێزەی خوێندکار (هێمن محمود حسن) بە ناونیشانی

(**پاڵنەرەکانی خویندکار بۆ هەڵبژادرنی زانکۆ تایبەتەکان بۆ خوێندن**)بە چاودێری ئێمە لە کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکان ئامادەکراوە و بەشێکە لە پێداویستییەکانی بەدەستهێنانی بڕوانامەی ماستەر / دکتۆرا لە زانستی (کۆمەڵناسی)، پێشنییار دەکەین پێشکەش بە لیژنەی هەڵسەنگاندن بکرێت.

واژوو:

سەرپەرشتیار:

پلەی زانستی:

ڕێکەوت: / / ٢٠٢٣

بە پێی ئەم پێشنیازە، ئەم تێزە پێشکەش بە لیژنەی هەڵسەنگاندن دەکەم.

واژوو:

ناو:

سەرۆکی بەش:( )

ڕێکەوت: / / ٢٠٢٣

ڕەزامەندی لیژنەی گفتووگۆ

ئێمە وەک لیژنەی تاقیکردنەوە، ئەم ماستەر نامەیە کە ناونیشانی بریتی بوو لە (پاڵنەرەکانی خوێندکار بۆ هەڵبژاردنی خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکان– تویژینەوەیەکی مەیدانییە لە شاری سلێمانی). خوێندەوە و خوێندکارەکەمان کە ناوی (هێمن محمود حسن)بوو، ناوەڕۆکەکەی تاقیکردەوە. ئێمە بڕیار دەدەین کە پێداویستی بڕوانامەی ماستەری لە پسپۆڕی (کۆمەڵناسی) تێدایە.

واژوو:	**واژوو:**
ناو:	**ناو:**
پلەی زانستی:	**پلەی زانستی:**
سەرۆکی لیژنە:	**ئەندام :**
ڕێکەوت: / / ٢٠٢٣	**ڕێکەوت: / / ٢٠٢٣**

واژوو:	**واژوو:**
ناو:	**پ.ی.د.**
پلەی زانستی:	**پلەی زانستی:**
ئەندام :	**ئەندام و سەرپەرشتیار :**
ڕێکەوت: / / ٢٠٢٣	**ڕێکەوت: / / ٢٠٢٣**

لە لایەن ئەنجوومەنی کۆلێجی زانستە مرۆڤاتیەکان / زانکۆی سلێمانی - پەسەندکرا

واژوو

ناو: پ. ی. د. پاڤێ جمیل أحمد صالح

ڕاگری کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکان

ئەم توێژینەوەیە پێشکەشە بە

- هاوژینم کە هەمیشە هاندەر و یارمەتیدەرم بوو.

- هەموو ئەو کارمەندانەی کە لە زانکۆ تایبەتەکان هاوکارم بوون.

- هەموو ئەو بەڕێزانەی کە ئەگەر بە ووشەیەکیش بێت لە تەواوکردنی توێژینەوەکەمدا یارمەتیدەرم بوون.

توێژەر: هێمن محمود حسن

سوپاس و پێزانین

- زۆر سوپاس بۆ خوای گەورە و میهرەبان، کە توانا و پشوو درێژی پێبەخشیم بۆ تەواوکردن و ئەنجامدانی ئەم توێژینەوەیە.

- سوپاسی زۆرم پێشکەشی سەرپەرشتیارەکەم بۆ کاری لێنەبڕاوانەی لەگەڵم بە درێژایی ماوەی توێژینەوەکەم.

- سوپاسی هەموو ئەو مامۆستا بەڕێزانە دەکەم کە لە قۆناغەکانی خوێندنی ماستەردا وانەیان پێداوم و لێیان فێربووم.

- سوپاسی زۆرم بۆ هەموو مامۆستایانی بەشی کۆمەڵناسی.

- سوپاسی زۆرم بۆ پ . ی . د. کوردستان عمر مامۆستای بەشی کاری کۆمەڵایەتی بۆ تێبینی و سەرنجە زۆر بە سوودەکانی.

- سوپاسی سەرجەم ئەو مامۆستا بەڕێزانە دەکەم کە بۆ هەڵسەنگاندنی فۆرمی ڕاپرسییەکەم لە کاتی خۆیان گرت و یارمەتیان دام.

- سوپاس و پێزانین بۆ ئەو زانکۆیانەی یارمەتیدەرم بوون، هەروەها سوپاس بۆ ئەو خوێندکارانەی کە بەشدارییان کردوە لە پڕکردەوەی فۆرمی ڕاپرسیی ئەم توێژینەوەیە.

پێڕست

ژمارە	ناوی بابەتەکان	ژمارەی لاپەڕە
١	بەڵێننامە	i
٢	پشتگیری و ڕەزامەندی سەرپەشتیار	ii
٣	بڕیاری لیژنەی تاقیکردنەوە	iii
٤	ئەم توێژینەوەیە پێشکەشە بە	iv
٥	سوپاس و پێزانین	v
٦	پێشەکی	1
٧	دەروازەی یەکەم: لایەنی تیۆری توێژینەوەکە	3
٨	بەشی یەکەم: دەستپێکی لایەنی تیۆری توێژینەوەکە	5
٩	باسی یەکەم : کێشە و گرنگی و ئامانجی توێژینەوەکە	5
١٠	کێشەی توێژینەوەکە	5
١١	گرنگی توێژینەوەکە	6
١٢	گرنگی تیۆری	6
١٣	گرنگی پراکتیکی	7
١٤	ئامانجی توێژینەوەکە	7
١٥	باسی دووەم - چەمکەکانی توێژینەوەکە	8
١٦	یەکەم: پاڵنەر	8
١٧	دووەم: زانکۆ	11
١٨	سێیەم: خوێندکاری زانکۆ	12
١٩	باسی سێیەم - توێژینەوە هاوشێوەکان	14
٢٠	توێژینەوە عەرەبییەکان	14
٢١	گفتوگۆی توێژینەوەکانی پێشوو	17
٢٢	خاڵی هاوبەشی نێوان توێژینەوەکان	18
٢٣	خاڵی جیاوازی نێوان توێژینەوەکان	20
٢٤	بەشی دووەم – مرۆڤ و پاڵنەرەکانی باسی یەکەم - پاڵنەر وەک هێز	22
٢٥	گرنگی پاڵنەرەکان	23

٢٦	باسی دووەم - سروشتی پاڵنەر	27
٢٧	پۆلێنبەندی پاڵنەرەکان	29
٢٨	پاڵنەرە ناوەکی	29
٢٩	پاڵنەرە دەرەکی	30
٣١	پاڵنەرەکانی خوێندن لە زانکۆ	33
٣٢	سەرچاوەکانی پاڵنەرە کۆمەڵایەتیەکان	35
٣٣	باسی سێیەم - تیۆرەکانی پاڵنەر	38
٣٤	یەکەم : تیۆری دەروون - شیکاریی	40
٣٥	دووەم : تیۆری پێداویستیەکان	41
٣٦	سێیەم: تیۆری مەعریفی	44
٣٧	چوارەم : تیۆری دەستنیشانکردنی ئامانج	45
٣٨	پێنجەم: تیۆری پاڵپشتیکردن یاخود تیۆری ڕەفتاری	48
٣٩	شەشەم: تیۆری پاڵنەری بەدەستهێنان (ماکلیلاند)	50
٤٠	باسی چوارەم - دامەزراوەی زانکۆ	53
٤١	ئەرک و ڕۆڵی زانکۆ لە کۆمەڵگەدا	53
٤٢	مێژووی سەرهەڵدانی زانکۆ	55
٤٣	زانکۆکان لە جیهانی ئیسلامیدا	57
٤٤	مێژووی زانکۆ لە عێراق	57
٤٥	مێژووی زانکۆ تایبەتەکان لە کوردستان	58
٤٦	یاسای زانکۆ تایبەتەکان لە هەرێمی کوردستان	59
٤٧	دەروازەی دووەم : لایەنی مەیدانی توێژینەوە	60
٤٨	بەشی سێیەم: هەنگاوە کردارییەکانی لایەنی مەیدانی	61
٤٩	چوارچێوەی میتۆدی توێژینەوەکە	61
٥٠	پێشەکی	61
٥١	شێواز و ڕێکارەکانی ئەنجامدانی توێژینەوە	61
٥٢	میتۆدی توێژینەوەکە	61
٥٣	کۆمەڵگەی توێژینەوەکە	62
٥٤	نموونەی توێژینەوەکە	62

٥٥	قەبارەی نموونەکە	62
٥٦	سنوری توێژینەوە	63
٥٧	ئامرازی کۆکردنەوەی زانیاری	63
٥٨	ئاستەنگەکانی بەشی مەیدانی	64
٥٩	ڕاستگۆیی فۆڕمی توێژینەکە	65
٦٠	جێگیری فۆرمی ڕاپرسی	65
٦١	ئامرازە ئامارییە بەکارهاتووەکان	66
٦٢	بەشی چوارەم: ئەنجامەکانی توێژینەوەکە	67
٦٣	زانیاری گشتی	67
٦٤	خستنەڕووی گرنگترین ئەو پاڵنەرانەی کە وا لە خوێندکار دەکەن زانکۆ تایبەتەکان هەڵبژێرن بۆ درێژەدان بە خوێندن	71
٦٥	بەشی پێنجەم: ئەنجامگیری و ڕاسپاردەکان	100
٦٦	ئەنجامگیری	100
٦٧	پێشنیارەکان	102
٦٨	ڕاسپاردەکان	103
٦٩	سەرچاوەکان	104
٧٠	سەرچاوە عەرەبییەکان	104
٧١	سەرچاوە ئینگلیزییەکان	109
٧٢	توێژینەوە کوردییەکان	111
٧٣	توێژینەوە عەرەبییەکان	111
٧٤	پاشکۆکان	115

لیستی خشتەکان

ژمارەی خشتەکان	ناونیشانی خشتەکان	ژمارەی لاپەڕە
١	خشتەی ڕاستی و جێگیری (پێوەری ئەلفا کرۆنباخ)	65
٢	خشتەی ڕەگەزی نموونەی توێژینەوەکە	67
٣	خشتەی تەمەنی نموونەی توێژینەوەکە	67
٤	خشتەی قۆناغی خوێندنی زانکۆیی نموونەی توێژینەوەکە	68
٥	خشتەی شوێنی نیشتەجێبوونی نموونەی توێژینەوەکە	70
٦	خشتەی باری خێزانی نموونەی توێژینەوەکە	70
٧	خشتەی پاڵنەری ئابووری نموونەی توێژینەوەکە	71
٨	خشتەی پاڵنەری دەروونی نموونەی توێژینەوەکە	76
٩	خشتەی پاڵنەری کۆمەڵایەتی نموونەی توێژینەوەکە	80
١٠	خشتەی پاڵنەری ئەکادیمی / زانستی نموونەی توێژینەوەکە	84
١١	خشتەی پەیوەندی نێوان ڕەگەز و پاڵنەر	91
١٢	خشتەی پەیوەندی نێوان تەمەن و پاڵنەر	92
١٣	خشتەی پەیوەندی نێوان قۆناغی خوێندن و پاڵنەر	94
١٤	خشتەی پەیوەندی نێوان شوێنی نیشتەجێبوون و پاڵنەر	96
١٥	خشتەی پەیوەندی نێوان باری خێزانی و پاڵنەر	98

لیستی شێوەکان

ژمارەی شێوەکان	ناونیشانی شێوەکان	ژمارەی لاپەڕە
١	شێوەی پاڵنەری دەرەکی و ناوەکی	31
٢	شێوەی قوچەکی ماسلۆ	43

لیستی پاشکۆکان

ژمارەی پاشکۆ	ناوی پاشکۆکان	ژمارەی لاپەڕە
١	فۆرمی ڕاپرسی توێژینەوەکە	116
٢	ناوی زانکۆ تایبەتەکانی هەرێمی کوردستان	119
٣	خشتەی هەڵسەنگێنەران	121

پێشەکی

هەر بوارێک کە مرۆڤ هەڵیدەبژێرێت یان هەر ڕەفتارێک کە ئەنجامیدەدات، پاڵنەرێکی ناوەکی یا دەرەکی هەیە، کە گوزارشت لە حەز و ئارەزوو و پێداویستیە نەبینراو و بینراوەکانی دەکات. لەبەرئەوە ئەنجامدانی توێژینەوە سەبارەت بەو پاڵنەرانە یارمەتیدەرن بۆ پێشبینیکردنی ڕەفتاری مرۆڤەکان لە دوارۆژدا، چوکە ئەگەر ئێمە بەو پاڵنەران ئاشنابین ئەوا دەکرێت لە هەندێ بارودۆخی دیاریکراودا پێشبینی هەڵسوکەوت و ڕەفتاری مرۆڤەکان بکەین.

بابەتی خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکان یەکێکە لەو بژاردانەی کە بەشێک لە خوێندکاران لە دوای تەواوکردنی قۆناغی ئامادەیی بیری لێدەکەنەوە و کەم تا زۆر بۆ ماوەیەک پێوەی سەرقاڵ دەبن، ئەگەر لە هەڵبژاردنی کۆلێژێک یا زانکۆیەک یا بەشێک کە خۆی حەزی پێدەکات سەرکەوتوو نەبێت، ئەوا کاریگەرییەکی نەرێنی لەسەر دوارۆژی خوێندنی هەبێت.

لە هەموو حاڵەتێکیشدا کاری بڕیاردان و هەڵبژادرنی زانکۆیەکی دیاریکراو بۆ درێژەدان بە خوێندن، کۆمەڵێک پاڵنەر و هۆکاری لەپشتە، وەکو ئاستی توانای خودی خوێندکار و ئاستی ئابووری و کۆمەڵایەتی خێزانی خوێندکار و کاریگەریی هاوڕێ نزیکەکانی. دۆخێکی لەو جۆرەش کاریگەری لەسەر ڕەفتار و بڕیارەکانی خوێندکار دەبێت ، جگە لەوەش پاڵنەرەکان لە کەسێکەوە بۆ کەسێکی تر بە هەمان شێوە نابن و جیاواز دەبن .

زانکۆکان کۆمەڵێک ئامانجیان هەیە، وەکو ئامادەکردنی توانا و لێهاتوویی مرۆیی پسپۆڕ و ئامادەکردنیان بۆ ناو بازاڕی کار و بەشداریکردن لە پرۆسەی گەشەپێدانی کۆمەڵایەتیدا، هەروەها بەرەوپێشبردنی توێژینەوەی زانستی و بەرزکردنەوەی ئاستی زانستی و مەعریفی لە سەرجەم بوارە جیاوازەکاندا. لەبەرئەوە زانکۆ سەرچاوەیەکی گرنگی توێژینەوەی زانستیە، دەکرێت بڕیار بەدەستدان و بەرپرسانی سیاسی وڵات سوود لە کارو توێژینەوە زانستیەکانی زانکۆکان وەربگرن، بۆ

چارەسەکردنی کێشەکان و بەرەوپێشبردنی وڵات و پاراستنی کلتوری مرۆیی و پارێزگاریکردن لە بەرهەمی فکری تاکەکانی کۆمەڵگا. ئەو سروشتی کارکردنەی زانکۆ کە هەیەتی وای کردوە هەوڵبدات کۆمەڵگا لە کۆی چالاکیە زانستی و مەعریفیەکانی خۆیدا بەشدار پێبکات. لە زۆربەی وڵاتانی جیهاندا زانکۆکان دوو جۆرن (گشتی و تایبەت)، بە شێوەیەکی گشتی هەردووکیان بە گوێرەی یاسا و ڕێسا کارپێکراوەکانی دەوڵەت و دامەزراوە تایبەتەکان کار دەکەن ، بەڵام شێوازی وەرگرتنی خوێندکاران و فەلسەفە و سیاسەتی پەروەردەیی جیاوازیان هەیە، خاڵی سەرەکی جیاکەرەوەی نێوان ئەو دوو جورە زانکۆیە بریتیە لە شێوازی وەرگرتنی خوێندکاران بۆ درێژەدان بە خوێندن، زانکۆ گشتیەکان خوێندن تێیاندا بە خۆڕاییە و بێ بەرامبەرە، بەڵام زانکۆ تایبەتەکان خوێندن تێیاندا بە پارەیە و خوێندکار ساڵانە دەبێت بڕێکی دیاریکراو پارە بدات، ئەو بڕەیە پارەیەش لە زانکۆیەکەوە بۆ زانکۆیەکی تر و لە وڵاتێکەوە بۆ وڵاتێکی تر دەگۆڕێت.

لەم ساڵانەی دواییدا لە هەرێمی کوردستان ژمارەی زانکۆ تایبەتەکان بەشێوەیەکی بەرچاو زیادی کردووە و هەر یەکێک لەو زانکۆیانە چەندین کۆلێژ و بەشی جیاواز لە خۆدەگرێ و ساڵانەش بە شێوەیەکی بەردەوام خوێندکار وەردەگرن، ئەوەش وای کردوە ساڵ لە دوای ساڵ ئەو زانکۆیانە ژمارەیان زیاتر بێت. لایەنی تیۆری لە دوو بەش پێکهاتووە، بەشی یەکەم لە سێ باس و بەشی دووەم لە چوار باس پێکهاتووە، لایەنی مەیدانیش لە سێ بەش پێکهاتووە، لە بەشی سێیەمدا کە دەکاتە بەشی یەکەمی لایەنی مەیدانی توێژینەوەکەدا چوارچێوەی میتۆدی توێژینەوەکە خراوەتە ڕوو، لە بەشی چوارەمدا لە ڕێگەی کۆمەڵێک خشتە و شیکارییەوە ئەنجامەکانی لایەنی مەیدانی توێژینەوەکە خراوەتە ڕوو، لە بەشی پێنجەم و کۆتاییشدا دەرەنجام و ڕاسپاردەکان خراونەتە ڕوو.

دەروازەی یەکەم

لایەنی تیۆری توێژینەوەکە

بەشی یەکەم

باسی یەکەم

پێشەکی

چوارچێوەی گشتی توێژینەوەکە

کێشە و گرنگی و ئامانجی توێژینەوەکە

یەکەم: کێشەی توێژینەوەکە

دووەم: گرنگی توێژینەوەکە

أ- گرنگی تیۆری

ب- گرنگی مەیدانی

سێیەم: ئامانجی توێژینەوەکە

باسی دووەم : چەمک و زاراوەکانی توێژینەوەکە

گرنگترین چەمکەکانی توێژینەوەکە

یەکەم: پاڵنەر

چەمکە پەیوەندیدارەکان بە پاڵنەرەوە

دووەم: زانکۆ

سێیەم: خوێندکاری زانکۆ

باسی سێیەم: توێژینەوەکانی پێشوو

توێژینەوە عەرەبییەکان

گفتووگۆی توێژینەوەکانی پێشوو

خاڵی هاوبەشی نێوان توێژینەوەکان

خاڵی جیاوازی نێوان توێژینەوەکان

بەشی یەکەم

دەستپێکی لایەنی تیۆری توێژینەوەکە

باسی یەکەم

کێشە و گرنگی و ئامانجی توێژینەوەکە

یەکەم: کێشەی توێژینەوەکە:

زانکۆ دامەزراوەیەکی زانستی و پەروەردەییە و بەو ڕۆڵەی کە لە ناو کۆمەڵگادا دەیگێڕێت، لە دامەزراوەکانی تری ناو کۆمەڵگا جیادەکرێتەوە، چونکە لە گەشەپێدانی لایەنی مەعریفی و پرۆسەی گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی و کلتووری گەنجاندا ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕێت. ئەوانە کۆمەڵە خاڵێکی ئەرێنین و وا دەکەن زانکۆ بتوانێت ڕۆڵێکی کاریگەر لە ناو کۆمەڵگادا بگێڕێت.

خوێندکاری زانکۆیی بە یەکێک لە پێکهاتە سەرەکییەکانی زانکۆ دادەنرێت. تێبینی ئەوە دەکرێت کە لەم ساڵانەی دواییدا زانکۆ و کۆلێژە تایبەتەکان لە هەرێمی کوردستان، ژمارەیان بەردەوام ڕوو لە زیادبووندایە، هەروەها ژمارەی ئەو خوێندکارانەشی کە ڕوو لەو زانکۆ تایبەتانە دەکەن، بە هەمان شێوە لە زیادبوونێکی بەرچاودایە ئەمەش قورسایی خستۆتە سەر شانی خێزان، لەم سۆنگەیەوە توێژەر لە دوو توێی ئەم توێژینەوەیەدا تیشک دەخاتە سەر ئەو پاڵنەرانەی کە وا لە خوێندکار دەکەن زانکۆ تایبەتەکان هەڵبژێرن بۆ درێژەدان بە خۆیندن و هەوڵدەدات وەڵامی پرسیاری سەرەکی ئەم توێژینەوەیە بداتەوە کە بریتیە لە:

- ئایا گرنگترین ئەو پاڵنەرانە چین کە وا لە خوێندکار دەکەن ڕوو بکاتە زانکۆ تایبەتەکان بۆ درێژەدان بە خوێندن؟
- ئایا تێڕوانینی خوێندکاران بەرامبەر زانکۆ تایبەتەکان چۆنە؟

دووەم : گرنگی توێژینەوەکە:

خوێندنی زانکۆیی ئەو قۆناغە زانستی و ئەکادیمیەیە کە خوێندکار ئامادە دەکات بۆ دۆزینەوە و بەدەستهێنانی هەلی کاری زیاتر، هەروەها بواری دەدات لە یەکێک لە پسپۆڕییە زانستیەکاندا درێژە بە خوێندن بدات، دەکرێت بڵێین قۆناغێکە لەو قۆناغە گرنگانەی کە مرۆڤ بۆ بازاڕی کار ئامادە دەکات. لەم قۆناغەدا مرۆڤ ئاستی پێگەیشتنی زیاتر دەبێت و بە شێوەیەکی جیاوازتر لە ژیانی خۆی و دەوروبەری دەڕوانێت.

لێرەدا گرنگی ئەم توێژینەوەیە لە دو خاڵی بنچینەیدا دەخەینە روو:

أ - گرنگی تیۆری:

ئەم توێژینەوەیەوە باس لە بابەتێکی سەردەمیانە دەکات کە ئەویش زانکۆ و پاڵنەرێتی خوێندکارانە بۆ وەرگرتنیان لە زانکۆ تایبەتەکان، کە خواستی خوێندکاران لەسەری روو لە زیادبوونە، خوێندکار لەبەر هەندێک هۆکار ئامادەیە لە بەرامبەر وەرگرتنی لە یەکێک لەو زانکۆیانە ساڵانە بڕێک پارە بدات بۆ درێژەدان بە خوێندن لە یەکێک کۆلێژەکانیان. ئەم توێژینەوەیە دەکرێت ببێتە سەرچاوەیەکی زانستی بۆ تیشک خستنە سەر ئەو بابەتە تیۆری و پەرتوک و نوسراوانەی کە لەسەر ئەو بابەتە نوسراون، بۆ ئەوەی ببێتە هۆی دەوڵەمەندکردنی توێژینەوەی زانستی لەم بوارەدا.

ئەم توێژینەوەیە دەبێتە یەکێک لە سەرچاوە زانستیەکانی تایبەت بە پاڵنەرەکانی خوێندن و توێژەرانی تر دەتوانن سوودی لێوەربگرن، بە تایبەت ئەو توێژەرانەی کە مەبەستیانە لە پاڵنەرەکانی خوێندنی زانکۆییدا زیاتر قووڵببنەوە و هەوڵبدەن پلانی پێویست دابنێن بۆ بەرەوپێشبردنی زانکۆکان و بەرزکردنەوەی ئاستی زانستیان.

ب - **گرنگی پراکتیکی**:

دەکرێت لایەنە پەیوەندیدارەکانی حکومی - ناحکومی بە تایبەت وەزارەتی خوێندنی باڵا و وەزارەتی پەروەردە سود لە پێشنیارو راسپاردەکانی ئەم توێژینەوەیە وەربگرن، ئەم توێژینەوەیە دەبێتە یەکێک لەو توێژینەوانەی کە سەبارەت بە پاڵنەرەکانی خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکان ئەنجامدەدرێت، و بە پێی زانیارییەکانی توێژەر، تاکو ئێستا لە هەرێمی کوردستان توێژینەوەیەکی زانستی سەبارەت بە پاڵنەرەکانی خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکان ئەنجامنەدراوە.

سێیەم: ئامانجی توێژینەوەکە:

لە رێگەی ئەم توێژینەوە هەوڵدەدرێت ئەم ئامانجانەی لای خوارەوە بەدیبهێنرێن:

١- خستنەڕووی گرنگترین ئەو پاڵنەرانەی کە وا لە خوێندکار دەکەن زانکۆ تایبەتەکان هەڵبژێرن بۆ درێژەدان بە خوێندن .

٢- بەستنەوەی هەندێک لە گۆڕاوەکانی وەک رەگەز و تەمەن و باری کۆمەڵایەتی و شوێنی نیشتەجێبوون، بە پاڵنەرانەکانی خوێندکاران بۆ هەڵبژاردنی زانکۆ تایبەتەکان.

٣- زانینی تێڕوانینی خوێندکاران بەرامبەر زانکۆ تایبەتەکان .

باسی دووەم

چەمکەکانی توێژینەوەکە

لەم توێژینەوەینەوەیەدا چەند چەمکێک هەن، کە دەتوانین بڵێین تەوەری سەرەکین و توێژەر تیشکیان دەخاتە سەر، لەبەرئەوە گرنگە بزانین زانایان و پسپۆڕان، بە چ شێوەیەک پێناسەیان کردوە و بە چ ئاراستەیەکی کاریان لەسەر کردون، بۆ ئەوەی بەرچاوڕوونی زیاترمان لەو بارەیەوە هەبێت، لە گرنگترین ئەو چەمکانەش:

یەکەم: پاڵنەر (Motivation):

یەکێکە لەو چەمکانەی کە کاریگەری زۆری هەیە لەسەر بڕیار و ڕەفتارەکانی خوێندکار، جێگای سەرنجە تایلۆر و هاوڕێکانی پێناسەی پاڵنەریان کردوە بەوەی کە بریتیە لە زنجیرەیەک پرۆسەی یەک لە دوای یەک، کە ڕەفتاری مرۆڤ دەجوڵێنن و بەرەو ئامانجێکی دیاریکراو ئاراستەی دەکەن، لە هەمان کاتیشدا پارێزگاری لەو ڕەفتارە دەکەن و لە دوای بەدیهێنانی ئامانجەکە ڕەفتارەکە دەوەستێنن یا کۆتایی پێکدەهێنن(حسن، ٢٠١١ : ١٨).

پاڵنەر ووزەیەکی شاردراوەی ناو ناخی مرۆڤە، کە پاڵی پێوەدەنێت و دەیوروژێنێت بۆ ئەوەی ئاراستەیەکی دیاریکراو بگرێتەر بەر، ئەوەش لە ڕێگەی هەڵبژاردنی وەڵامدانەوەیەکی سوودبەخشانە لە ڕووی ئەرکەکیەوە، بۆ خۆگونجاندن لەگەڵ ژینگەی دەرەکی و دانانی ئەو وەڵامدانەوە، لە پێش هەموو بژاردەکانی تر، ئەوەش وا دەکات تاکە کەس پێداویستیەکی دیاریکراوی خۆی تێر بکات، یا ئامانجێکی دیاریکراوی خۆی بەدیبهێنێت(باهی، شلبی ، ١٩٩٩ :٦).

هەندێک لە توێژەرانی وەک (ئەتکینسۆن) هەوڵیانداوە جیاوازی لە نێوان پاڵنەر و پاڵنەرێتی بکەن، پێیانوایە پاڵنەر بریتیە لە حاڵەتی ئامادەباشی تاکە کەس، بۆ هەوڵدان لە بەدیهێنانی ئامانجێکی

دیاریکراو. ئەگەر ئەو ئامادەباشی و حەز و ئارەزووە، چووە بواری جێبەجێکردنەوە ئەوا دەبێت بە پاڵنەرێتی. هەرچەندە هەوڵێکی زۆردراوە بۆ جیاوازیکردن لە نێوان ئەو دوو چەمکەدا، بەلام تاکو ئێستا هیچ پاساوێکی ئەوتۆ لە ئارادا نیە بۆ جیاوازکردن لە نێوانیاندا. هەردوو چەمکەکە بایەخ بە ڕەفتاری تاکە کەس دەدەن کە پاڵنەرێک یا چەند پاڵنەرێکی لە پشتەوەیە (خەلیفە، ٢٠٠٠ :٦٧).

پاڵنەر بریتیە لەو بیرۆکەیەی کە لە پشتی ئەزموونێکەوە وەستاوە و مرۆڤ حەز دەکات تاقی بکاتەوە. کەواتە لێرەوە تێدەگەین کە بەدەستهێنانی هەستی ڕەزامەندی ئەو ئامانجەیە کە مرۆڤ هەوڵدەدات بە دیبهێنێت(کاغام، ٢٠١٣ :٤٧).

پاڵنەرەکان ووزەیەکن کە وێنەی ئامانج و مەبەستەکان بۆ مرۆڤ دەکێشن، بۆ دروستکردنی هاوسەنگی ناوەکی و خۆگونجاندن لەگەڵ ژینگەی دەرەکی(زیدان، سمالوتی ، ١٩٩٤ : ٧٢).

پاڵنەر بریتیە لە ئاراستەیەکی چالاک لە ژیانی ئێستادا بۆ بەدیهێنانی ئامانجێک کە هەڵسەنگاندنێکی ئەرێنی بۆ کراوە(Heckhausen , Heckhausen, 1991 : 579). لە هەندێ سەرچاوەشدا هاتووە کە چەمکی پاڵنەر وەکو هەموو چەمکە دەروونیەکانی تری وەک پەی پێبردن و وەبیرهاتنەوە و فێربوون، بریتیە لە پێکهاتەیەکی گریمانەیی کە لە ڕێگەیەوە ئاماژە بە ڕەفتارێکی دریایکراوی مرۆڤ دەدرێت، بە ئامانجی دیاریکردنی جۆر و ئاراستەی خودی ئەو ڕەفتارە(السید، ١٩٩٠ : ٤١٨). پاڵنەر ئەو ووزەیە کە ئامانجەکانی مرۆڤ پێکدەهێنێت و هەوڵدەدات بەدییانبهێنێت، لە پێناوی گەیشتن بە هاوسەنگی ناوەکی و گۆنجان لەگەڵ ژینگەی دەرەکی(صبیحات، ٢٠٠٣ : ١٤).

فێنویلی واپێناسەی پاڵنەر دەکات، کە بریتیە لە کۆمەڵە میکانیزمێکی بایۆلۆجی و سایکۆلۆجی، کە لە دواجاردا کار لە ڕەفتاری مرۆڤ دەکەن و ئاراستەی دەکەن (امال، ٢٠٠٨ : ٢٩).

(ستریس و پۆرتەر ١٩٩١) وا پێناسەی پاڵنەر دەکەن کە هێزێکە لە خزمەتی سێ ئەرکی سەرەکیدایە، پاڵنەرەکان خەڵکی چالاک دەکەن، ڕەفتارەکانیان ئاراستە دەکات بۆ بەدیهێنانی ئامانجێکی دیاریکراو،

بەردەوامیش دەدات بەو هەوڵ و کۆششەی کە خراوەتە گەڕ بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکە. لە تواناداانیە بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ پاڵنەرەکان ببینین، لەبەرئەوە ئەنجامدانی توێژینەوە لە بارەیانەوە کارێکی قورسە. بۆیە لە ڕێگەی چاودێریکردنی ڕەفتار و بەکارهێنانی چەند تەکنیکێکی پێوانەی دەروونیەوە دەتوانین درکیان پێبکەین (Riggio, 2013 : 189). یان دەتوانین بڵێین پاڵنەر حاڵەتێکی وروژانی دەروونی و فیزیۆلۆجیە و ڕۆڵێکی گەورەیان لە گۆڕین و ئاراستەکردنی ڕەفتاردا هەیە. لە ڕووی دەروونناسیەوە پاڵنەر گۆڕاوێکی بەیەکداچووە بۆ شیکردنەوەی ڕەفتار بەکاردەهێنرێت، هەر پاڵنەرە کە پەیوەندی نێوان وروژاندن و وەڵامدانەوەکە دروست دەکات (J. Bruno, 2002 : 91).

بەخستنەڕووی ئەم پێناسانەی سەرەوە دەگەینە ئەو ئەنجامەی کە پێناسەکان کۆمەڵێک خاڵی هاوبەش لە نێوانیاندا هەیە:

١- زۆربەیان جەخت لەوە دەکەنەوە کە پاڵنەر بریتیە لە وزەیەکی ناوەکی کە پاڵ بە مرۆڤەوە دەنێت.

٢- پاڵنەرەکان ڕەفتاری تاکەکان ئاراستە دەکەن و بەردەوامییان پێدەدەن.

٣- پاڵنەرەکانە پاڵ بە تاکە کەسەوە دەنێن، بۆ بەدیهێنانی ئامانجێکی دیاریکراو.

پێناسەی ڕێکاری(اجرائي): پاڵنەر بریتیە لەو هۆکارە دەروونی و کۆمەڵایەتی و ئابوورییانەی، کە پاڵ بە خوێندکارانەوە دەنێت بچنە یەکێک لە لە زانکۆ ئەهلیەکانی شاری سلێمانی و لە یەکێک لە کۆلێژە زانستیەکان درێژە بە خوێندنی زانکۆیی بدەن.

دووەم: زانکۆ:

بە شێوەیەکی گشتی دەکرێت بوترێت زانکۆ ڕێکخراوێکە کە لە کۆمەڵە ڕەگەزێک پێکدێت و پێکەوە یەکتری تەواو دەکەن، کە کاریگەری لەسەر بونیادی کەسێتی و خوێندکاری زانکۆیی دەبێت، ئەو ڕەگەزانەش بریتین لە مامۆستای زانکۆ و پرۆگرامەکانی خوێندن و چالاکی و کتێبخانە زانکۆییەکان. (رحیم، ٢٠٠٨ : ١٩)هەڵبەتە زانکۆ دامەزراوەیەکی زانستیە و ئەو خوێندکارانە وەردەگرێت کە قۆناغی ئامادەییان تەواوکردوە، ئەوەش بە پێی کۆمەڵێک مەرج کە دەبێت لە کەسی خوێندکاردا هەبن. (ئادەم، ٢٠١٤ : ٢) شیاوی ئاماژەیە (سلمان) وای دەبینێت کە زانکۆ دامەزراوەیەکی فێرکارییە و خوێندکاران دوای تەواوکردنی قۆناغی ئامادەیی تێیدا درێژە بە خوێندن دەدەن، چونکە زانکۆ بەرزترین دامەزراوەیە لە خوێندنی باڵادا. (سلمان، ٢٠١١ : ١٠) دەکرێت بووترێت زانکۆ دامەزراوەیەکی گەورەیە کە چەندین لقی زانستی لەخۆدەگرێت، بۆ ئەوەی خوێندکار بە ئارەووی خۆی یەکێک لە لقەکانی هەڵبژێرێت. لە لایەکی تریشەوە هەندێ لە پێناسەکان بۆ زانکۆ جەخت لە بواری توێژینەوەی زانستی دەکەن. (صدام، ٢٠١٥ :٤٠) جێی باسە خوێندنی زانکۆیی قۆناغێکی پێشکەوتووی خوێندنە و تایبەتە بەو کەسانەی کە پلەیەکی پێشکەوتووی پێگەیشتنیان بڕیوە و خاوەنی توانای ئەقڵین (صبیحات، ٢٠٠٣ : ١٤).

خاڵی هاوبەشی نێوان پێناسەکان ئەوەیە، کە زانکۆکان دامەزراوەیەکی زانستین و ڕۆڵێکی پێشەنگانە و دیاریان هەیە، کە ئامانجیان ئامادەکردنی کەسانی بەتوانا و لێهاتووە لە ڕووی زانستیەوە، بۆ ئەوەی بتوانن کۆمەڵگا پێشبخەن لە هەموو بوارە جیاوازەکاندا، واتە بە پێی ئەو پێناسانە بێت زانکۆ کاریگەریی ئەرێنی لەسەر کۆمەڵگا هەیە.

هاوکات خاڵی جیاوازی نێوان پێناسەکان بۆ چەمکی زانکۆ ئەوەیە کە هەندێکیان زیاتر جەخت دەکەنە سەر لایەنی زاراوەیی و لایەنی ڕێکخراوەیی و کارگێڕی زانکۆ کە لە چەندین بەش و لق پێکدێت،

هەروەها باسیش لەوە دەکەن کە خوێندکار لە دوای بڕینی قۆناغی ئامادەیی دەتوانێت تێیدا درێژە بە خوێندن بدات، واتا جەخت لە سەر لایەنی ڕێکاری خوێندن دەکەنەوە.

پێناسەی ڕێکاری بۆ زانکۆ : بریتیە لە زانکۆ تایبەتەکانی سنوری شاری سلێمانی، کە خوێندن تێیاندا هاوشێوەی زانکۆ حکومیەکان چوار ساڵ یان پێنج ساڵە، کە لە چەندین کۆلێژ و بەشی جیاواز پێکهاتوون و لە دروستکردن و دەرچواندنی کادری پسپۆڕی زانستیدا ڕۆڵی خۆیان دەگێڕن، مەڵبەندێکن بۆ پێهەیاندنی توێژەر و مامۆستا.

سێیەم: خوێندکاری زانکۆ :

شیاوی ئاماژە پێدانە کە خوێندکاری زانکۆ بە تەوەری سەرەکی پرۆسەی خوێندنی باڵا دادەنرێت، هەموو پرۆگرامە زانستی و پەروەردەییە مۆدێرنەکانیش، جەخت لە بنەمایەکی ئێجگار گرنگ دەکەنەوە کە بریتیە لە پێدانی پاڵنەری تەواو بە خوێندکاران و چاودێریکردنی ئەدایان و دابینکردنی چاودێری پەروەردەیی پێویست بۆیان، پێش خوێندن و لە کاتی خوێندندا، بە جۆرێک ئەم چاودێریکردنە تا دوای قۆناغی خوێندن و بە دەستهێنانی توانای زانستی بەردەوام دەبێت، تا ئەو کاتەی دەگاتە ئاستی زانستی پێویست بە ئامانجی بەرەوپێشبردنی توانای بەرهەمهێنانی دامەزراوە جیاوازەکان بە شێوەیەکی بەردەوام (عتوتە، ٢٠٠٧ : ٧٥).

خوێندکاری زانکۆیی ئەو کەسەیە کە لە یەکێک لە بەشە زانستیەکانی یەکێک لە کۆلێژەکانی زانکۆ درێژە بە خوێندن دەدات، و دوای تەواوکردنی خوێندن بڕوانامەی بەکالۆریۆس بەدەستدەهێنێت(أحمد، ٢٠١٨ : ١٠٢). یان ئەو کەسەیە کە سەر بە دامەزراوەیەکی زانستیە کە زانکۆیە، بە هۆی ئەو توانا زانستی و هزریەوە کە هەیەتی و هەروەها بەهۆی ئەو ناوەندە ڕۆشنبیری و زانستیەوە کە تێیدا دەخوێنێت، لە توێژە کۆمەڵایەتیەکانی تری ناو کۆمەڵگا جیاوازترە و خاوەنی

کەسایەتی تایبەت بە خۆیەتی(صدام ، ٢٠١٥ : ٤٦). خوێندکاری زانکۆ هەموو ئەو خوێندکارانە دەگرێتەوە کە لە زانکۆیەکی دیاریکراو سەرقاڵی خوێندنی زانکۆیین، یاخود هەموو ئەو کەسانە دەگرێتەوە کە لە زانکۆن و سەرقاڵی چالاکیەکی زانستین، بۆ بەدەستهێنانی زانست و زانیاری و پاشان بەدەستهێنانی بڕوانەمی زانکۆیی(هشیش، ٢٠٢٠ : ٨).

خوێندکاری زانکۆ ئەو کەسەیە کە توانا زانستیەکەی و ئەو ئاستی ژیرییەی کە هەیەتی، ڕێگەی پێداوە لە قۆناغی ئامادەییەوە بچێتە قۆناغی زانکۆ، کە قۆناغی بونیادنانی پیشەیی و تەکنیکیە، ئەوەش بەپێی ئەو پسپۆڕییەی کە هەڵیدەبژێرێت، بۆ بەدیهێنانی ئامانجێک کە خۆی هەیەتی(سعیدە، ٢٠١٧ : ٩).

لەم پێناسانەی سەرەوە تێبینی ئەوە دەکرێت کە زۆربەیان لەسەر ئەوە هاوڕان کە خوێندکار ڕەگەز یا بەشێکی سەرەکی خوێندنی زانکۆییە، واتە بە بێ بوونی خوێندکار زانکۆش نابێت، بەڵام تاکە خاڵی جیاواز کە لە نێوان ئەو پێناسانەی سەرەوەدا هەیە، ئەوەیە کە خوێندکاری زانکۆیی بە کەسێکی خاوەن توانستی زانستی و ژیری لە قەڵەمدراوە و توانیویەتی قۆناغەکانی خوێندن ببڕێت و بگاتە قۆناغی خوێندنی زانکۆیی.

پێناسەی ڕێکاری خوێندکار: مەبەستی سەرەکی ئێمە لە خوێندکار، ئەو خوێندکارانەن کە دوای تەواوکردنی قۆناغی خوێندنی ئامادەیی لە سنووری شاری سلێمانی، چوونەتە یەکێک لە زانکۆ تایبەتەکان تاکو درێژە بە خوێندنی زانکۆیی بدەن.

باسی سێیەم

توێژینەوە هاوشێوەکان

دەکرێت بڵێن توێژینەوەکانی پێشوو، بەرچاو رونیی گونجاو دەخەنە بەردەست سەبارەت بە میتۆدی کارکردن، نموونەی وەرگیراو و گرنگترین دەرئەنجامە بەدەست هاتووەکان، لە گرنگترین ئەو توێژینەوانەی کە لەم بوارە یا نزیک ئەم بوارە ئەنجامدراون بریتین لە :

توێژینەوە عەرەبیەکان:

١- توێژینەوەی (بسام العمري) لە ژێر ناونیشانی (دوافع الالتحاق بالدراسات العليا لدى طلبة الجامعات الحكومية في الاردن كما يراها طلبةی الدراسات العليا للعام الدراسي) ساڵی ٢٠٠٣ .

ئەم توێژینەوەیە لە وڵاتی ئوردن ئەنجامدراوە و توێژەر لەم توێژینەوەیەدا فۆرمی ڕاپرسی بەکارهێناوە بۆ پێوانەکردن و دەستنیشانکردنی پاڵنەرەکان و ٥٠٠ خوێندکاری لە هەردوو ڕەگەزی نێر و مێ وەک نموونەی توێژینەوەکەی لە زانکۆ حکومیەکان وەرگرتوە، (٢٥٨) خوێندکار لە ڕەگەزی نێر و (٢٤٢) خوێندکار لە ڕەگەزی مێ . توێژەر میتۆی وەسفی بەکارهێناوە و بۆ کۆکردنەوەی زانیارییەکان. لە ئەنجامی توێژینەوەکەدا دەرکەوتووە کە خوێندکاران چەند پاڵنەرێکیان هەیە بۆ خوێندنی باڵا ، یەکەم پاڵنەر بریتیە لە پاڵنەری دەروونی و پاشان کلتووری و زانستی و ئابووری و کۆمەڵایەتی.. بە گوێرەی ئەو ئەنجامانەی کە توێژەری بەدەستیهێناون، خواستی بەدیهێنانی خوود و سەقامگیری دەروونی و پیشەیی، یەکێکن لەو پاڵنەرە دەروونیە هەرە گرنگانەی کە وای لێکردون بڕیار بدەن خوێندنی باڵا تەواو بکەن (العمري، ٢٠٠٣ : ١٥٣).

٢- توێژینەوەی (شوقی فیاض) لە ژێرناونیشانی (دوافع التحاق الطلبة ببرامج الدراسات العليا في الجامعات الفلسطينية) ساڵی ٢٠٠٣.

ئەم توێژینەوەیە لە فەلەستین ئەنجامدراوە و توێژەر لەو توێژینەوەیەدا میتۆدی وەسفی ڕووپێوی بەکارهێناوە و بۆ دەستنیشانکردنی پاڵنەرەکان ئامرازی فۆڕمی ڕاپرسی بەکارهێناوە. نموونەی توێژینەوەکەشی لە (٤٢٩) خوێندکار لە هەردوو ڕەگەز پێکهاتوە، لە سێ زانکۆی حکومی و تایبەت، (٢٥٨) خوێندکار لە ڕەگەزی نێر و (١٤٤) خوێندکار لە ڕەگەزی مێ لە ئەنجامی توێژینەوەکەدا دەرکەوتووە، کە پاڵنەرەکان بە پلەی جیاواز کاریگەرییان لەسەر بڕیاری خوێندکاران هەیە بۆ تەواوکردنی خوێندنی باڵا، ئەو پاڵنەرانەش بریتین لە پاڵنەری زانستی، پیشەیی، دەروونی، کۆمەڵایەتی، ئابووری، بێکاریی . لەم توێژینەوەیەدا زۆرترین پاڵنەرێک کە ڕۆڵیان هەبووە بریتی بوون لە پاڵنەری زانستی و پیشەیی و دەروونی . سەبارەت بە پاڵنەرە زانستیەکان کە زۆرترین ڕۆڵی هەبووە توێژەر گەیشتۆتە ئەو ئەنجامەی کە خوێندکاران دەیانەوێت نوێترین زانیاریی زانستی بەدەستبهێنن، چونکە ئەم سەردەمە سەردەمی زانستە، لەبەرئەوە خوێندکاران مەبەستیانە بەو ئامانجە بگەن لە پێناوی بەرژەوەندی خۆیان و بەرژەوەندی گشتیدا، لەو ڕێگەیەوە دەتوانن بەسەر بەربەستەکانی بەردەمیاندا زاڵبن، چونکە زانست بۆ خۆی هێزە(صبيحات، ٢٠٠٣ : ١٢٣).

٣- توێژینەوەی دکتۆر (روحي ثروت زيادة) و (عيسى الطيطي) لە ژێر ناونیشانی (دوافع التحاق الطلاب بجامعة الاستقلال) ساڵی ٢٠١٣. توێژەرانی ئەم توێژینەوەیە کە لە فەڵەستین ئەنجامدراوە میتۆدی وەسفی شیکارییان بەکارهێناوە، بۆ دەستنیشانکردنی پاڵنەرەکان فۆڕمی ڕاپرسی بەکارهێناوە و نموونەی توێژینەوەکە پێکهاتووە لە(٢٥٩) خوێندکار لە خوێندکارەکانی زانکۆی ئیستقلال کە زانکۆیەکی حکومیە ، (١٣٢) خوێندکار لە ڕەگەزی نێر و (١٦٣) خوێندکار لە ڕەگەزی

مێ. لەم توێژینەوەیەدا پاڵنەر کەسی و دەروونی و کۆمەڵایەتی و ئەکادیمی و ئابوورییەکانی پاڵیان بە خوێندکارەکانەوە لە زانکۆی ئیستقلال درێژە بە خوێندن بدەن. بەڵام لە نێو هەموویاندا پاڵنەری ئابووری زۆرترین ڕۆڵ و کاریگەری هەبووە . بە گوێرەی ئەو ئەنجامانەی کە توێژەرانی ئەم توێژینەوەیە بەدەستیانهێناوە دەرکەوتوە، خوێندکاران دوای تەواوکردنی خوێندنی زانکۆییان لەم زانکۆیە، هەلی ئەوەیان بۆ ڕەخساوە لە دامەزراوە ئەمنیەکانی فەلەستین کار بکەن، ئەوەش پێگەیەکی کۆمەڵایەتیان پێدەبەخشێت کە زۆر کەس هەوڵی بۆ دەدات، جگە لەوەش زانکۆ ئیستقلال ڕۆڵێکی گەورەی هەیە لە دورستکردنی گیانی بەرپرسیاریێتی لای خوێندکارەکان، چونکە ئەو سیستەمەی لە ناو زانکۆکەدا پەیڕەو دەکرێت، سیستەمێکی نیمچە سەربازییە (الزیادة، الطیطي، ٢٠١٣ : ٢٢).

٤- توێژینەوەی (فیصل خلیل ربیع) و (عبدالناصر زیاب جراح) و (محمد علي خوالدة) لەژێر ناویشانی (دوافع التحاق الطلبة بتخصص الارشاد النفسي في جامعة یرموک و علاقتها بمتغیرات الجنس و نوع القبول و معدل الثانویة العامة) ساڵی ٢٠١٤.

ئەم توێژینەوەیە لە وڵاتی ئوردن ئەنجامدروە و ئامانجی توێژەران لە توێژینەوەکە کە میتۆدی وەسفیان تێدا بەکارهێناوە، ئاشنابوونە بەو پاڵنەرانەی کە وا لە خوێندکاران دەکەن، لە بەشی ڕێنمایی دەروونی لە زانکۆی یەرموک لە ئوردن کە زانکۆیەکی حکومیە درێژە بەخوێندن بدەن. توێژەران بۆ دەستنیشانکردنی پاڵنەرەکانی خوێندن فۆڕمی ڕاپرسیان بەکارهێناوە و نموونەی توێژینەوەکە لە (٢٨٩) خوێندکاری نێر و مێ پێکهاتووە، (٦٠) خوێندکار لە ڕەگەزی نێر و (٢٢٩) خوێندکار لە ڕەگەزی مێ. لەو پێناوەشەدا پێوەرێکیان دروستکردووە کە لە پێنج پاڵنەرەی سەرەکی پێکدێت، کە بە هەرهەموویان لە (٣٥) پرسیار پێکهاتوون. پاڵنەرەکان پێکهاتوون لە پاڵنەرە کەسیەکان، کۆمەڵایەتیەکان، خێزانیەکان، پیشەییەکان و ئەکادیمیەکان. توێژەران بۆ ئەم توێژینەوەیە میتۆدی وەسفیان پەیڕەوکردوە. لە ئەنجامدا گەیشتوونەتە ئەوەی کە پاڵنەرە کەسیەکان زۆرترین

کاریگەرییان هەبووە، لە دوای ئەوانیش پاڵنەرە کۆمەڵایەتیەکان بە پلەی دووەم و پاڵنەرە خێزانیەکان بە پلەی سێیەم هاتوون، پاشان پاڵنەرە پیشەییەکان بە پلەی چوارەم و پاڵنەرە ئەکادیمیەکانیش بە پلەی پێنجەم هاتوون (الربيع، الجراح، ٢٠١٩ : ٨٥).

٥- توێژینەوەی (ألمر بن محمد الهاشمي) لە ژێر ناونیشانی (دوافع التحاق الطلبة العمانيين بالجامعات من وجهة نظرهم) ساڵی ٢٠١٧ .

توێژەر لەم توێژینەوەیەدا میتۆدی وەسفی ڕووپێوی بەکارهێناوە و بۆ دەستنیشانکردنی پاڵنەرەکانی خوێندن لە زانکۆی سوڵتان قابوس لە عومان کە زانکۆیەکی حکومیە دوو فۆڕمی ڕاپرسی بەکارهێناوە، نموونەی توێژینەوەکەشی پێکهاتووە لە (٦٦٢) خوێندکاری قۆناغی یەکەمی زانکۆکان . توێژەر لە ئەنجامدا گەیشتۆتە ئەو ئەنجامی کە پاڵنەری ئابووری وپیشەیی پاڵنەری سەرەکی خوێندکارەکانە بۆ خوێندنی زانکۆیی، چونکە لەو بڕوایەدان لە دوای تەواوکردنی خوێندنی زانکۆیی، هەلی کارکردنی باشتریان دەستدەکەوێت و لە بواری پیشەییدا خێراتر دەچنە پێش . بە بڕوای توێژەر هۆکاری ئەم ئەنجامە بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە مرۆڤ بە سروشت حەزی لە پارە و سەروت و سامان و چێژ وەرگرتنە لە هەموو خۆشیەکانی ژیان. جگە لەوەش دەستکەوتی ماددی و کۆکردنەوەی پارە و سامان پێگەی کۆمەڵایەتیشی پێدەبەخشن(الهاشمي، ٢٠١٨ : ١٠).

گفتووگۆی توێژینەوەکانی پێشوو:

توێژینەوەکانی پێشوو کۆمەڵێک زانیاری زۆر سەبارەت بە بابەتی توێژینەوەکە پێشکەشی توێژەر دەکەن وەکو میتۆدی بەکارهاتوو لە توێژینەوەکان و ئەو پێوەرانەی کە بۆ دەستنیشانکردنی پاڵنەرەکان بەکارهاتوون، لەگەڵ قەبارەی نوونەی وەرگیراوی ناو توێژینەوەکە و چۆنێتی ئامادەکردنی پرسیارنامەکان، لە هەمان کاتیشدا وەڵامی بەشێک لەو پرسیارانە دەدەنەوە کە ڕەنگە

توێژەر بیریان لێبکاتەوە، ئەوەش بیرۆکەیەکی گشتی سەبارەت بە بابەتی توێژینەوەکە بە توێژەر دەبەخشێت و کات و کۆششی زۆری بۆ دەگێڕێیتەوە.

أ - خاڵی هاوبەشی نێوان توێژینەوەکان :

١- زۆربە توێژینەوەکانی پێشوو، میتۆدی وەسفیان بەکارهێناوە و بۆ کۆکردنەوەی داتا ئاشنابون بە پاڵنەرەکان فۆرمی ڕاپرسیان بەکارهێناوە.

٢- ئەو توێژینەوانەی لەم بەشەدا ئاماژەیان پێدراوە، هەموویان لە زانکۆ حکومیەکاندا ئەنجامدراون و هیچ زانکۆیەکی تایبەتیان تێدا نیە.

٣- ئەو توێژینەوانەی کە لە زانکۆکاندا ئەنجامدراون زیاتر چەند کۆلێژ و بەشێکیان کردۆتە ئامانج، واتە زیاتر تایبەت بوون بە چەند بەشێک یا کۆلێژێکی دیاریکراو.

٤- زۆربەی توێژینەوەکان ئامانجیان ئەوەبووە کە پاڵنەرەکانی خوێندن لە زانکۆکاندا ئاشکرا بکەن.

٥- پاڵنەرەکانی خوێندن لە زۆربەی ئەو توێژینەوانەدا بریتی بوون لە پاڵنەری ئابووری و کۆمەڵایەتی و پیشەیی.

٦- قەبارەی نموونەی توێژینەوەکانیان لە نێوان (٢٨٥) بۆ (٦٦٢) کەس بووە .

٧- خاڵی هاوبەشی نێوان توێژینەوە هاوشێوەکان و ئەم توێژینەوەیە بریتیە لە تیشک خستنە ئەو پاڵنەرانەی کە وا لە خوێندکاران دەکەن خویندنی زانکۆیی تەواو بکەن.

ب- خاڵی جیاوازی نێوان توێژینەوەکان :

١- خاڵی جیاوازی سەرەکی نێوان توێژینەوەکان لەو ئەنجامانەدایە کە توێژینەوەکان بە دەستیان هێناون، لە هەندێکیان پاڵنەری ئابووری و لە هەندێکی تریشیان پالنەری کۆمەڵایەتی یان پیشەیی یا ئەکادیمی یان دەروونی بوون.

٢- چوار لە توێژینەوەکان میتۆدی وەسفییان بەکارهێناوە، توێژینەوەیەکیشیان میتۆدی شییکاری بەکارهێناوە.

٣- توێژینەوەکان لەوەشدا جیاوازن کە هەر یەکەیان بەشێک یا کۆلیژێکی جیاوازیان هەڵبژاردوە.

٤- خاڵی جیاوازی نێوان توێژینەوە هاوشێوەکان و ئەم توێژینەوەیە لەوەدایە کە ئەم توێژینەوەیە تیشکی خستۆتە سەر پاڵنەرەکانی خوێندکار بۆ خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکان، چونکە هیچ کام لەو توێژینەوانە بایەخیان بە پاڵنەرەکانی خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکان نەداوە.

بەشی دووەم

باسی یەکەم

چوارچێوەی تیۆری توێژینەوەکە

گرنگی پاڵنەرەکان

باسی دووەم

سرووشتی پاڵنەر

پۆلێنبەندی پاڵنەرەکان

مرۆڤ و پاڵنەرەکانی

یەکەم: پاڵنەری ناوەکی

دووەم: پاڵنەرە دەرەکی

پاڵنەرەکانی خوێندن لە زانکۆ

سەرچاوەکانی پاڵنەرە کۆمەڵایەتیەکان

کاریگەری فاکتەرە جیاوازەکان لەسەر پاڵنەرەکان

باسی سێیەم

گرنگترین تیۆرەکانی پاڵنەر

یەکەم / تیۆری دەروون – شیکاریی

دووەم / تیۆری پێداویستیەکان

سێیەم / تیۆری مەعریفی

چوارەم / دەستنیشانکردنی ئامانج

پێنجەم / تیۆری پاڵپشتیکردن یاخود تیۆری ڕەفتاری

شەشەم / تیۆری پاڵنەری بەدەستهێنان (ماکلیلاند)

باسی چوارەم

دامەزراوەی زانکۆ

ئەرک و ڕۆڵی زانکۆ

واقیعی خوێندنی زانکۆیی لە سایەی گۆڕانکارییە جیهانیەکاندا

مێژووی سەرهەڵدانی زانکۆ

زانکۆکان لە جیهانی ئیسلامیدا

مێژووی زانکۆ لە عێراق

مێژووی زانکۆ تایبەتەکان لە هەرێمی کوردستان

بەشی دووەم

مرۆڤ و پاڵنەرەکانی

باسی یەکەم

پاڵنەر وەک هێز

پاڵنەر بابەتێکە کە لە ناو کایەکانی کۆمەڵناسی سیاسی و دەروونناسی و دەروونناسی پەروەردەیی و تەنانەت لە ناو زانستی ئابوورییشدا گفتوو گۆی لە بارەوە دەکرێت. ئێمەی مرۆڤ لە ژیاندا پێویستمان بە پاڵنەرێکی بەهێزە، بۆ ئەوەی بتوانین کارێک ئەنجامبدەین و داهێنان بکەین و گەشە بکەین و لە خۆمان ڕازی بین(DMITRY, 2012 : 28). لەبەرئەوە لە سەرەتاکانی سەدەی بیستدا پاڵنەر بووە یەکێک لە بابەتە گرنگەکانی زانستی دەروونناسی. (ولیم ماکدۆگال William McDougall ١٨٧١- ١٩٣٨) کە زانایەکی ڕەفتارناسی ئینگلیزیە ڕۆڵێکی گەورەی لەم بوارەدا گێڕا و کاری زۆری کرد. ئەم زانایە ناوی غەریزە (ڕەمەک)ی لە پاڵنەرەکان نا و بە کۆمەڵە هێزێکی بۆماوەیی نائەقڵانی لە قەڵەمدان، ئەو هێزانە ڕەفتاری مرۆڤ بەرەو ئاراستەیەکی دیاریکراو دەبەن، ئەوەش دۆخێکە کە هەموو کردەوە و و هەستەکان و بیرکردنەوەکانی مرۆڤ دەگرێتەوە(دافیدۆف، ١٩٨٣: ٤٣١). هەڵبەتە ئاشنابوون بە پاڵنەرەکانی خوێندکارانیش بۆ درێژەدان بە خوێندنی زانکۆیی لە زانکۆ تایبەتەکان، کارێکی بەجێیە و لەو ڕێگەیەوە دەتوانین ئاراستەی ئەو پاڵنەرانە دەستنیشان بکەین بە جۆرێک بەرچاوڕوونیمان پێبدەن.

گرنگی پاڵنەرەکان:

پاڵنەر فاکتەرێکی گرنگە کە وەک هێزێک کار لە ڕەفتاری خوێندکار دەکات و دەیجووڵێنێت و وای لێدەکات کارەکانی ئەنجامبدات. ئەو هێزەش لە ڕادەی ئەو کۆششەدا ڕەنگدەداتەوە، کە خوێندکار بە گەڕی دەخات بۆ بەدەستهێنانی باشترین ئەنجام(القیسی، ٢٠٠٧ : ٩١). دەکرێت ئەو پاڵنەرانە خۆڕسک یا بەدەستهاتوو بن. خاڵی گرنگ لێرەدا ئەوەیە کە دەبێت پاڵنەر لەگەڵ ئەو ئامانجەدا گونجاو بێت کە مرۆڤ هەوڵی بەدیهێنیانی دەدات، چونکە هەر ئەو پاڵنەرانەن کە لە ڕووی ڕەفتارییەوە یا مێشکیەوە پاڵ بە مرۆڤەوە دەنێن هەوڵی بەدیهێنانی ئەو ئامانجانە بدات(صبیحات، ٢٠٠٣ : ١٦). پاڵنەرەکان کاریگەرییەکی ئێجگار گەورەیان هەیە بۆ تەواوکردنی قۆناغەکانی خوێندن، لەوانەیە خوێندکار توانایەکی مێشکی گونجاوی هەبێت و بارودۆخی خێزانی گونجاو و لەباربێت، بۆ تەواوکردنی قۆناغەکانی خوێندن. بەڵام دەبێت فڵێین سەرکەوتن لە بواری خوێندن تەنیا پەیوەندی بە توانای مێشکی خوێندکارەوە نیە، بەڵکو دەرەنجامی کۆمەڵێک هۆکار و کارلێکی و کۆمەڵایەتیە(خەلیفە ،٢٠٠٠ : ٥٤).

پاڵنەری فێربوون لە قۆناغە جیاوازەکانی خوێندندا، لەو پاڵنەرە گرنگانەن کە ڕەفتاری تاک ئاراستەدەکەن، بۆ سەرکەوتن و بەدەستهێنانی ڕێزی هاوتەمەنەکان و خۆشەویستی باوانی، بەو شێوەیەش لەگەڵ کەشوهەوای ناو قوتابخانەدا دەگونجێت(خلال، ٢٠٠٦ : ٦١). جێگەی سەرنجە بە گوێرەی توێژینەوەیەک بە ناونیشانی (پاڵنەرەکانی فێربوون) کە ساڵی ١٩٦٤ لە زانکۆی هۆنگ کۆنگ لەلایەن (فەریدە سەلیلی و چی یو چوو Chi Yue Chiu و Farideh Salili)ەوە سەبارەت بە چەند توێژینەوەیەکی ئەو بوارە کە لە ئەمریکا ئەنجامدراون، دەرکەوتووە پێنج هۆکاری سەرەکی بۆ پاڵنەرێتی لەئارادان، کە بریتین لە:

- ئاراستەیەکی ئەرێنی بەرامبەر بە خوێندن.

- بوونی پێویستی بۆ دانپێدانانی کۆمەڵایەتی.
- خۆ بەدوورگرتن لە شکست.
- حەزی زانین.
- خۆگونجاندن لەگەڵ خواستی باوان و مامۆستایان یان فشاری هاوتەمەن و هاوڕێیان (خلال، ٢٠٠٦ : ٦٥).

زانینی پاڵنەرەکانی خوێندکار بۆ دریژەدان بە خوێندنی زانکۆیی، کارێکی پڕ بایەخە، چونکە ئەوە لە ئامادەکردنی پرۆگرامی ئەکادیمی و پرۆسەی خوێندن و فێربووندا گرنگیەکی زۆری هەیە(الهاشمی، ٢٠١٨ : ٢). چونکە وا لە مرۆڤ دەکات و هەوڵبدات ئامانجێکی دیاریکراو بەدیبهێنێت، ئەوەش دەبێتە هۆی کەمکردنەوەی ئاستی شڵەژان و بەدەستهێنان و پاراستنی هاوسەنگی، ڕەنگە لە کۆتاییشدا وا لە مرۆڤ بکات متمانەیەکی زیاتری بەخۆی هەبێت. پاڵنەر پەیوەندییەکی بەهێزی بە حەز و ئارەزووەکانی مرۆڤەوە هەیە، ووزەی پێدەبەخشێت و بیر و ئاگایی کەسەکە لەسەر ئامانجێک چڕ دەکاتەوە. ڕەنگە پاڵنەرێک چەند جۆرە ڕەفتارێک لای مرۆڤ بوروژێنێت، ڕادە و هێزی پاڵنەرەکەش کاریگەری لەسەر هێزی ڕەفتارەکە دەبێت، لەوانەشە کۆمەڵێک پاڵنەر تەنیا یەک جۆرە ڕەفتار دروست بکەن، بە گشتی دەتوانین بڵێین پاڵنەرەکان کۆمەڵێک هۆکاری دەرەکی و ناوەکین، کە وا لە تاکە کەس دەکەن هەوڵبدات هاوسەنگی بەدەستبهێنێت و لە هەمان کاتیشدا ئەو حەز و ئارەزووانەی تێر بکات کە هەیەتی(محمود، ٢٠٠٣ : ٥٤– ٥٥). بەشێک لە زانایان لەو باوەڕەدان کە پاڵنەرەکان کلیلی سەرەکین بۆ تێگەیشتن لە مرۆڤ و ڕەفتاری مرۆڤ، مرۆڤ لە ڕۆژی لە دایکبوونیەوە لە ژێر کاریگەری پاڵنەرە جیاوازەکاندایە(صبیحات، ٢٠٠٣ : ١٧).

دەتوانین بڵێین گرنگی پاڵنەر لەو ڕۆڵەدایە کە لە ژیانی تاکە کەسدا دەیگێڕێت، کە بە شێوەیەکی سەرەکی سێ ڕۆڵن:

أ- ئامانج بەخشین: ئامانج بە تاکە کەس دەبەخشن و وای لێدەکەن هەوڵی بەدیهێنانی بدات، واتە مۆرکێکی مەبەستدارانە بە ڕەفتاری مرۆڤەکە دەدات.

ب- بەخشینی ووزە: ووزە بە ڕەفتاری مرۆڤەکان دەبەخشێت و دەبنە هۆکارێک بۆ ووروژاندنی چالاکیەکانی، ئەو چالاکیەش کاتێک دروست دەبێت، کە پاڵنەرێک یان پێویستیەک لە ئارادا بێت و پێویست بێت تێر بکرێت.

ج- هەڵوێست وەرگرتن: وا لە تاکە کەس دەکەن بە دەم هەندێ لە هەڵوێست و بارودۆخی دیاریکراوەوە بچن و هەندێ هەڵوێست و بارودۆخی تریش پشتگوێ بخەن(زیدان، سمالوتی، ١٩٩٤ : ٨٣). سەرەڕای ئەم سێ ڕۆڵە سەرەکیە، دەکرێت پاڵنەر کۆمەڵێک ڕۆڵی تری هەبێت، لە گرنگترین ئەو ڕۆڵانەش:

یەکەم: ڕۆڵی دەستنیشانکردن و چارەسەرکردن: لە ڕێگەی بەکارهێنانی ئەم چەمکەوە زۆرێک لە شڵەژانە ڕەفتاری و دەروونیەکان چارەسەر دەکرێن(بنی یونس، ٢٠٠٧ : ٢٥).

دووەم: ئاراستەکردن: پاڵنەرەکان وا لەمرۆڤ دەکەن بەراوردێک لە نێوان ژینگەی دەوروبەر و ئەو ئامانجەدا بکات، کە دەیەوێت بەدیبهێنێت و مەودای نێوانیان کەم بکاتەوە. ئەتوانین بڵێین تاکە کەس بە جۆرێک لە جۆرەکان پلانێکی دیاریکراو دادەنێت تا بتوانێت ئەو ئامانجەی بەدیبهێنێت کە هەوڵی بۆ دەدات.

سێیەم: بەردەوامی: لێرەدا پاڵنەرەکان درێژە بە ڕەفتارێکی دیاریکراو دەدەن و بەردەوامی پێدەدەن، تا ئەو کاتەی کەسەکە ئامانجەکەی بەدیدەهێنێت یا پێداویستیەکەی تێردەکات(امال، ٢٠٠٨ : ٣٩).

کاری پاڵنەر لە پرۆسەی فێربووندا سێ ڕەهەندی هەیە:

١- ووزه شاراوه و نادیارەکانی ناو ناخی مرۆڤ ئازاد دەکەن، ئەوەش وا دەکات خوێندکار چالاکیەکی دیاریکراو ئەنجامبدات.

٢- پاڵ بە خوێندکارەوە دەنێت کاردانەوەی بەرامبەر بە بارودۆخێکی دیاریکراو هەبێت و وورووژێنەرەکانی تر پشتگوێ بخات.

٣- ڕەفتار ئاراستە دەکات و درێژەی پێدەدات(الهاشمی، ٢٠١٨ : ٢).

جێی ئاماژە پێدانە کە زانین و ئەنجامدانی توێژینەوە لەبارەی پاڵنەرەکانی خوێندنەوە یارمەتی خاوەن بڕیارەکان دەدات بە ئاراستەکانی بیرکردنەوەی کۆمەڵگا ئاشنا بین، ڕێکخستنی پرۆسەی خوێندن و فێربوون بە جۆرێک کە لەگەڵ گەشەپێدان و پێداویستیەکانی بازاڕدا بگونجێت. لەبەرئەوە کۆمەڵگەکان بایەخێکی زۆر بە خوێندنی زانکۆیی دەدەن، چونکە ئەوە ڕەنگدانەوەی وێنەیەکی شارستانی نەتەوەیە و پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆی بە دواڕۆژییەوە هەیە(الهاشمی، ٢٠١٨ : ٢).

بە پێی ئەوەی خراوەتە ڕوو ئەشێ خوێندنی زانکۆیی پەیوەندییەکی پتەوی بە پاڵنەرەکانی ئەو خوێندکارانەوە هەبێت کە بڕیاریان داوە لە زانکۆ تایبەتەکان درێژە بە خوێندن بدەن. هەندێ جار بۆ بەدەستهێناکی بڕوانامەیەک لەو کۆلێژەی کە حەزی لێیە و لەبەر بارودۆخێکی تایبەت نەیتوانیوە لە زانکۆیەکی حکومی بەدەستی بهێنێت دەچێتە یەکێک لەو زانکۆ تایبەتانە، بۆ ئەوەی لەو ڕێگەیەوە کارێکی باشی دەستبکەوێت و لە خۆی ڕازی بێت پێگەیەکی شیاو لە کۆمەڵگادا بەدەست بهێنێت و لە ڕووی دەرونییەوە خۆی بە کەم نەزانێت. کەواتە دەتوانین بڵێین ئەوانە هەموو وەک پاڵنەرێک کار لە ڕەفتار و بییرکردنەوەی دەکەن و ئاراستەی دەکەن بۆ بەدتهێنانی ئامانجێکی دیریکراو.

باسی دووەم

سروشتی پاڵنەر

هەر کردارێکی ناوەکی بە پاڵنەر لە قەڵەم دەدرێت، کە مایەی کۆکردنەوەی ووزە بێت لە ناوچەیەکی دیاریکراوی جەستەدا، وەکو برسێتی یا سێکس، یان هەر کردارێک کە هۆکارێک بێت بۆ دروستکردنی ووزە و چالاکی، وەکو کێبڕکێ و خۆشەویستی، ئیتر ئەوە چ بەهۆی گۆڕانکاری ناوەکی یا بەهۆی وورووژێنەری دەرەکیەوە بێت. پەیوەندی لە نێوان سەرجەم پاڵنەرە جیاوازەکانیشدا لە ڕێگەی گواستنەوەی ووزەوە دروست دەبێت، لە ناوچەیەکەوە بۆ ناوچەیەکی تر، لە ڕێگەی ئەو پەیوەندییەشەوە تۆڕێک لە پاڵنەری جیاواز و جۆراوجۆر دروستدەبێت(ک هول. ج لیندزی، ١٩٧١ : ٦٥٤). کۆمەڵێک زانای وەک ئەلفرید ئەدلەر و جۆرج کەیلی و ڤیکتۆر فرانکل و لایەنگرانی ئەدلەر و لایەنگرانی (بزوتنەوەی دەروونناسی مرۆیی) وەک (کارل رۆجەرز)، لەو بڕوایەدان کە مرۆڤەکان بە سروشت هەڵگری کۆمەڵێک پاڵنەرن و پێویستیان بەوە نیە پاڵنەرە دەرەکیەکان کاریان تێبکەن و پاڵیان پێوە بنێن. پاڵنەر کاتێک دروست دەبێت کە لێکچوون و هاوشێوەییەکی تەواو لە نێوان پاڵنەرە دەرەکیەکان و توانا خوودییەکاندا هەبێت. هەروەها پاڵنەرەکان لە ئەنجامی بوونی کۆمەڵێک پێداویستی بەردەوامی ناو ناخی کەسەکانەوە دروست دەبن، ئەوەش لایەنی ڕۆحی دەگرێتەوە. لەبەرئەوە مرۆڤ لە ڕێگەی دروستکردنی پەیوەندی و بەشداریکردن لەگەڵ ئەوانی تردا، هەوڵدەدات خۆی بێت و خوودی خۆی بسەلمێنێت. ئەم تێگەیشتنە بۆ بابەتی پاڵنەر، پێمان دەڵێت مرۆڤ بەشێکە لەم جیهانەی کە تێیدا دەژی، جیهانی دەرەکی و جیهانی ناوەکی(Dmitry, 2012 : 28).

هەستەکانمان ڕۆڵێکی گرنگ لەو پرۆسانەدا دەگێڕن کە پاڵنەرەکان لە پشتیانەوە وەستاون، مرۆڤ لەو ڕێگەیەوە دەزانێت کە ئایا بەرەو پێشچوون هەیە یان نا، ڕەفتارە کۆمەڵایەتیەکەی پشتیوانی لێدەکرێت یان نا، لە هەموو حاڵەتێکیشدا پاڵنەرەکان لەسەر بنەمای هەستەکان پۆلێن ناکرێن. بەڵام

به شێوەیەکی گشتی هەستەکان بە جۆرێک لە جۆرەکان دەخرێنە پاڵ یەکێک لە پاڵنەرەکان، بۆ نموونە (ماکلیلاند ١٩٨٥) پاڵنەری هێز دەبەستێتەوە بە هەستکردن بە مەترسیەکان، ئینتما بە هەستی خۆشەویستی، پاڵنەری بەدیهێنان یا بەدەستهێنان بە هەستی حەزکردن بە زانین یا بایەخ پێدان(Heckhausen, 2018 : 93). کەسەکان لە هەندێ کۆمەڵگەکاندا، بە دوای کۆمەڵێک بەها و بیروبۆچوون و ئامانج و پلاندا دەگەڕێن بۆ ئەوەی ڕەفتارەکانی خۆیان بە ئاقارێکی دیاریکراودا ببەن. توێژینەوەکان لەم بارەیەوە کەمن، بەڵام ئەو تێبینیە نارێکخراوانەی کە لە ئارادان، ئاماژەوە بەوە دەدەن کە بیرۆکەکان لە تواناياندایە پاڵنەرەکانی مرۆڤ بەڕادەیەکی بەهێز بجولێنن، بەڵکو ڕەنگە لە هەندێ پاڵنەری سەرەکیش بەهێزتربن(دافیدۆف، ١٩٨٣ : ٤٣٦). کورت شنایدەر (1887 – 1967 Kurt Schneider) لە ساڵی ١٩٧٦دا لە ڕێگەی پێشکەشکردنی چەند نموونەیەکەوە هەوڵیدا پاڵنەر شی بکاتەوە. ئەو دەڵێت مرۆڤ وەکو گیاندارێک، هەمیشە پاڵنەری خۆڕسکانە و ئامانجداری هەیە بۆ مانەوە لە ژیاندا. خەڵکی بە بەشێوەیەکی خۆڕسکانە حەز بە چێژوەرگرتن دەکەن و هەوڵدەدەن خۆیان لە ئازار بە دوور بگرن، لە تواناشیاندایە ئەو هێزانە شی بکەنەوە کە کاریگەریان لەسەر ژیانیان هەیە، بە هەمان ئەو شێوەیەی کە تەنە ماددییەکان لە بواری فیزیاییدا دەجولێن. جگە لەوانەش خەڵکی بە پێی تێگەیشتن و شیکردنەوەیان بۆ دیاردەکانی دەوروبەریان ژیانیان بەڕێدەکەن و مامەڵە لەگەڵ بارودۆخە جیاوازەکاندا دەکەن(القیسی، ٢٠٠٧ : ٩٢). تەنیا پاڵنەرەکانیش نین کە پاڵ بە تاکە کەسەوە دەنێن کار بکات بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکەی، بەڵکو بارودۆخ و هەڵسەنگاندنی خوودی کەسەکە، دەبێت وا بکەن کە نیاز و بڕیارێکی دیاریکراو لە ناخی کەسەکەدا دروست ببێت بۆ کارکردن(Heckhausen, 2018 : 9). ئەو پاڵنەرانەی کە مرۆڤەکان دووروژێنن و بەرەو ئاراستەیەکی دیاریکراو ئاراستەیان دەکەن، لە ژینگەیەکەوە بۆ ژینگەیەکی تر جیاوازە. بۆ نموونە (مۆرای) ئاماژە بەوە دەکات کە تایبەتمەندییەکانی ژینگە پەیوەندییەکی بەهێزیان بە تێرکردن یا تێرنەکردنی پێداویستیەکانەوە هەیە(أ رافین، ٢٠١٠ : ٢٦٨). هەندێ جار پاڵنەرەکان وا لە کەسەکان

دەكان داهێنانی گەورە بکەن، هەندێ جاریش بە پێچەوانەوە. بەڵام ئەو پاڵنەرانەی کە بە شێوەیەکی گشتی سەرنجی پسپۆڕانی نەخۆشیە دەروونیەکان ڕادەکێشن، سێ لایەنی سەرەکی لەخۆدەگرن، کە بریتین لە (پێگەی کۆمەڵایەتی، پیشە، ژیانی سێکسی). زۆرجاریش ململانێ لە نێوان چەند پاڵنەرێکدا دروست دەبێت، وەکو : پاڵنەری هەڵاتن، خۆشەویستی، ئارەزووی بەدەستهێنانی ڕەزامەندی ئەوانی تر، لە خۆڕازیبوون، حەزی زاڵبوون بەسەر دەوروبەر، ئارەزوی سێکسکردن(عباس، ١٩٩٧ : ١٠٣).

بەشێک لە خوێندکارەکان دوای تەواوکردنی خوێندنی ئامادەیی، بڕیاردەدەن لە زانکۆ تایبەتەکان درێژە بە خوێندن بدەن. کۆمەڵێک هۆکار لە پشت ئەم بڕیارەوە دەوەستن کە هەندێکیان خوودین، ئاستی ڕۆشنبیری و هۆشیاری خوێندکار و درككردنی بەو واقیعە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەی کە تێیدا دەژین، وای لێدەکەن ووردتر بیر لە بڕیارەکەی بکاتەوە، بە تایبەت ئەگەر خوێندکار بزانێت بە چ ئامانجێکەوە ڕوو لە زانکۆی تایبەت دەکات.

پۆلێنبەندی پاڵنەرەکان:

جێگای سەرنجە زاناکانی دەروونناسی پاڵنەرەکانیان کردووە بە دوو جۆرەوە، پاڵنەرە ناوەکیەکان و پاڵنەرە دەرەکیەکان.

یەکەم: **پاڵنەری ناوەکی:** دەکرێت وا پێناسەی بکرێت کە بریتیە لە ئەنجامدانی چالاکیەک بۆ بەدیهێنانی ئامانجێکی دیاریکراو، بە مەرجێک ئەو ئامانجە لە ڕووی ناوەڕۆکەوە گرنگ و پڕ بایەخ بێت. ئەوەش کاریگەری لەسەر تێگەیشتنی کەسەکە هەیە بۆ بژاردەکانی و ئەو ئەزموونانەی کە هەیەتی (Sansone, Harackiewicz, 2000 : 444) پاڵنەری ناوەکی لە ناخی کەسەکە خۆیدایە، کەسەکە ئارەزووی ئەوە دەکات خۆی بسەلمێنێت و لەسەر کارێکی دیاریکراو بەردەوام بێت تا ئامانجەکەی بەدیدەهێنێت. سەرچاوەی دووەمیش دەرەکیە، واتە سەرچاوەی ئەو پاڵنەرە لە دەرەوەی کەسەکەیە

که زۆر جار له شێوەی پشتیوانیکردن و هاندانه چ به ئەرێنی بێت یا نەرێنی. (ابو طامع، ٢٠٠٦ : ٤٣٦) شایەنی ئاماژەیه پاڵنەره ناوەکیەکان ئەو پێداویستیانه دەیانجولێنن که مرۆڤ هەیەتی، بەڵام پاڵنەره دەرەکیەکان ئەو ئامانجانەن که تاکه کەس هەوڵدەدات بەدییان بهێنێت(حسن، ٢٠١١ : ١٩).

دووەم: پاڵنەره دەرەکی: زیاتر به جۆرێک له جۆرەکانی دەستخۆشی لێکردن له قەڵەم دەدرێت (Kember , 2016 : 22). پاڵنەری دەرەکی به تایبەتی له بواری خوێندنی باڵادا، خۆی له پاداشته دەرەکیەکاندا دەبینێتەوه، وەکو کەمی و زۆری ئەو نمرەیەی به دەستهاتووه، لەگەڵ ئەو پیشەی که دوای تەواوکردنی خوێندنی دەستی دەکەوێت، یان ئەو مووچەیەی که مانگانه وەریدەگرێت(Kember , 2016 : 22) . دەتوانین بڵێین پاڵنەره دەرەکیەکان ئەو هێزەیه که له چالاکیەکدا یا له بواری کارکرندا هەیه، پەیوەندی نێوان کەسەکه و ئەو هێزه تەنیا له ئامانجێکدا یان له شێوازێکدا یا له ڕێکخستنێکدا خۆی دەبینێتەوه(القیسی، ٢٠٠٧ : ٩٤). هەر کاتێک تاک هەوڵیدا جەخت له بوون و خوودی خۆی بکاتەوه و له بوارێکی دیاریکراودا خۆی بسەلمێنێت، یان هەوڵبدات بەسەر ئەوانی تردا سەرکەوێت، ئەوا دەتوانین بڵێین ئەو پاڵنەره ناوەکیه. بەڵام ئەو پاڵنەره دەگۆڕێت بۆ پاڵنەرێکی دەرەکی ئەگەر کەسەکه چاوەڕێی بەدەستهێنانی پاداشتی ماددی یا نامادی و ستایش و نرخاندن بوو(باهی و شلبی، ١٩٩٩ :٦٣). دەکرێت بڵێین ئەم پاڵنەره پەیوەندی به بەهاکان و پیرۆزیی و چاکه و جوانیەوه هەیه. بۆ نموونەی پاڵنەری ئایینی پاڵمان پێوەدەنێت هەوڵبدەین بۆ پابەندبوون به یاسا و ڕێسا ئاسمانیەکانەوه. پاڵنەری ڕەوشتیش وا له مرۆڤەکان دەکات پابەندبن به ئەرکه ڕەوشتیەکان و کاربکەن بۆ گەیشتن به نموونەیەکی باڵا له ئەنجامدانی کاری چاکه. بەڵام پاڵنەری جوانی، ئەو پاڵنەرەی که پاڵمان پێوه دەنێت چێژ له جوانی شتەکان و هونەره جیاوازەکان وەربگرین وەک مۆسیقا و گۆرانی و وێنەکێشان و ... هتد(ناصیف، ٢٠١٣ : ٦٦).

شێوەی (١) پاڵنەری دەرەکی و ناوەکی

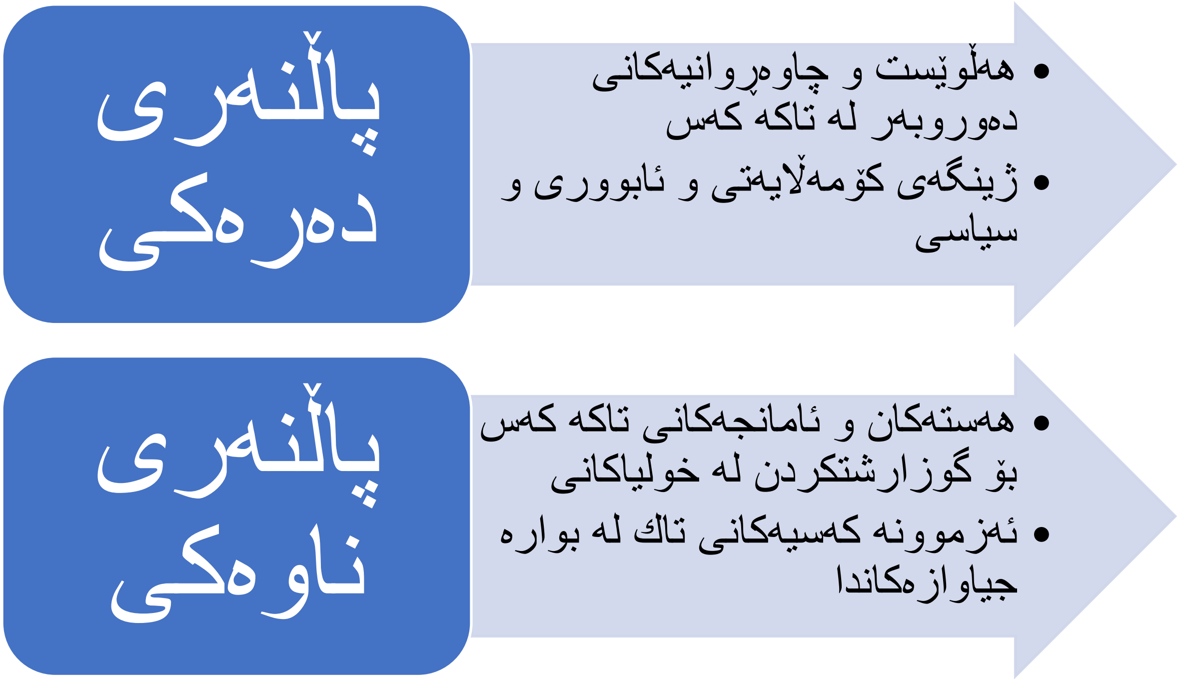

(دیزایینی توێژەر)

کەواتە پاڵنەری دەرەکی ئەو پاڵنەرەیە کە سەرچاوەکەی لە دەرەوەی خوودی کەسەیەکە، یان پشت بە چالاکیەکی دەرەوەی کەسەکە دەبەستێت. ئەم دوو جۆرە پاڵنەرە، مەرج نیە بە جیا کار بکەن، بەڵکو ڕەنگە هەردووکیان لە یەک کاتدا کار بکەن، ئەو پاڵنەرەی کە دەرەکیە و سەرچاوەکەی لە دەرەوەی کەسەکەیە، ڕەنگە لە هەمان کاتدا ببێتە پاڵنەرێکی ناوەکی، ئەوەش پەیوەستە بە خوودی کەسەکان و ئەو هەلومەرجەی کە پێیدا تێدەپەڕن(Sansone, Harackiewicz, 2000 : 446). بە شێوەیەکی گشتی پاڵنەرەکان چ دەرەکی بن یا ناوەکی، پاڵ بە مرۆڤەوە دەنێن . هێز و شێوەی ئەو پاڵنەرانە کار لە تێڕوانینی ئێمە بۆ جیهانی دەوروبەرمان دەکەن(مۆرای، ١٩٨٨ : ٣١). هەندێ جار پاڵنەرەکان لە ئەنجامی ئەزموونی خوودی کەسەکان لە ناو کۆمەڵگا و کلتورێکی دیاریکراوەوە دروست دەبن، بە تایبەت لە ڕێگەی پاداشت و سزاوە. پاداشت و سزا دەبنە هۆی داڕشتن و لە قاڵبدانی هەڵسوکەوت و ڕەفتارەکانی تاکەکەس(منصور، ٢٠٠٣ : ١٢١).

پرسیارێک هەیە کە زانایانی بواری دەروونناسی هەوڵیاندا وەڵامی بدەنەوە، ئەویش ئەوەیە کە هیچ پاڵنەرێک هەیە گشتی بێت؟ ئەگەر هەیە، ئایا تایبەتمەندییەکانی چین؟ بۆ وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارە هەردوو زانا (روی باومیستێر و لێری) لە ساڵی ١٩٩٥ لیستێکی تیۆرییان سەبارەت بە تایبەتمەندییەکانی پاڵنەرە گشتیەکان یا سەرەکیەکان دروستکرد کە مایەی مشتومڕ بوو. لیستەکە لە نۆ خاڵ پێکدەهات، بەڵام لە هەر هەموویان گرنگتر دوایین خاڵ بوو، کە دەڵێت پاڵنەرە گشتیەکان کاریگەرییەکان لەسەر ڕووداوە مێژوویی و ئابووری و سیاسیەکان هەیە. واتە پاڵنەرە سەرەکی و گشتیەکان دەبێت سنوورەکانی حاڵەتی تاکە کەسی تێپەڕێنن و کۆمەڵێک ڕووداوی کۆمەڵایەتی فراوانتر لەخۆبگرن(أ رافین، ٢٠١٠ : ٣١٦). ئەم پاڵنەرانە لە ئەنجامی پەیوەندی نێوان مرۆڤ و ئەوانی ترەوە دروست دەبێت، ئەوەش پاڵ بە مرۆڤەوە دەنێت هەندێ کاری دیاریکراو بکات بۆ ڕازی کردنی کەسانی دەوروبەری، بۆ ئەوەی ستایشی بکەن یاخود دەستکەوتێکی ماددی لێیان دەستبکەوێت، کێشەی سەرەکی ئەوەیە کە بەرزی ئاستی ئەم جۆرە پاڵنەرە دەبێتە هۆی کوشتنی گیانی دەستپێشخەری و داهێنان، بە تایبەت لە کۆمەڵگە داخراوەکاندا کە هەندێ جار بەها و دابوونەریتەکان ئاستەنگ بۆ مرۆڤەکان دروستدەکەن. گرنگترین جۆرەکانی ئەم پاڵنەرانەش بریتین لە پاڵنەری ئینتما و سەربەخۆیی و زاڵبوون(السيد، ١٩٩٠ : ٤٣٣). هەموو تاکێکیش لە ژینگەیەکی کۆمەڵایەتی دیاریکراودا دەژی، ئەو ژینگەیە ئەو بوارەیە کە لە ڕێگەیەوە تاک کارلێک لەگەڵ دەوروبەری دەکات و کاریگەرییەکی دوولایەنە لە نێوانیاندا دروست دەبێت. لە ئەنجامی ئەو کاریگەری و کارلێکە پاڵنەرە بەدەستهاتووەکان یا لاوەکیەکان دروستدەبن(الفخراني، ٢٠١٤ : ٩٣). شتێکی زانراوە کە تاک بەرهەمی ژینگەی کۆمەڵایەتی و کۆی ئەو دابوو نەریتانەیە کە لە ڕێگەی پێگەیاندنی کۆمەڵایەتییەوە کەسێتی تاک دروست دەکات، بۆیە شتێکی ئاساییە کە تێڕوانین و ئامانج و پاڵنەرەکانی تاکیش دروست بکەن.

پاڵنەرەکانی خوێندن لە زانکۆ :

زۆر جار لە کۆمەڵگەی خۆماندا زۆرێک لە خوێندکاران هەوڵدەدەن لە کۆلێژێکی دیاریکراو بخوێنن، تەنیا لەبەرئەوەی کە خەڵک بە گرنگی دەزانێت، بۆ نموونە کۆلێژی پزیشکی.

ڕەنگە کارێکي بە سوودبێت بزانین چ پاڵنەرێک وا لە خوێندکار دەکات بچێتە زانکۆ و درێژە بە خوێندن بدات، چونکە ئەو پاڵنەرە وایان لێدەکات پابەندبن بە خوێندنی زانکۆیی و تەواوکردنی خوێندنی زانکۆیی.

پاڵنەری دارایی یەکێکە لەو هۆکارانەی کە وا لە خوێندکارەکان دەکات بچنە زانکۆ، چونکە ئەوە مەرجێکە بۆ بەدەستهێنانی ئەو پیشەیەی کە بیری لێدەکەنەوە، ڕەنگە لەو ڕێگەیەوە بتوانن کارێکی باشیان دەستبکەوێت(Kember , 2016 : 43-53) .

سەبارەت بە تەواوکرنی خوێندنیش، چەند پاڵنەرێک هەن کە وا لە خوێندکار دەکەن حەز بکات خوێندنی زانکۆیی تەواو بکات، وەکو توانای ئەکادیمی خوودی خوێندکار، بایەخدان بە درێژەدان بە خوێندن، حاڵەتی جەستەیی و تەندروستی، وەکو نەبوونەی نەخۆشی درێژخایەن و نەبوونی هیچ کێشەیەکی جەستەیی وەکو کەمئەندامی. ژینگەی کۆمەڵایەتی وەکو : پشتیوانی هاوتەمەنەکان، کێبڕکێ و ...هتد (خلیفه، ٢٠٠٠ : ٥٦).

هەندێ جار خوێندکاران پێش ئەوەی بچنە زانکۆ، کاریگەرییان لەسەر یەکتری هەیە، ئەوەش وایان لێدەکات وا بیر بکەنەوە کە تەواوکردنی خوێندنی زانکۆیی، بیرۆکەیەکی ناوازەیە و گرنگە ئەو قۆناغە تەواو بکەن.

مامۆستاياني ئامادەیی ڕۆڵێکی گەورە دەگێڕن بۆ ئەوەی وا لە خوێندکارەکانیان بکەن حەز بکەن بچنە زانکۆ، چونکە دەیانەوێت لەو ڕێگەیەوە هانی خوێندکارەکان بدەن و هەوڵ بدەن لە

تاقیکردنەوەکاندا نمرەی باش بەدەستبهێنن(Kember , 2016 : 49 – 50)، هاوکات مامۆستاکانیش باش دەزانن کە دایکان و باوکان کاریگەرییەکی گەورەیان لەسەر پاڵنەری خوێندکارەکان هەیە، ژینگەی خێزانی ڕۆڵێکی گەورەی لە هاندان و بەشداریکردن و فێربوونی کەسەکاندا هەیە(M. Ryan , L. Deci , 2017 : 361). پاڵنەر لە ڕووی پەروەردەییەوە ئامرازێکە بۆ بەدیهێنانی کۆمەڵێک ئامانجی پەروەردەیی دیاریکراو بە شێوەیەکی کارا، ئەوەش یەکێکە لەو هۆکارە گرنگانەی کە وا لە خوێندکار دەکەن قۆناغە جیاوازەکانی خوێندن ببڕن(نشواتی، ٢٠٠٣ : ٢٠٦).

ژمارەی خوێندکارانی زانکۆ چەندە زیاتر بێت، هێندە پاڵنەرەکانی خوێندکارانیش جیاوازتر و جۆراوجۆرتر دەبن. چەندە زیاتریش بایەخ بە جۆری خوێندن و دەرهاویشتەکانی بدرێت، هێندە زیاتر پێویستە بە پاڵنەرەکانی خوێندن ئاشنا بین، بە ئامانجی زانینی ئەو حەز و ئارەزووە ناوەکیانەی کە ڕەفتاری خوێندکار دەوروژێنن بۆ هەڵبژاردنی زانکۆیەکی تایبەت و تەواوکردنی خوێندنی زانکۆیی(الهاشمی، ٢٠١٨ : ٢). بە شێوەیەکی گشتی دەتوانین بڵێین ڕەفتاری مرۆڤەکان یان ئەو بڕیارانەی کە لە ژیانیاندا دەیدەن، سێ جۆرە پاڵنەریان لە پشتەوەیە :

- ئەو شتەی کە مرۆڤ درک یا هەستی پێدەکات، پێش ئەوەی ڕاستەوخۆ کاری لەسەر بکات.
- ئەو شتەی کە مرۆڤ بۆ ماوەیەکی زۆر بیری لێدەکاتەوە پێش ئەوەی کارێکی دیاریکراو ئەنجامبدات.
- ئەو ئامانجانەی کە هەوڵدەدات لە دوارۆژدا بەدیانبهێنێت(الدباغ، ١٩٨٦ : ٣٢).

بە شێوەیەکی گشتی هەندێ جار خوێندکاران ڕەنگە بە هۆی هەندێ بارودۆخی تایبەتەوە، نەتوانن نمرەی پێویست بەدەستبهێنن، بۆیە بۆ درێژەدان بەخوێندن ڕەنگە هەڵبژاردنی زانکۆ تایبەتەکان بۆ ئەوان بژاردەیەکی باش بێت، بە تایبەت لەو کۆلێژانەی کە خواستێکی زۆریان لەسەرە. هەندێ جاریش هەندێ لە خوێندکاران لەبەر هەر هۆیەک بێت کۆششێکی زۆر ناکەن لە تاقیکردنەوەکانی

بەکالۆریۆسدا، لەبەرئەوەشی توانای داراییان باشە ئاسانترە بچنە یەکێک لەو زانکۆ تایبەتانە، لەبەرئەوە هەندێ جار هەڵبژاردنەکە ئامانجێکی پیشەیی و دارایی لەپشتە، هەندێ جاریش هەندێ هۆکار و پاڵنەری کۆمەڵایەتی و دەروونی لە پشت ئەو بڕیارەوەیە، هەندێ لەو خوێندکارانە ڕەنگە پێویستیان بە خوێندنی زانکۆیی نەبێت بۆ بەدەستهێنانی پیشەیەکی باش کە داهاتێکی باشی هەبێت، بەڵام خوێندنی زانکۆیی تەواو دەکات و بڕوانامەیەک بە دەستدەهێنێت، بۆ ئەوەی لە ڕووە کۆمەڵایەتیەکەوە هەست بکات پێگەیەکی زانستی و مەعریفی هەیە و خۆی لە هاوتاکانی بە کەمتر نەزانێت.

سەرچاوەکانی پاڵنەرە کۆمەڵایەتیەکان:

(ولیام جەیمس) حەزکردن بە تێکەڵاوبوون لەگەڵ خەڵکی، و هاوسۆزی بوون و خۆشەویستی و ئێرەیی بردن و لاساییکردنەوە، بە ڕەمەکە کۆمەڵایەتیە سەرەکیەکان دادەنێت. بە هەمان شێوەش (ولیام ماکدۆگال) ڕەمەکی گردبوونەوەی لە لیستەکەی خۆیدا داناوە، لە هەموو ئەو تیۆرانەدا ئەوە دەبینین کە حەزی کۆبوونەوە و دروستکردنی پەیوەندی لەگەڵ ئەوی تر و چاکە کردن لەگەڵ یەکتری یا تۆڕەکردنی یەکتری، دەگەڕێنەوە بۆ حەزێک یا خواستێکی بایۆلۆجی فێرنەکراو. (مۆرای، ١٩٨٨، ص ١٦٦) (ئەلفرێد ئادلەر) لەو بڕوایەدایە کە پاڵنەرە کۆمەڵایەتیەکان، هاوشێوەی پاڵنەرە سێکسیەکان پاڵ بە مرۆڤەکانەوە دەنێن. ئەو لەو باوەڕەدایە کە مرۆڤەکان مەیلێکی کۆمەڵایەتی خۆڕسکانەیان هەیە بۆ دروستکردنی پەیوەندی لەگەڵ ئەوانی تر. ئەو پەیوەندییەش لە پەیوەندی نێوان دایک و کۆرپەلەکەیەوە دەست پێدەکات، پاشان بە تێپەڕبوونی کات بازنەی ئەو پەیوەندییە فراوانتر و گەورەتر دەبێت(مۆرای، ١٩٨٨ : ١٧٠). پێویستە بزانین ئەو واقیعەی کە ئێمەی مرۆڤی تێدا دەژین، پڕە لە ئاستەنگ و هەندێ جار ڕێگرن لە بەدیهێنانی ئامانجەکانمان(فهمی، ١٩٥٥ : ١٣٩).

مۆرای لیستێکی لە هۆکارەکان یا ئەو حاڵەتانەی داناوە کە لە پشتی پاڵنەرە کۆمەڵایەتیەکانەوە وەستاون و لەمانەی خوارەوە پێکهاتوون:

خۆبەکەمزانین، بەدەستهێنان، ئینتما، شەڕانگێزی، سەربەخۆیی، دژە کردار، بەرگری، ڕێزگرتن، کۆنترۆڵ، خستنەڕوو، خۆبەدوورگرتن لە ئازار، خۆبەدوورگرتن لە خۆ بەکەمزانین، بێلایەنی، ڕێکخستن، یاریکردن، هەستیاری، سێکسی، داواکردنی یارمەتی و تێگەیشتن. ئەگەر لەم لیستەی مۆرای وورد بینەوە و بەسەر خۆت و هاوڕێکەتدا جێبەجێی بکەیت، ئەوا دەگەیتە وەسفێکی تەواوی پاڵنەرە کۆمەڵایەتیەکان لە ژیانی ڕۆژانەدا. پاڵنەرە کۆمەڵایەتیەکان دەکەونە ژێر کاریگەری بارودۆخە جیاوازەکان، بە تایبەت شێوازەکانی پێگەیاندنی کۆمەڵایەتی و بەهاکان و ژینگەی خێزانی(مۆرای، ١٩٨٨، ص ١٩٢ – ٢٠٣). لەلایەن زاناکانەوە هەوڵی زۆر دراوە بۆ دەستنیشانکردنی ئەو پاڵنەرانەی کە لە هەموو کلتوورە جیاوازەکاندا مرۆڤەکان ئاراستە دەکەن و دەیانووروژێنن. بۆیە زاناکان بە هاوکاری دەروونناس (سوزان هافرکامب) نزیکەی (١٥) پاڵنەری سەرەکیان دەستنیشانکرد کە دواتر بەسەر (٣٥٠٠) کەس لە ئەمریکا و کەنەدا و ژاپۆن تاقیکرانەوە، بۆ ئەوەی بزانن کە ئایا ئەو پاڵنەرانە لە هەموو کلتوور و کۆمەڵگا جیاوازەکاندا، مۆرکێکی گشتگیریان هەیە یان نا، لە ئەنجامدا پاڵنەرێکی تریش دۆزرایەوەو بوون بە شانزە پاڵنەر کە ئەمانەن (دەسەڵات، سەربەخۆیی، حەزی زانین، دانپێدانان، دابینکردن، ڕێکخستن، دڵسۆزی، نموونەیی بوون، پەیوەندییەکان، خێزان، پێگەی کۆمەڵایەتی، تۆڵەکردنەوە، ڕۆمانسیەت، بەهێزکردن، چالاکی جەستەیی، هێمنی). (غباری و ئەبو شەعیرە، ٢٠١٠ : ٣٧). (ئەلبێرت باندۆرا ١٩٢٥ – ٢٠٢١) کە پێشەنگی تیۆری فێربوونی مەعریفەی کۆمەڵایەتیە، لەو باوەڕەدایە کە تەنیا هێزە دەرەکیەکان نین کە کاریگەرییان لەسەر هەڵوێست و ڕەفتاری تاکەکەس هەیە، بەڵکو خوودی تاکە کەس و چالاکی خوودی تاکەسیش بە هەمان شێوەی کاریگەری هەیە، بۆ نموونە لە ئەدای ئەکادیمیدا وەک ئاگادارکەرەوەیەکی بەهێز کار دەکات(خلال، ٢٠٠٦ : ٥٢).

به شێوەیەکی گشتی پاڵنەرەکان چەند سەرچاوەیەکی جیاوازیان هەیە، بەڵام تا ڕادەیەکی زۆر پەیوەندییان بە یەکەوە هەیە و لە یەکتری دابڕاو نین. مرۆڤ بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتییە و پەیوەندییەکانی لەگەڵ دەوروبەر کاریگەری لەسەر تاکە کەسەکان هەیە، بە هەمان شێوەش ژینگەی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و کلتووری و هەندێ فاکتەری بۆماوەیی پێکەوە بارودۆخێکی ئەرێنی یا نەرێنی بۆ تاکە کەسەکان دروست دەکەن، لە پاڵ هەموو ئەوانەشدا حەز و خوولیای کەسەسەکانیش تێکڕا وەک پالنەرێک یا چەند پاڵنەرێک کاریگەرییان لەسەر بڕیارەکانی کەسەکان هەیە.

باسی سێیەم

تیۆرەکانی پاڵنەر

مرۆڤ لە کاتی هەوڵدانیدا بۆ دیاریکردن یا دەستنیشانکردنی پاڵنەرەکان، زۆر گرنگە خۆی بەدوور بگرێت لە وەسفکردنی ڕەفتارەکانی مرۆڤ، بە چەند دەستەواژە و زاراوەیەک کە ڕەنگە ئەزموونکردنیان یا ئەنجامدانی تاقیکردنەوە لەسەریان کارێکی قورس بێت. بۆ دارِشتنی هەر گریمانەیەک ، دەبێت ئەو هۆکارە ژینگەییانە ڕەچاو بکەین کە لەوانەیە کاریگەرییان لەسەر ڕەفتاری مرۆڤەکان هەبێت(F. Healy , W. Proctor , 2003 : 54). تیۆرە سەرەتاییەکانی تایبەت بە پاڵنەرەکان زیاتر جەختیان لە غەریزەکانی مرۆڤ دەکردەوە، کار بە کۆمەڵێک تیۆری دینامیکی دەروونی دەکرا، دیارترینیان تیۆرەکەی فرۆید بوو کە باوەڕی وابوو غەریزەکان حەز و ئارەزووییەکی خۆڕسکین و ڕەفتارەکانی مرۆڤ ئاراستە دەکەن. بەڵام ئەو تیۆرانە جەخت لەسەر هۆکارە ناوەکیەکانی ڕەفتار دەکەنەوە و کارلێکی نێوان تاک و ژینگەی دەوروبەری مرۆڤ پشتگوێدەخەن. لەبەرئەوە ماسلۆ پێشنیاری تیۆری پێویستیەکانی کرد کە جێگەی کۆمەڵێکی زۆر لە غەریزەکانی گرتەوە. پێشتر باوەڕ وابوو کە پێویستیەکان خۆڕسکن و لە جیهانی مرۆڤدا هەن، هۆی ئەو بۆچوونەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە، کە تاقیکردنەوەی تایبەت بە برسێتی و تینوێتی لەسەر گیاندارەکان ئەنجامدەدرا. تیۆرەکەی ماسلۆ سەبارەت بە ژینگە بواری پێدەدات ژینگە ڕۆڵی وروژێنەر و پاڵ پێوەنەری ڕەفتار بگێڕێت، کاتێک کە کۆمەڵە پێویستیەک تێر دەکرێت، نۆرەی تێرکردنی کۆمەڵە پێویستیەکی تر دێتە پێشەوە(J. Landy , M. Conte , 2013 : 319). یەک تیۆری کۆکەرەوەی گشتگیر بۆ شیکردنەوەی پرۆسەکانی پاڵنەر لە ئارادا نیە، چەندین تیۆری جیاواز لە سەردەمە جیاوازەکاندا دەرکەوتوون، هەمووشیان لە یەکتری جیاوازن، ئەوەش هۆکەی

دەگەڕێتەوە بۆ پاشخانی مەعریفی هەر یەکێک لە تیۆرەکان بۆ شیکردنەوەی چەمکی پاڵنەر(بنی یونس، ٢٠٠٧ : ١٠٢).

بە گشتی تیۆرەکانی تایبەت بە پاڵنەرەکان سێ پرەنسیپی سەرەکیان هەیە:

- کەسێتی سیستەمێکی ئاڵۆزە و کۆمەڵێک کارلێکی فرە و تەواوکەر لەخۆدەگرێت.

- ئەو پرۆسەی کارلێکردنە ڕەگی لە ناو سیستەمی مەعریفی هەست و سۆزەکاندا هەیە کە ئاراستەکانی ڕەفتار دەگۆڕن و دیاری دەکەن.

- کەسێتی لەگەڵ ژینگەدا کارلێک دەکات، ئەو ڕەفتارەشی کە مرۆڤ دەینوێنێت بەشداری دەکات لە دروستکردنی ژینگە (کارلێکی دوولایەنە)(Heckhausen, 2018 : 94).

تیۆرەکانی تایبەت بە پاڵنەرەکان، لەسەر بنەمای چەند گریمانەیەک سەبارەت بە سروشتی مرۆڤ و ئەو هۆکارانەی کە وای لێدەکەن کارێکی دیاریکراو بکەن دروستبوون. هەندێ لە تیۆرەکان وەک ئامێرێک مامەڵە لەگەڵ مرۆڤ دەکەن، هەندێکی تریشیان وەک بوونەوەرێکی زیندوو مامەڵەی لەگەڵ دەکەن. ئەو تیۆرانەی کە وەک ئامێرێک لە مرۆڤ دەڕوانن، لەو باوەڕەدان مرۆڤ بوونەوەرێکی نەرێنیە و پێداویستیە ژینگەیی و فیسیۆلۆژییەکانی پاڵی پێوەدەنێن کارێک یان چالاکیەکی دیاریکراو ئەنجامبدات، بەڵام هەندێکی تر لە تیۆرەکان وا لە مرۆڤ دەڕوانن کە بوونەوەرێکی زیندووی چالاک و خاوەن ئیرادەیە. بە گوێرەی ئەم تێڕوانینەش بێت، مرۆڤەکان کۆمەڵێک پاڵنەری جەوهەری و پێداویستی فیسیۆلۆژیان هەیە، کە ووزەیەکی دیاریکراو بە مرۆڤ دەبەخشن تا کاریان لەسەر بکات(y Elliot, M. Ryan , 1985 : 4). پاڵنەر تەنیا گۆڕاوێک نیە کە لە ڕووی تیۆرییەوە گرنگ بێت، چونکە کاتێک تاک بایەخ و گرنگی دەدات بە بابەتێک یان کردارێکی دیاریکراو، کۆی توانا و پرۆسە مەعریفیەکانی خۆی دەخاتە ڕوو، بۆیە دەتوانین بڵێین پاڵنەر برە ووزەیەکە یا توانایەکە کە

لە لای هەموو تاکێک هەیە، بەڵام بە بڕ و پلەی جیاواز، ئەگەر پاڵنەرەکەیان وەک پێویست بوو، ئەوا توانا و ئەدای مەعریفیان بە شێوەیەکی باش دەردەکەوێت(Dai , Sternberg, 2004 : 41).

بە شێوەیەکی گشتی دەتوانین بڵێین هەندێ جار بارودۆخ وا لە کەسەکان دەکەن هەندی کار بکەن، کە لەوانەیە بە ئارەزووی خۆیان نەبێت و ناچاربن، بەڵام لە بارودۆخی ئاساییدا دۆخەکە جیاوازە و لەوانەیە تاک زیاد لە بژاردەیەکی لە بەردەمدا بێت. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا چەند تیۆرێک هەیە کە هەوڵدەدەن، بنەما و پێکهاتەکانی ئەو پاڵنەرانە شی بکەنەوە کە لە پشت چالاکیەکانی مرۆڤەوەن.

یەکەم : تیۆری دەروون - شیکاریی:

ئەم تیۆرە لە نیوەی یەکەمی سەدەی ڕابردوودا سەری هەڵدا، پێشەنگانی ئەو تیۆرە، لە پێش هەمووشیانەوە سیگمۆند فرۆید، هەوڵیانداوە لە ڕەفتارە لادەرەکان تێبگەن و چارەسەری بۆ بدۆزنەوە. ئەم پاڵنەرە دوو چەمکی سەرەکی لەخۆدەگرێت کە بریتین لە هاوسەنگی جەستەیی و چێژ. هاوسەنگی جەستەیی کار دەکات بۆ وورووژاندن و چالاککردنی ڕەفتار، بەڵام چێژ ئاراستەی ڕەفتار و چالاکیەکان دیاری دەکات (باهی و شلبی، ١٩٩٩ : ١٣).

سیگمۆند فرۆید (Sigmund Freud 1856- 1939) لەو باوەڕەدایە، کە ڕەنگە پاڵنەرەکان نەستی و نەبینراوبن. ئەو پاڵنەرانە لە دەرەوەی (من) کار دەکەن، فرۆید جەخت لەوە دەکاتەوە کە لە ناو ئەقڵی مرۆڤدا میکانیزمێک هەیە کە میکانیزمی (چەپاندن)ە، ئەوەش میکانیزمێکە و بە شێوەیەکی نەویستانە کاردەکات، بۆ دورخستنەوەی مرۆڤ لەو زانیارییە ئەقڵیانەی کە مایەی هەڕەشەن بۆ سەلامەتی کەسەکە. ئەم میکانیزمە بە تایبەتی بەرامبەر دوو جۆرە پاڵنەر کاردەکات کە ئەوانیش سێکس و شەڕانگێزین(J. Bruno, Wiley , 2000 : 97).

ئەم تیۆرە لەو باوەڕەدایە کە هاوسەنگی کار لەسەر وورووژاندنی ڕەفتار دەکات و چێژیش کار لەسەر خوودی چالاکیەکان دەکات . بە پشت بەستنیش بە پاڵنەری چێژ، جەخت لەوە دەکاتەوە کە

خۆلادان لە ئازار و چێژوەرگرتن گەورەترین ئامانجی هەموو چالاکیەکن کە مرۆڤ ئەنجامیان دەدات، مرۆڤی بەختەوەریش ئەو کەسەیە کە لە ڕووی دەروونیەوە هاوسەنگە و پێداویستیەکانی تێرکردوە(باهی و شلبی ، ١٩٩٩ : ١٣.). ئەم جۆرە پاڵنەرە لەسەر بنەمای غەریزە یا ڕەمەک دروستبوە، پێشەنگی ئەم تیۆرەش چارلس داروینە، بە دیاریکراویش لە تیۆری پەرەسەندندا، بچووکترین نموونەش لەسەر ئەمە بریتیە لەو کۆرپەلەیەی کە مەمکی دایکی دەمژێت، بۆ ئەوەی شیر بخوات و برسێتیەکەی تێربکات. یان بۆ نموونە باڵندەکان خۆیان لە مرۆڤەکان بەدوور دەگرن بەبێ ئەوەی پێشتر ئەزموونێکی ئەو تۆیان لەگەڵ مرۆڤدا هەبێت. لەبەرئەوە ئەو جۆرە ڕەفتارانە بە ڕەمەک ناودەبرێن(مۆرای، ١٩٨٨ : ٢٤).

ڕەنگە هەندێ لە خوێندکارەکان، بەبێ ئەوەی بزانن، هەوڵدەدەن بەهەر شێوەیەک بێت خوێندنی زانکۆیی تەواو بکەن تەنانەت ئەگەر هیچ حەزیشیان لە خوێندن نەبێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا کاتێک کە ناتوانن درێژە بە خوێندنی زانکۆیی بدەن، یاخود بچنە زانکۆ، بڕیاردەدەن لە یەکێک لە زانکۆ تایبەتەکان درێژە بە خوێندن بدەن، چ بە گوێرەی نمرەکانیان بێت یا بە گوێرەی ئەو بەشەی کە حەزیان لێیەتی. لەوانەیە لەو ڕێگەیەوە لە خۆیان ڕازی بن، یاخود وا هەست بکەن کە هیچ شتێکیان لە کەسانی تر کەمتر نیە، پاشان ڕەنگە لەو ڕێگەیەوە هەوڵبدەن هەندێ لەو حەز و خولیایانەیان بەدیبهێنن کە لە ڕابردوودا نەیانتوانیوە بەدیانبهێنن.

دووەم : تیۆری پێداویستیەکان:

زۆرێک لە تیۆرەکان جەخت لەوە دەکەنەوە، کە خەڵکی کۆمەڵێک پێداویستی گرنگیان هەیە، کە دەبنە هۆکارێک بۆ دەستنیشانکردنی پاڵنەرەکان. ئەو پێویستیانەش فیزیکی و دەروونین و پاڵ بە کەسەکانەوە دەنێن هەوڵی تێرکردنیان بدەن. وەکو برسێتی و تینوێتی و پێویستی دروستکردنی پەیوەندی لەگەڵ کەسانی تر.

لەم بوارەدا تیۆرێکی سەرەکیمان هەیە هی (ئەبراهام ماسلۆ 1908- 1970 Abraham Maslow)یە، تیۆرەکە جەخت لەوە دەکەنەوە کە پێداویستیەکان ڕۆڵیان لە پاڵنەرە مرۆییەکاندا هەیە. تیۆرەکەی ماسلۆ کە بە هەرەمی پێداویستیەکان ناسراوە، پێدوایستیەکانی کردوە بە حەوت بەشەوە و بە پێی گرنگیان بە دوای یەکدا ڕیزی کردون(E. Riggio , 2013 : 190). مرۆڤ کەسێکە کە بە دەگمەن دەگاتە حاڵەتی ڕازیبوونی تەواو، کاتێک ئارەزووییەکی تێر دەکات، هەوڵدەدات دانەیەکی تر تێر بکات، لە ئارەزوییەکەوە کە تێر دەکرێت، ئارەزووییەکی تر لەدایک دەبێت. ئەم حاڵەتە یەکێکە لە تایبەتمەندییەکانی مرۆڤایەتی بە درێژایی مێژوو(H.Maslow, 1954 : 24).

بە پێی ئەم تێورە بێت، پێداویستیەکانی ڕۆڵی پاڵنەر دەگێڕن، جۆر و ژمارەی ئەو پێداویستیانەش لە کەسێکەوە بۆ کەسێکی تر دەگۆڕێن. بۆ نموونە کرۆنباخ ئەو پێداویستیانەی کردوە بە پێنج جۆرەوە، کە بریتین لە پێویستی بۆ خۆشەویستی، پەیوەندی نێوان ئاسایش، دەسەڵات، هاوڕێیەتی کردن، سەربەخۆیی و ستایشکردنی خوود.

بەڵام ماسلۆ سیستەمێکی هەرەمی بۆ ئەو پێداویستیانە داناوە کە لە حەوت بەش پێکهاتووە، ئەو گریمانەی ئەوەی کردوە ئەو پێداویستیانە لە خوارەوە بۆ سەرەوە گەشە دەکەن و یەک لە دوای یەک تێر دەکرێن. بەپێی ئەم تێورە تاکو پێداویستیەکانی خوارەوە تێرنەکرێن، پێداویستیەکانی سەرەوە تێر ناکرێن(باهی و شلبی، ١٩٩٩ : ١٦). تیۆرەکەی ماسلۆ سەر بە قوتابخانەی ئەرکێتیە، کە (جۆن دیوی John Dewey) ڕابەرایەتی دەکات. ماسلۆ جەخت لەوە دەکاتەوە کە پێویستە ئێمە وەک گشتێک تەماشای بکەین، چونکە پاڵنەرەکان پاڵ بە هەموو بەشەکانی کەسایەتی تاکە کەسەوە دەنێن، نەک تەنیا بەشێکی، هەروەها جەختیش لەوە دەکاتەوە کە دەکرێت ڕەفتارێکی دیاریکراو چەندین پێداویستی جیاواز تێربکات، ئەوەش (فرە پاڵنەرێتی)ە . ماسلۆ هەرەمێکی دیاریکراوی داناوە،

بۆ ئەو پێداویستیانەی کە مرۆڤ هەوڵدەدات تێریان بکات. پێداویستیەکانی کردوە بە چەند ئاستێکەوە: (منصور، ٢٠٠٣ : ١١٥ – ١١٦)

شێوەی(٢) (قوچەکی ماسلۆ)

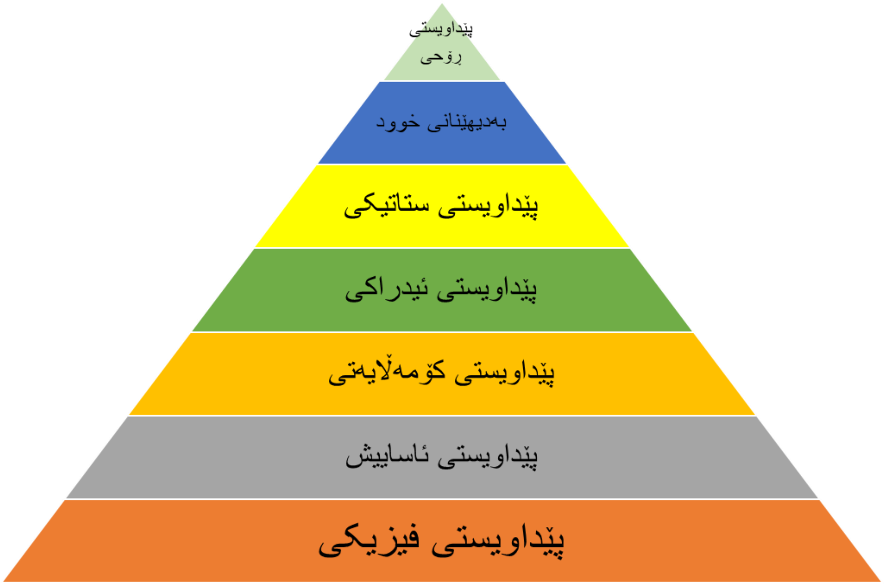

(طارق ، ٢٠٠٩ : ١٤١)

کۆمەڵێک پێداویستی سەرەکی و گرنگی هەن، لە کاتی تێرکردنی ئەو پێداویستیانەدا مرۆڤەکان بەشدارییەکی کارایان لە ژیاندا دەبێت، ئەو پێداویستیانەش چەند جۆرێکن وەکو: پێویستی بۆ سەربەخۆیی و پێویستی بۆ ئینتما و پێویستی بۆ لێهاتوویی. (دیسی ئی ئیل Deci, E. L) و هاوڕێکانی لەو باوەڕەدان کە کاتێک ئەو پێویستیانە تێرکران، کاریگەری نەرێنی ژینگە و دەوروبەر دەگۆڕن بۆ پاداشتێکی کە کاریگەرییەکی ئەرێنی لەسەر ناخ و دەروونی تاکەکان دەبێت(Wigfield, S. Eccles, 2002 : 38).

توێژینەوە ئەزموونگەرییەکان دەیسەلمێنن کە داهاتوو یا دوارۆژ فەزای پاڵنەرەکانمانن، بۆ ئەوەی پاڵنەرت هەبێت و بە جۆش و خرۆشەوە کار بکەیت، گرنگە پێداویستی و حەز و ئارەزووەکانت بگۆڕیت بۆ کۆمەڵێک ئامانجی دیاریکراو، تا لە داهاتوویەکی نزیک یا دووردا بەدیانبهێنیت، مرۆڤەکان

لەم ڕێگەیەوە پێشبینیەک بۆ زەمەنی داهاتوو (Future Time Prospect)ی خۆیان دروستدەکەن، ئەم کردارە کۆمەڵێک لێکەوتە و دەرەنجامی ئەرێنی لەسەر خوودی کەسەکان دەبێت(Dmitry, 2012 : 71).

هەندێک لە خوێندکارەکان هەوڵدەدەن خوێندنی زانکۆ تەواو بکەن، بۆ ئەوەی لە خۆیان ڕازی بن، یاخوی ڕەزامەندی دایک و باوکیان بەدەست بهێنن، چونکە ڕەنگە هەندێکیان ئەگەر خوێندنی زانکۆیی تەواو نەکەن لەوانەیە هەست بە کەمی بکەن، یان لەوانەیە بکەونە بەر تانە و تەشەری کەس و کاریان.

سێیەم: تیۆری مەعریفی :

ئەم تیۆرە لەسەر دەستی زانای ئەمریکی (ئەلیرک نایزەر) دامەزراوە لە ساڵی ١٩٦٧دا(قطامي ، ٢٠١٣ : ١٩) شیکردنەوەکانی تیۆری مەعریفی بۆ پاڵنەرەکان، جەخت لە چەند خاڵێکی دیاریکراو دەکەنەوە وەکو مەبەست و نیاز و ئەو پێشبینیەی کە تاکە کەس هەیەتی، تاکەکان بە گوێرەی ئەو توانایانەی کە هەیانە، ئازادن لە هەڵبژاردن و ئەو بڕیارانەی کە لە ژیانیاندا دەیدەن(نشواتي، ٢٠٠٣ : ٢٢٣). تیۆرە مەعریفیە هاوچەرخەکان گریمانەی ئەوە دەکەن کە بیروبۆچوون و هەست و سۆزەکان، کۆمەڵە پرۆسەیەکی سەنترالین و لە پشتی پاڵنەرەکانەوە دەوەستن، ئەمەش پێچەوانەی ئەو بیروبۆچوونانەی پێشووترە کە پاڵنەریان دەبەستەوە بە جیاوازییە کەسیەکان لە بواری ڕەمەک و خەسڵەتە جیاوازەکان، لە هەمان کاتیشدا ئەم تیۆرە پێچەوانەی تیۆری ڕەفتارییە کە پاڵنەر بە ئاستێکی بەرز و بەردەوام لە قەڵەم دەدات بۆ بە دەمەوەچوونی ئەو ووروژێنەرانەی کە دروستی دەکەن(M. Ryan, 2012 : 13).

لە ساڵی 1970دا زۆربەی بوارەکانی دەروونناسی بەو بابەتەی کە پێی دەوترێت شۆڕشی مەعریفی دەور درابوو، بابەتی پاڵنەرەکانیش لەو شتە بەدەر نەبوو، پێکهاتەی سەرەکی لەم تیۆرەدا ئەوەبوو،

کە مرۆڤ دەتوانێت لە ڕابردووی فێربێت و پێشبینی دواڕۆژیش بکات. ئەوەش توانای بە کەسەکان بەخشی پلان بۆ کارەکانی داهاتوویان دابنێن و ئامانجێک بخەنە پێش چاویان، لە هەمووی گرنگتر هەڵبژاردن بوو. پێشتر لە زۆربەی جۆری تیۆرە میکانیکیەکاندا شتێک نەبوو بە ناوی هەڵبژاردنەوە، بەڵام لەم تیۆرەدا وەکو بوونەوەرێکی ئاقڵ لە مرۆڤ دەڕوانرێت کە ئەتوانێت بیر بکاتەوە و زانیارییەکان کۆبکاتەوە و شییان بکاتەوە و لەسەر ئەو بنەمایە بڕیارەکانی بدات(Landy, M. . Conte, 2013 : 329).

دەتوانین بڵێین بەشێک لە خوێندکارەکان حەزێکی زۆریان بۆ تەواوکردنی خوێندن هەیە لە زانکۆ تایبەتەکان، هەر ئەوەش وایان لێدەکات کە بۆ ماوەی چوار ساڵ سەرقاڵی خوێندنی زانکۆیی بن و ئامادەبن بڕە پارەیەکی زۆر بدەن بۆ تەواو خوێندن لە یەکێک لە زانکۆ تایبەتەکان، ڕەنگە بناغەی ئەم حەزەش بۆ ئەوە بگەڕێتەوە کە بڕوانامەی زانکۆیی لە کۆمەڵگای کوردیدا بە خەسڵەتێکی باش بۆ مرۆڤەکان هەژمار دەکرێت. هەندێ جاریش خوێندکار، کاتێک لەو کولێژ و بەشەی کە خۆی حەزی لێیەتی بەهۆی سیستەمی وەرگرتنی خوێندکار لە زانکۆ گشتیەکان و نەهێنانی نمرەی پێویست لە تاقیکردنەوەی بەکالۆریدا، بڕیاردەدات لە زانکۆیەکی تایبەت درێژە بە خوێندنی زانکۆیی بدات، ئەوەش دوای بیرکردنەوە و ڕاوێژکردن و بینینی ئەزموونی کەسانی تر، واتە لێرەدا بە شێوەیەکی هۆشیارانە بڕیاری خۆی دەدات و ڕەنگە پێشوەختەش پلانی بۆ دانابێت.

چوارەم : تیۆری دەستنیشانکردنی ئامانج:

ئەم تیۆرە لە لایەن (لۆک و لاسام Locke & Latham, 2002)ەوە داهێنراوە و پێچەوانەی تیۆرە کلاسیکیەکانە و دواتر گەشەی کردوە و بۆتە میتۆدێکی گەورەی گشتگیر، ئەم تیۆرە هەرچەندە ڕەگ و ڕیشەکەی دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی تیۆرە کلاسیکیەکان. لایەنگرانی ئەو تیۆرە لەو باوەڕەدان هەموو جۆرە وەسفێکی پاڵنەر یان ڕەفتاری پاڵنەر، دەبێت ئامانجێک یا چەند ئامانجێکی لە خۆبگرێت،

ئەو کات ئامانجەکە خۆی دەبێتە پاڵنەر(Landy , Conte, 2013 : 334) . پێدەچێت بەدیهێنانی خوود، بەرزترین ئاستێک بێت، کە مرۆڤ هەوڵدەدات لە ڕێگەی پاڵنەرە جیاوازەکانیەوە پێی بگات، بەڵام لەسەرو بەدیهێنانی خوودەوە، ئاستێکی تریش هەیە، دەروونناسی ووجودی (ڤیکتۆر فرانکل 1905-1997 Viktor Frankl) لە کتێبەکەیدا بە ناونیشانی (گەڕانی مرۆڤ بە دوای مانا ١٩٨٤)دا، دەڵێت بەرزترین ئاستێک کە مرۆڤ پێیدەگات یان هەوڵدەدات پێیبگات، گەیشتنە بە ئاستێک کە تێیدا ژیان بە شێوەیەکی لۆژیکی بێت و مەبەست و ئامانجێک لە هەموو پلانەکانیدا هەبێت(J. Bruno, Wiley , 2002 : 102).

بە شێوەیەکی گشتی بەدیهێنانی ئامانجەکان کاریگەری ئەرێنیان لەسەر ڕەفتاری تاکە کەس دەبێت، بەڵام بەدینەهێنانی ئامانجەکان کاریگەری نەرێنیان دەبێت. پاڵنەرەکانی مرۆڤیش بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکان تەنیا بەند نیە بە جیاوازی و دژ بەیەکی ئامانجەکان، بەڵکو بەندیشە بە خێرایی و ئەو گۆڕانکارییانەی کە بە تێپەڕبوونی کات بەسەر ئەو دژ بەیەکیانەدا دێن(Schitt, Highhouse, 2013 : 322). شایەنی باسە لەم تیۆرەدا بۆ ئەوەی ئامانجەکان وەکو پاڵنەرێک کار بکەن و پاڵ بە کەسەکەوە بنێن، ئەوا دەبێت ڕوون و دیاریکراو بن و شیاوی بەدیهێنان بن(Riggio, 2013 : 198).

ئەلفرێد ئەدلەر (Alfred Adler 1870 - 1937) لەو باوەڕەدایە کە مرۆڤەکان هەموویان یەک ئامانجیان هەیە، ئەویش هەنگاونانە بەرەو باشتر، یاخود هەوڵدان و تێکۆشانە بۆ سەرکەوتن، بەڵام لەو ئامرازانەدا جیاوازن کە بۆ بەدیهێنانی ئەو ئامانجە بەکاریدەهێنن، چونکە هەر یەکە و شێوازێکی تایبەت و جیاواز دەگرنە بەر ئەوەش کاریگەری لەسەر ئەو کێشانە هەیە کە ڕووبەڕوویان دەبنەوە(البرت، ٢٠١٤ : ٣٣). بەڵام مرۆڤ بۆ ئەوەی بتوانێت ئامانجەکانی بەدیبهێنێت، زۆر گرنگە پاڵنەرێکی خوودی و ناوەکی هەبێت، دەبێت زۆر باش لە پێداویستیەکانی خۆی تێگەیشتبێت، لە هەمووشی گرنگتر ئەوەیە کە مرۆڤێکی ئازاد بێت و نەکەوتبێتە ژێر کاریگەری تەلقینی سیاسی و

ئاینی و ئایدیۆلۆجی و سیاسیەوە، مرۆڤێک بێت کە بە شێوەیەکی کوێرانە نەکەوتبێتە دوای حەز و ئارەزووی ئەوانی تر، بۆ ئەوەی بتوانێت پەرە بە توانا و بەها و ئامانجەکانی خۆی بدات، بەو شێوەیەی کە خۆی بڕیاری لێدەدات(Dmitry, 2012 : 123). زۆربەی خوێندکاران لە نێوان هەستکردنیان بە بەهای خوودی خۆیان و توانایان بۆ بەدەستهێنانی سەرکەوتن، جۆرێک لە هاوسەنگی دروستدەکەن. بەلای هەندێ لە خوێندکارانەوە توانای هزری وەکو ئامرازێک وایە بۆ بەدیهێنانی ئامانجێک، وەکو باشترکردنی خوودی کەسەکە و باشتر تێگەیشتن لە ڕووداوەکان و کەسەکانی دەوروبەر و تێرکردنی حەزی زانین (فزوول)ی تاکە کەس. هەندێ لە کەسەکان لە ڕێگەی بەراووردکردنی توانای خۆیانەوە بە ئەدای ئەوانی تر، هەوڵەکانی خۆیان بۆ بەدیهێنانی ئامانجێکی دیاریکراو هەڵدەسەنگێنن. زۆرجار ئەو جۆرە ئامانجانە بە ئامانجگەلێک پۆلێندەکرێن کە بەرەو خوودی کەسەکان ئاراستەکراون، ئەو کەسانەی کە بەم شێوەیە بیر دەکەنەوە هەموو هەوڵێک دەدەن بۆ ئەوەی خۆیان لە شکست بە دوور بگرن(Wigfield , S. Eccles, 2002 : 35).

خاڵی گرنگ لێرەدا ئەوەیە کە هەر خوێندکارێک، پاڵنەرێکی دیاریکراوی هەیە کە وای لێکردوە بڕیار بدات لە زانکۆیەکی تایبەت درێژە بە خوێندن بدات، چ بۆ ئەوەی پیشەیەکی باشی دەستبکەوێت، یا کۆمەڵگای لێی ڕازی بێت، یا لە ڕووی دەروونیەوە هەست بە کەمی نەکات، یان بۆ ئەوەی بتوانێت لە کۆلێژێک بخوێنێت کە پێویستی بە نمرەیەکی بەرزە ئەم بەدەستی نەهێناوە، هەر یەکێک لەو پاڵنەرانە وا لە خوێندکارەکە دەکەن تەواوکردنی زانکۆی ئامانجیان بێت. بۆیە ڕەنگە ئەو خوێندکارانە لە ماوەی ساڵانی خوێندندا گۆڕانێکی گەورە بەسەر بیرکردنەوەیدا بێت و دەبێتە یەکێک لە ئەزموونە گرنگەکانی ژیانی. لەوانەیە بەشێک لەو خوێندکارانەی کە دەچنە زانکۆ تایبەتەکان، لەو باوەڕەدابن کە تەواونەکردنی خوێندن لەو کۆلێژ و بەشەی کە خۆیان حەزیان لێیەتی، وایان لێدەکات هەست بە کەمی بکەن لە بەرامبەر ئەوانی تردا، بۆ ئەوەی خۆیان لەو حاڵەتە بە دوور بگرن ، بڕیاردەدەن بچنە

زانكۆيەكی تايبەت و خوێندنی زانكۆيی تەواو بكەن، بە تايبەت ئەوانەی كە لە بەكالۆريدا نمرەی پێويستيان نەهێناوە.

پێنجەم: تيۆری پاڵپشتيكردن (بی ئێف سكينەر B. F. Skinner 1904 - 1990):

لايەنگرانی تيۆری ڕەفتاری بايەخێكی زۆريان دەدا بە ژينگەو كاريگەرييەكانی لەسەر ڕەفتاری مرۆڤ، مشتومڕی نێوان لايەنگرانی ئەم تيۆرە و تيۆرەكەی ماسلۆ بە مشتومڕی (سروشت لە بەرامبەر پێگە) ناسرا(Landy , Conte , 2013 : 320).

سكينەر لەو باوەڕەدايە كە كاتێك كەسێك بابەتێكی دياريكراو دەخوێنێت، ئەوا بير لە چەند شتێك دەكاتەوە، كە بريتين لە پارە و دواڕۆژ و ڕزگاربوون لە ناڕوونی و دڵەڕاوكێ و ئەو ڕێزەی كە خەڵكی لێيدەگرێت. واتە بيركردنەوە لە ئەنجامەكانی خوێندن نەك پاڵنەرەكانی خوێندن(ثائر، ٢٠٠٨ : ١٨). تيۆرەكەی (سكينەر) دەڵێت پاداشت و سزا كاريگەری زۆريان لەسەر ڕەفتار مرۆڤەكان هەيە، ئەم تيۆرە لەسەر سێ كۆڵەكەی سەرەكی ڕاوەستاوە كە بريتين لە (هاندان و وەڵامدانەوە و پاداشت). بە گوێرەی ئەم تيۆرە بێت، كاتێك كە مرۆڤ لەسەر ڕەفتارێك يان كردارێك پاداشتێكی پێدەگات ئەوا ئەو ڕەفتارەی دووبارە دەكاتەوە و وای لێدەكەن ئاست و ئەدايەكی باشتر پێشكەش بكات، ئەم تيۆرە زياتر لە بواری كاركردن يان لە ناو دامەزراوە و كارخانەكادا كاری پێكراوە. وێڕای تاقيكردنەوەكان و ئەو ئەنجامانەی كە بە دەستهاتوون، ئەتوانين بڵێين ئەم تيۆرە هەندێ كێشەی هەيە، چونكە ژمارەيەكی زۆر كەم لەو كار و پيشانە هەن، كە دەتوانرێت بە ووردی دابەشبكرێن و بڕ و ژمارەی ئەو پاڵپشتيەی كە پێويستيانە ڕوون بكرێتەوە(LANDY , CONTE , 2013 : 328). ئەم تيۆرە وای دەبينێت كە لێكەوتەكانی ڕەفتاری كەسەكان وەك پاڵنەرێك كار دەكەن، ئەمەش دەبێتە هۆی ئاراستەكردنی ڕەفتار و بەرزكردنەوەی ئاستی كاركردن. ئەو پاڵپشتيكردنە دوو جۆرە، ڕەنگە پاڵپشتيكردنەكە ئەرێنی بێت، وەكو پاداشتكردن و ستايشكردن و هاندان، ئەمانە دەكرێت ببنە پاڵنەری

بەهێز. لەوانەشە پاڵپشتیکردنەکە نەرێنی بێت، واتە ئەو ڕووداوانەی کە وا لە تاکە کەس دەکەن خۆی لە هەلومەرجێکی نەرێنی دیاریکراو بە دووربگرێت(E. Riggio, 2013 : 194).

مرۆڤ لە ناو ژینگەیەکی دیاریکراودا دەژی کە کۆمەڵگاکەیەتی، کۆمەڵگاش پێویستی بەوەیە کە تاکە کەس ئاستێکی دیاریکراو لە مەعریفە و توانا و لێهاتوویی و کۆمەڵێک پەیوەندی ئەرکەکی (وەزیفی) هەبێت، بۆ ئەوەی بتوانێت لەگەڵ ئەو ژینگەیە بگونجێت و کارلێکی لەگەڵ بکات(زیدان، سەمالوتی، ١٩٩٤ : ٧٢). بەڵام هەندێ جار پاڵنەری کەسەکان بۆ بەشداریکردن یا بڕیاردان لە بەشداریکردن لە کردارێک یا لە پرۆسەیەکدا، دەگەڕێتەوە بۆ کۆمەڵێک هۆکاری ناوەکی و دەرەکی، لە هەردوو حاڵەتەکەشدا پێویستە میکانیزمێکی پاداشت بەخشین هەبێت کە پەیوەست بێت بەو چالاکیەوە، هەندێ جار کەسەکان چێژ لەو چالاکیانە وەردەگرن کە ئەنجامیان دەدەن(Dai . Sternberg , 2004 : 301).

بەشێک لە خوێندکارەکان مەبەستیانە زانکۆ تەواو بکەن، ڕەنگە بەڵێنی پاداشتێکی دیاریکراویان لەلایەن کەسوکاریانەوە پێدرابێت یا لە دوای تەواوکردنی زانکۆ بتوانن هەندێ پرۆژەی تایبەتی خۆیان هەبێت، بتوانن جێبەجێی بکەن، کە ئەوەش وەک پاداشتێک هەژماردەکرێت، کە بەجێهێنانی بەستراوەتەوە بە تەواوکردنی خوێندنی زانکۆییەوە. کەم تا زۆر خێزان و کەسوکار کاریگەرییان لەسەر خوێندکار هەیە، بەشێک لەو خوێندکارانەی کە دایک و باوکیان خوێندنی زانکۆییان تەواوکردوە، بەردەوام هاندەدرێن خوێندن تەواو بکەن، بەردەوام وەکو نموونەیەکی زیندوو خۆیان پێشانی نەوەکانیان دەدەن، ئەوەش وا دەکات تەواوکردنی خوێندنی زانکۆیی بەهایەکی زۆری هەبێت. ئەگەر باری دارایشیان باش بێت، ئەوا بارودۆخ لە بارتر دەبێت، بۆ ئەوەی لە یەکێک لە زانکۆ تایبەتەکان درێژە بە خوێندن بدەن. پاڵپشتی کۆمەڵایەتی باری سەر شانی تاکە کەس سووک دەکات وای لیدەکات زیاتر متمانەی بە خۆی هەبێت.

شەشەم: تیۆری پاڵنەری بەدەستهێنان (ماکلیلاند) :

بە گوێرەی ئەم تیۆرەی (دەیڤد ماکلیلاند David Ernest McClelland) سێ پێداویستی سەرەکی هەن کە پاڵنەرن بۆ کارکردن، ئەو سێ پێداویستیەش بریتین لە پێداویستی بەدەستهێنان، هێز ، ئینتیما. ماکلیلاند لەو باوەڕەدایە کە هۆکارەکانی دروستبوونی پاڵنەر، لە کەسێکەوە بۆ کەسێکی تر جیاوازە، ئەوەش بەندە بە جۆری پێداویستیەکانیان (191 : 2013 , Riggio).

بە شێوەیەکی گشتی ئەم تیۆرە وای دەبینێت، کە چەندین پاڵنەر هەن کە تاکە کەس دەجوڵێنن، بەڵام زۆرترین پاڵنەرێک کە مرۆڤ دەجولێنێت و پاڵی پێوەدەنێت، پاڵنەری بەدەستهێنانە، کە لە شێوەی ئارەزوودا دەردەکەوێت و وا لە مرۆڤ دەکات، هەوڵێکی زۆر بدات بۆ بەدەستهێنانی شتێکی قورس. ئەم پاڵنەرە وا لە مرۆڤ دەکات زانیاری و لێهاتوویی پێویست بەدەستبهێنێت بۆ زاڵبوون بەسەر کۆسپ و تەگەرەکاندا (الکنانی ، ١٩٩٧ : ١٣٨). ئەم پاڵنەرە لە دوو بەش یا ڕەگەزی سەرەکی پێکهاتووە کە بریتین لە(هیوای سەرکەوتن، ترس لە شکست)(الکنانی، ١٩٩٧: ١٣٩).

دەتوانین بڵێین هەندێک لەو خوێندکارانە کە بڕیاردەدەن خوێندنی زانکۆیی لە یەکێک لە زانکۆ تایبەتەکان تەواو بکەن، ڕەنگە هۆکارەکەی بۆ ئەوە بگەڕێتەوە کە نەیانەوێت وەکو کەسێکی خۆبەکەمزانی ناو کۆمەڵگادا دەربکەون، کە وابزانرێت نەیانتوانیوە خوێندن تەواو بکەن، ئەوەش بە یەکێک لە هۆکارە سەرەکیەکانی بڕیارەکەیان دادەنرێت. وێڕای هەموو ئەو تیۆرانەی کە لە سەرەوە ئاماژەمان پێدان، (دەیڤد شاپیرۆ David Shapiro 1981) دەڵێت پاڵنەرەکان مەیل و ئارەزووی کەسەکانمان بۆ ئەنجامدانی کردارێک شیدەکەنەوە، بەڵام تیۆرێکی گونجاومان بۆ کردار پێشکەش ناکەن، بۆیە پێشنیاری چەمکی (ئاراستەکردنی خوودی) کرد، کە پێویستی بە کۆمەڵە پرۆسەیەکی هۆشیارانە هەیە، وەکو هێنانە پێش چاوی ئەنجامەکان لەداهاتوودا، بە مەرجێک نەرمی لە پێکهاتەی دەروونیدا هەبێت کە ڕێگە بە تاکە کەس دەدات، کارەکانی بە جۆرێک ئاراستە بکات کە بتوانێت

ئامانجەکەی بپێکیت(y Elliot, 1985 : 6). بەڵام مەرجیش نیە هەموو ڕەفتارێک یا کارێک کە مرۆڤ دەیکات پاڵنەرێکی لە پشتەوە بێت. بۆ نموونەی دادەنیشێت و بە بێدەنگی گوێ لە مۆسیقا دەگرێت، چونکە ئەو دۆخە وا دەخوازێت کە کەسەکە بەو شێوەیە هەڵسوکەوت بکات. بەڵام ڕەنگە لە سەرەتادا پاڵنەرێکی جیاوازی هەبوبێت کاتێک تکتی ئەو کۆنسێرتە مۆسیقیەی کڕیوە. هەندێ جاریش هەڵسوکەوت و ڕەفتارەکانمان کاردانەوەیەکن بۆ ئەو بارودۆخەی کە پێیدا تێدەپەڕین(شکشک، 2008 : 48).

جیاواز لەوانەی کە تاکو ئێستا سەبارەت بە پاڵنەر باسکراون، زانایەکی وەکو(جۆرج کیللی 1905–1967)مان هەیە، کە چەمکی پاڵنەر لە بناغەوە ڕەت دەکاتەوە، ئەو دەڵێت مرۆڤ وەکو ئامێرێک نیە کە وروژێنەرێک یا پاڵنەرێک بیخاتە کار و ئاراستەی بکات، ئەو دەڵێت مرۆڤ بە سروشت بوونەوەرێکی چالاکە. (کێللی) گریمانەی ئەوە دەکات، کە مرۆڤەکان وەکو زاناکان هەوڵدەدەن پێش ڕووداوەکان بکەون و پێشبینی ڕووداوەکان و ئەنجامی ڕووداوەکان بکەن. کاتێکیش ئەو کارە دەکەن، هەوڵدەدەن پێشبینیەکانیان زۆر ورد بن(أ رافين، ٢٠١٠ : ٢٩٥). ئەو بڕیارەی کە مرۆڤ لە کۆتاییدا دەیدات دەوەستێتە سەر پێکهاتەی کەسێتی و بیروبۆچوونەکان و بەهاکانی و ئاراستەی بیرکردنەوەکانی بەرامبەر بە جیهان(مۆرای، ١٩٨٨ : ٢١). پاڵنەر هێزێکی کوێر نیە کە پاڵ بە مرۆڤەوە دەنێت بۆ پێشەوە، پاڵنەر ئەو هێزەیە کە شێوە و بونیاد و مانا بە ڕەفتاری مرۆڤەکان دەبەخشێت(F. Healy, W. Proctor , 2003 : 35).

بەشێکی زۆر لە تیۆرەکانی تایبەت بە پاڵنەرەکان، تاک بە کۆکەرەوەیەکی چالاکی زانیارییەکان لە قەڵەم دەدەن، واتە مرۆڤ کەسێک نیە کە تەنیا وەڵامدانەوەیەکی نەرێنی یان ئەرێنی بۆ پاڵنەرە ناوەکیەکان یان دەرەکیەکان هەبێت، جگە لەوەش مەرج نیە مرۆڤ لە هەموو حاڵەتەکاندا بە

شێوەیەکی عەقڵانی هەڵسوکەوت بکات. بەڵکو دەکەوێتە ژێر کاریگەری بارودۆخی کۆمەڵایەتی(Landy , Conte, 2013 : 325).

لە کۆی ئەم تیۆرانەی کە لەسەرەوە ئاماژەیان پێدرا، جگە لە تیۆرەکانی (تیۆری پاڵپشتیکردن یاخود تیۆری ڕەفتاری، تیۆری بەهای خوودی، تیۆری دیاریکردنی چارەنووس، تیۆری پاڵنەری بەدەستهێنان)، هەموویان جەخت لەو حەز و ئارەزووە ناوەکی و پاڵنەرە کەسی و خودییانە دەکەنەوە کە پاڵ بە تاکە کەسەوە دەنێن کارێکی دیاریکرا و بکات و یاخود هەوڵبدان ژیانی بە ئاراستەیەکی دیاریکراو بگۆڕێت. واتە ئەگەر بە گوێرەی ئەو تیۆرانە بێت دەتوانین بڵێین بەشێک لەو خوێندکارانەی کە دەچنە زانکۆ تایبەتەکان، خواست و حەزێکی تایبەتی و پاڵنەرێکی خوودیان هەیە کە وایان لێدەکات ئەو بڕیارە بدەن، واتە کۆمەڵگە و دەوروبەر کاریگەرییەکی هێندە گەورەی لەسەر ئەو بڕیارەیان نیە. ئەگەر بەم جۆرە بێت ئەوا دەتوانین بڵێین خوێندکارەکانمان بڕیارێکی سەربەخۆیانە و سەربەستانە دەدەن دوور لە کاریگەرییەکانی دەوروبەر، بەڵام لە کۆمەڵگایەکی وەک کۆمەڵگایەکی کوردی، کە کۆمەڵگایەکی نەریتییە و هێشتا خێزان و دەوروبەر و کۆمەڵگا کاریگەری گەورە لەسەر بیرکردنەوە و هەڵسوکەتی تاکەکەس بەجێدەهێڵن، تیۆرەکانی تر وەک (تیۆری پاڵپشتیکردن ، تیۆری بەهای خوودی، تیۆری پاڵنەری بەدەستهێنان) کە دەتوانین بڵێین تیۆری دەرەکین، ڕەنگە بە هەمان شێوە کاریگەرییەکی گەورەیان لەسەر ئەو بڕیار و هەڵبژاردنەی خوێندکاران هەبێت.

باسی چوارەم

دامەزراوەی زانکۆ

زانکۆ بە لوتکەی هەرەمی خوێندنی زانستی لەقەڵەم دەدرێت، لە ناو دامەزراوە جیاوازەکاندا ژمارەیەکی زۆر لە گەنجانی بە توانا لەخۆدەگرێت. چاوەڕوانی ئەوەش لە زانکۆ دەکرێت کە کادری مرۆیی بە توانا و لێهاتوو ئامادە بکات، بۆ بەشداریکردن لە سەرجەم کەرتە جیاوازەکانی کارکردن و بەرهەمهێناندا(أحمد، ٢٠١٨، ص ٧٦ .) خوێندنی زانکۆیی یەکێکە لە پاڵنەرە سەرەکیەکانی گەشەپێدان و نوێکردنەوەی کۆمەڵگا. هەروەها یەکێکە لە کۆڵەکەکانی پێکهێنانی چوارچێوەی هزری و زانستی. سیستەمی خوێندنی زانکۆیی سیستەمێکە لە جووڵە و پەرەسەندنیدا ملکەچی سیستەمی گشتی کۆمەڵگایە بە شێوەیەکی گشتی(الدهشان، ٢٠٠١ : ٣٦).

ئەرک و ڕۆڵی زانکۆ لە کۆمەڵگەدا:

هەندێک لە ئەکادیمیستەکان لەو بڕوایەدان، کە گەڕان بە دوای ڕاستیدا تاکە ئامانجێکی کۆمەڵگەیی یا کۆمەڵایەتیە کە دەبێت زانکۆ لە پێناویدا کار بکات. بەڵام ئەم جۆرە بۆچوونە پێناسەیەکی بەرتەسک و نائاساییە بۆ ڕۆڵی زانکۆ، لە کۆمەڵگایەکدا کە پشت بە مەعریفە دەبەستێت. زانکۆ بە دامەزراوە جۆراوجۆرەکانیەوە کار بۆ پاراستنی بەرژەوەندییە گشتیەکان دەکات. ئەوەش ئەرکی کۆلێژەکان و زانکۆکان زیاتر دەکات(نیومان، ٢٠١٠ : ٣٢). دەتوانین هەندیک لە ئەرک و ڕۆڵەکانی زانکۆ بەم شێوەیە دەستنیشان بکەین:

یەکەم: ئەرکی مەعریفی : ئەم ئەرکە خۆی دەبینێتەوە لە فێرکردن و گواستنەوەی ئەزموون و زانیارییەکان بۆ خوێندکاران ، بە مەبەستی بەرزکردنەوەی ئاستی زانستی و هزریان و ئامادەکردنیان بۆ خزمەتکردنی کۆمەڵگا.

دووەم: ئەنجامدانی توێژینەوە : زانکۆ لە ڕێگەی ئەنجامدانی توێژینەوەی (تیۆری و پراکتیکی)ەوە هەوڵدەدات چارەسەر بۆ ئەو کێشانە بدۆزێتەوە کە ڕووبەڕووی کۆمەڵگا دەبنەوە .

سێیەم: بڵاوکردنەوەی ڕۆشنبیری و هۆشیاری : مەبەست لەم ئەرکە ئەوەیە کە زانکۆ پاشخانی کلتووری دەگوازێتەوە لە کۆمەڵگایەکەوە بۆ کۆمەڵگایەکی تر، یا لە نەوەیەکەوە بۆ نەوەیەکی تر، ئەوەش لە ڕێگەی کۆڕ و کۆبوونەوە و سیمینار و وانەکانەوە.

چوارەم: پێشبینیکردنی دواڕۆژ : پێویستە زانکۆ توێژینەوەی زانستی ئەنجامبدات بۆ ئەوەی بتوانێت لەو ڕێگەیەوە پێشبینی داهاتوو بکات، بە تایبەت لەم بارودۆخەی ئێستادا کە چەندین کێشەی جۆراوجۆر ڕووبەڕووی کۆمەڵگا دەبنەوە(سلمان، ٢٠١١ : ١١-١٢).

زانکۆکان لەم سەردەمەدا پێویستە لە سەریان ڕۆڵی خۆیان لە داهێنان و پێشکەوتنی زانستی و کێبڕکێ لە بوارە هزری و مەعریفی و زانستیەکاندا بخەنە ڕوو(الهاشمی، ٢٠١٨ : ٢). شتێکی تریش هەیە کە بایەخ و گرنگی خۆی هەیە، ئەویش ناوبانگی زانکۆیە. دەتوانین بڵێین ناوبانگ و نازناوی زانکۆکان پەیوەستە بە توێژینەوەی زانستی، و توانا و لێهاتووی کە بە گوێرەی ئەمانەی لای خوارەوە دەپێورێت:

- دەرکردن و بڵاوکردەنەوەی گۆڤاری زانستی ئاست بەرز.
- بڵاوکردنەوەی توێژینەوەی زانستی بڕواپێکراو کە شیاوی جێبەجێکردن بێت.
- بڵاوکردنەوەی کتێبی زانستی و سەرچاوەی زانستی .
- چاپکردن و بڵاوکردنەوەی کتێب بە چەندین زمانی جیاوازی جیهانی.
- ڕێکخستن و سازدانی کۆڕ و کۆنفرانسی زانستی نێودەوڵەتی(ئادەم، ٢٠١٤ : ١٥).

لە ڕاستیدا هەر ئەمانە نین بەڵکو ئەو پێوەرانە لەوە زیاترن بەڵام ئەمانەی لای سەرەوە گرنگترینیانن.

مێژووی سەرهەڵدانی زانکۆ:

بە گوێرەی زۆرێک لە سەرچاوەکان، زانکۆ بەم مانایەی ئێستا وەکو دامەزراوەیەکی زانستی سەرەتا لە ئەوروپا سەریهەڵداوە، هۆکەی ئەوەیە کە لەو سەردەمانەدا لە ناو کڵێسادا بیری لاهوتی یاخود ئایینی بە شێوەیەکی ئەکادیمی دەخوێنرا، کە چەند پرۆگرامێکی دیاریکراوی خوێندن و توێژینەوەی زانستی دەخرانە بەردەستی خوێندکاران، پاشان پلەیەکی زانستی دەبەخشرا بە خوێندکارەکان. جگە لە بابەتە ئاینیەکان چەندین زانستی وەکو زانستی پزیشکی و فەلسەفە و هونەر و یاسا دەخوێندرا، یەکێک لە هۆکارەکانی خوێندنی ئەو زانستانە بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە پەیوەندییەکی بەهێزیان لەگەڵ زانستی لاهوت و ژیانی ناو کڵێسا هەیە.

دەتوانین قۆناغەکانی دروستبوونی زانکۆ بکەین بە دوو قۆناغەوە. قۆناغی یەکەم دروستبوونی زانکۆکانە لە شارستانیەتە کۆن و دێرینەکان. قۆناغی دووەمیش دروستبوونی زانکۆیە بە مانا نوێکەی کە تا ئەم سەردەمە بەردەوامە(ادەم، ٢٠١٤ : ٤). مێژوونووسانی ئەوروپا لەسەر ئەوە هاوڕان کە بناغەی سەرەکی زانکۆکانی سەدەکانی ناوەڕاست، بریتی بووە لە ووتنەوەی وانەی زانستی و گواستنەوەی و گەیاندنی زانست، ئەوەش ڕێک پێچەوانەی قسەکانی (جۆزیف دەیڤد)ە لەسەر پەراوێزخستنی زانست لە زانکۆکانی سەدەکانی ناوەڕاست لە ئەوروپا(هێف، ١٩٩٧ : ٢٠١٦). لە سەرەتادا پاپاکان و پاشاکان خۆیان سەرپەرشتی زانکۆکانیان دەکردن. یەکەمین کولێژ لە خۆرئاوا لە ساڵی ١١٨٠ز لە پاریس دامەزرا، پاشان لە ساڵی ١٢٤٩ سێ کۆلێژ لە ئۆکسفۆرد کرانەوە کە بریتی بوون لە (یونیڤێرستی کۆلێژ ١٢٤٩) و (بالیۆل ١٢٦٦)و (مێرتۆن ١٢٦٤)و (ادەم، ٢٠١٤ : ١٠).

لە سەدەی ١٣دا لاهوت و فەلسەفە بازێکی گەورەیان دا و زۆر بە خێرایی گەشەیاند کرد، بەو جۆرە زانکۆکان دروستبوون و قوتابخانە تایبەتیەکانیش ژمارەیان زیادی کرد، بە ناوبانگترینیان زانکۆی

سۆربۆن بوو له فەرەنسا كه له ساڵی ١٢٥٣ دا قەشەی پاشا لویسی نۆیەم، روبێر دی سۆربۆن دایمەزراند. (كەرەم، ٢٠١٤ : ١٠٣). هەندێک له سەرچاوە مێژووییەکان ئاماژە بەوە دەدەن، كه پێش زیاتر له چوار هەزار ساڵ، به شێوەیەک له شێوەکان زانکۆ هەبووە، هەندێک له توێژەرانیش دروستبوون و سەرهەڵدانی زانکۆیان بەسەر دوو قۆناغدا دابەشکردوە، خاڵی جیاکەرەوەی نێوان ئەو دوو قۆناغە بریتیه له دەرکەوتن و دروستبوونی زانکۆ به مانا نوێکەی له سەردەکانی ناوەڕاستدا(ادهم، ٢٠١٤ : ٤). له سەرەتای سەدەی سیانزەدا سێ ناوەندی زانکۆیی لەو جۆرە هەبوو، هەمووشیان ناوبانگێکی جیهانیان هەبوو، به تایبەت له جیهانی خۆرئاوا، هەر یەکێک لەو ناوەندانەش له بوارێکی دیاریکراودا پسپۆڕ بوون، یەکەمیان له پاریس بوو كه به زانستەکانی لاهووت و ئاداب به ناوبانگ بوو. دووەمیان له بۆلۆنیا بوو، كه به ووتنەوەی وانەی زانستی یاسا ناوبانگی دەرکردبوو، سێیەمیشیان له سالێرنۆ بوو كه به ووتنەوەی زانستی پزیشکی ناوبانگی دەرکردبوو(عاشور، ٢٠٠٦ : ١٠).

به تێپەڕبوونی كات چەندین زانکۆی تر له هەریەکه له ئەڵمانیا و پورتوگال و هەنگاریا و بەریتانیا و سوید و چەندنین وڵاتی تری ئەوروپا دروستبوون. خوێندکارانی زانکۆیی له سەدەکانی ناوەڕاست له ئەوروپا، له بارودۆخێکی سەخت و دژواردا دەژیان، ئەو بارودۆخە زۆر جیاوازبوو لەگەڵ بارودۆخی ئێستای خوێندکارانی زانکۆ. لەو سەردەمانەدا خوێندکارەکان له تەمەنێکی زووەوە، شارەکانی خۆیان بەجێدەهێشت و ڕێگایەکی درێژ و نائارام و پڕ مەترسیان دەبڕی، تا دەگەیشتنه پاریس یان بۆلۆنیا یان ئۆکسفۆرد (عاشور، ٢٠٠٦ :٩٠). دەتوانین بڵێین زانکۆ بەم واتا و شێوازەی كه ئێستا هەیه، یەکیکن له پاشماوەکانی سەدەکانی ناوەڕاست، لەو سەردەمەدا ناوەندەکانی خوێندن ئەو شوێنه بوون كه له هەموو لایەکی ئەوروپاوە، خوێندکارەکان ڕوویان تێدەکردن بۆ بەدەستهێنانی زانست و زانیاری، بەڵام لەو سەردەمەدا ووشەی زانکۆ یا کۆلێژ بۆ ئەو ناوەندانەی خوێندن بەکارنەدەهات، بەڵکو ووشەی قوتابخانەیان بۆ بەکاردەهات(یوسف، ١٩٨١ : ١٢٢).

زانکۆکان لە جیهانی ئیسلامیدا:

بە گوێرەی سەرچاوە مێژووییەکان، موسڵمانان ووشەی زانکۆ یان (جامعە)یان بەکارنەهێناوە، بەڵکو ناوی قوتابخانەی یا (مەدرەسە)یان لە پەیمانگاکانی خوێندنی باڵا ناوە، بۆ ئەو مەبەستەش سوودیان لە مزگەوتەکان وەرگرتووە. بۆیە ووشەی مزگەوت یا مەدرەسە هاوتای ووشەی زانکۆی ئەم سەردەمە بووە. بەڵام بەکارهێنانی ناوی زانکۆ بۆ ئەو جۆرە دامەزراوانە لە سەدەی ١٤ ی زایینیەوە دەستی پێکردوە، لە زانکۆی مەدرەسەی نیزامی لە بەغداد و مەدرەسەی قورتوبە لە ئەندەلوس و زانکۆی زەیتونە لە تونس(ادهم، ٢٠١٤ : ٥). لە جیهانی ئیسلامیدا زانکۆکان مێژوویەکی درێژتریان هەیە، بۆ نموونەی زانکۆی ئەزهەر لە سەدەی ١٠ی زایینی دامەزراوە، قوتابخانەی نیزامی لە بەغداد، لە سەدەی یانزەدا لەلایەن نیزام ئەلمولکەوە دامەزرا. کەسێکی وەک (جیۆم) دەڵێت سیستەمی خوێندن و پەیوەندی نێوان خوێندکاران و مامۆستیان و پشتوانی دارایی و سەرجەم لایەنەکانی ژیانی ناو زانکۆ، لە بەغدا و ئۆکسفۆرد تا ڕادەیەکی زۆر هاوشێوە بوون(عاشور، ٢٠٠٦ : ١١٦).

زانکۆکان بە درێژایی مێژوو شێواز و فۆرمی جیاوازییان لە خۆگرتووە، بە چەندین شێوازی جۆراوجۆر کاریان کردووە تا گەیشتوونەتە ئەم ڕۆژگارەی ئێستا کە کارلێکی تەواویان لەگەڵ کۆمەڵگە هەیە لە ئاستە جیاوازەکاندا.

مێژووی زانکۆ لە عێراق :

لە وڵاتی عێراق هەزار ساڵ پێش ئێستا عەباسیەکان چەندین قوتابخانە و زانکۆیان دامەرزاندوە، بۆ نموونە خەلیفە هارون رەشید (بيت الحكمە)ی دامەزراند، ژمارەیەکی زۆریش لە وەرگێڕەکان لەوێ کاریان دەکرد و چەندین بەرهەمی ناوازەیان لە زمانی یۆنانی و سریانی و هیندی و فارسیەوە وەرگێڕایە سەر زمانی عەرەبی(سلمان، ٢٠١١ : ٧). جێی باسە لە شارستانی ئیسلامیدا دامەزراوەی خوێندن بریتی بووە لە (المدرسە)، مەدرەسە کە شوێنی فێربوونی زانستەکان بووە، بە چەندین قۆناغی جیاوازدا تێپەڕیوە، لە کۆتاییدا گەیشتووە بەو ناوەی کە ئێستا بە کۆلێژ یا زانکۆ

ناسراوە(هێف، ١٩٩٧ : ١٧١). مێژووی ئەو قوتابخانانە دەگەڕێتەوە بۆ سەدەی (٩) ، کە لە ژێر سەرپەرشتی ئەوقافی ئەو سەردەماندا بوون و هەر ئەو دامەزراوەیەش خەرجییەکانی دابینکردون، بە مەبەستی دابینکردنی مووچەی مامۆستایان و نۆژەنکردنەوەی و قوتابخانەکان، بۆیە ئەتوانین بڵێین خوێندن لەو سەردەم و قۆناغانەدا بێ بەرامبەر بوون (هێف، ١٩٩٧ : ١٧١).

لە ساڵی ١٩٩٦دا لە عێراق یاسایەکی تایبەت دەرچوو بۆ ڕێدان بە دامەزراندن و کردنەوەی زانکۆی تایبەت، بە ئامانجی پێشخستنی ڕەوتی زانستی خوێندن و دەرچواندنی خوێندکاری بە توانا، بە سەرپەرشتی وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی(بریهی، ٢٠١٦ : ٦). دەتوانین بڵێین یەکەمین کۆلێژی تایبەت کە لە عێراقدا کرابێتەوە، کۆلێژی خانەی مامۆستایان بوو لە ساڵی ١٩٢٣، کرێی خوێندن لەو کۆلێژەدا (١٥)ڕوپێ بوو لە مانگێکدا بۆ هەر خوێندکارێک. دەوامیش لە کۆلێژەکەدا ئێواران بوو، بەڵام حکومەت خۆی سەرپەرشتی دەکرد و هەر خۆشی بەڕێوەی دەبرد(العبودی، ٢٠١٥ : ٤٧٩).

مێژووی زانکۆ تایبەتەکان لە کوردستان :

بە شێوەیەکی گشتی زانکۆ تایبەتەکان لە هەرێمی کوردستان سەرەتا لە ساڵانی نەوەدەکان و لە دوای ڕاپەڕینەوە دامەزران، ئەو کات ژمارەیان کەم و سنوردار بوو، بەڵام لە دوای ساڵی (٢٠٠٣)ەوە ژمارەی زانکۆ تایبەتەکان گەشەیەکی بەرچاوی بە خۆوە بینی، بە تایبەت لە ڕووی ژمارە و زۆری کۆلێژ و بەشە زانستییەکانیانەوە.

مێژووی دامەزراندنی زانکۆ تایبەتەکان لە سلێمانی: گەشەپێدانی مرۆیی ساڵی ٢٠٠٨ ، زانکۆی جیهان ساڵی ٢٠٠٧ ، زانکۆی ئەمریکی ساڵی ٢٠٠٧ ، زانکۆی کۆمار بۆ زانست و تەکنۆلۆجیا ساڵی ٢٠٠٧ دامەزراوە.

مێژووی دامەزراندنی زانکۆ تایبەتەکان لە دهۆک: زانکۆی نەورۆز ٢٠٠٤، کەمپی زانکۆی جیهان ٢٠٠٧ دامەزاون.

مێژووی دامەزراندنی زانکۆ تایبەتەکان لە هەولێر: زانکۆی جیهان ٢٠٠٧و زانکۆی لوبنانی فەرەنسی ٢٠٠٧، زانکۆی تیشک ٢٠٠٨، زانکۆی نۆلج ٢٠٠٩، زانکۆی بەیان ٢٠١٣، زانکۆی اربیلی نێودەوڵەتی ٢٠١٧، زانکۆی کاتۆلیک ساڵی ٢٠١٥ داموزراوە.

یاسای زانکۆ تایبەتەکان لە هەرێمی کوردستان :

بە گوێرەی یاسای خوێندنی باڵای تایبەتی عێراق ژمارە (٢٥) کەساڵی ٢٠١٦ دەرچووە، مەبەست و ئامانج لە دامەزراندنی زانکۆ تایبەتەکان بریتیە لە ڕەخساندنی هەل بۆ خوێندنی زانکۆیی، تاکو لە بواری تیۆری و پراکتیکیەوە بەشداری بکەن لە گۆڕانکاری جۆری و چەندێتی لە بزاوتی زانستی و کلتووری و پەروەردەیی، هەروەها بڵاوکردنەوە و گەشەپێدانی مەعریفی و ئەنجامدانی توێژینەوەی زانستی و هاندانی میتۆدی زانستی و هەستکردن بە ئینتمای نیشتمانی و گیانی بەرپرسیارێتی و پابەندبوون بە هێڵی نیشتمانی و پارێزگاریکردن لە یەکێتی گەل. بە گوێرەی یاسای زانکۆ تایبەتەکانی هەرێمی کوردستان ژمارە (٢) بۆ ساڵی ٢٠١٣، زانکۆ تایبەتەکان بە گویرەی پێداویستی بازاڕ دادەمەزرێن و دەبێت بە جۆرێک بن کە لەگەڵ سیاسەتی خوێندنی باڵای هەرێمی کوردستان بگونجێن. ئەم یاسایە چەند ئامانجێکی هەیە وەکو دابینکردنی هەلی کار و بەرەوپێشبردنی ئاستی زانستی و ئامادەکردن و پێگەیاندنی کەسانی پسپۆڕ و شارەزا لە سەرجەم بوارە جیاوازەکاندا، لەگەڵ خزمەتکردنی ئامانجە نیستمانیەکان. لەم یاسایەدا هاتووە کە ئەو زانکۆیانە بە یەکێک لەو دامەزراوانە دادنرێن کە کار بۆ بەدیهێنانی ئامانجی گشتی دەکەن.

وەک لەم یاسایەدا هاتووە زانکۆ یا پەیمانگا تایبەتەکان، لە ڕووی دارایی و کارگێڕی و کەسایەتی مەعنەوەییەوە سەربەخۆن و چەندین لقیان لە پارێزگاکان و ناوچە جیاوازەکانی عێراقدا هەیە. هەر لە ساڵانی ڕابردووشدا چەندین زانکۆی تایبەت لەژێر ناوی جیاوازدا لە هەرێمی کوردستان دامەزراون و ژمارەیەکی زۆر خوێندکاریان هەیە، ئەوەش بە خشتەیەکی تایبەت لە پاشکۆی ئەم توێژینەوەیەدا خراوەتە ڕوو.

دەروازەی دووەم

لایەنی مەیدانی توێژینەوەکە

بەشی سێیەم

هەنگاوە کردارییەکانی لایەنی مەیدانی

باسی یەکەم

چوارچێوەی میتۆدی توێژینەوەکە

پێشەکی :

هیچ زانستێک یاخود هیچ لقێکی زانستی نیە کە بەبێ ئەنجامدانی توێژینەوەی زانستی پێشکەوتنی بەخۆوە بینیبێت و گەشەی کردبێت، ئەنجامدانی توێژینەوەی زانستیش پێویستی بە بەکارهێنانی میتۆدێکی دیاریکراوە، بۆ گەیشتن بەڕاستی و دروستی و کێشەکان و یا ئەو بابەتانەی کە تەوەری سەرەکی توێژینەوەکەن(بدر ، ١٩٩٤ : ١١). بۆیە توێژەر لەم بەشەدا باس لە ڕێکارە مەیدانیەکانی توێژینەوەکە دەکات، کە بریتین لە: (میتۆدی بەکارهاتوو لە توێژینەوەکە ، کۆمەڵگەی توێژینەوەکە ، نموونەی توێژینەوەکە و قەبارەی نموونەی توێژینەوەکە، ئامرازی توێژینەوەکە، ئاستەنگەکانی بەشی مەیدانی توێژینەوەکە) هەروەها باس لە ئامرازی کۆکردنەوەی زانیارییەکان و ڕاستگۆیی ڕواڵەتی فۆڕمی ڕاپرسی و جێگیری پێوەرەکانی فۆرمەکە دەکەین.

شێواز و ڕێکارەکانی ئەنجامدانی توێژینەوە :

توێژەر لە بەشی مەیدانی ئەم توێژینەوەیەدا میتۆدی زانستی و کۆمەڵێک ئامڕازی دیاریکراوی بەکارهێناوە بۆ گەیشتن بە کۆمەڵێک ئەنجام و ئەو ئامانجانەی کە لەسەرەتای توێژینەوەکەدا ئاماژەیان پێدراوە.

یەکەم: میتۆدی توێژینەوەکە :

توێژەر بۆ ئەم توێژینەوەیە میتۆدی وەسفی بەکارهێناوە، کە بەکاردەهێنرێت بە مەبەستی توێژینەوە لە دیاردەیەک لە دیاردەکانی کۆمەڵگە بە مەبەستی دەستنیشانکردن و ئاشکراکردنی لایەنە جیاوازەکانی و دەرخستنی پەیوەندی نێوان ڕەگەزەکانی(العزاوی ، ٢٠٠٨ : ٣٢). ئەمەش میتۆدێکی گونجاوە و دەکرێت بەکاربهێنرێت بۆ دەرخستنی ئەو پاڵنەرانەی کە کاریگەرییان هەیە بۆ هەڵبژاردنی

زانکۆ تایبەتەکان بۆ درێژەدان بە خوێندن، هەروەها بۆ دیاریکردنی سیفەت و تایبەتمەندییەکانی ئەم کێشەی کە توێژینەوەکەی لە بارەوە ئەنجامدراوە لە ڕووی جۆر و بڕەوە(بدر ، ١٩٩٤ : ٩٧).

دووەم: کۆمەڵگەی توێژینەوەکە :

مەبەست لە کۆمەڵی توێژینەوە ئەو ڕەگەزانەیە کە دەویسترێت توێژینەوەیان لە بارەوە بکرێت (الضامن ، ٢٠٠٦ : ١٦٠)، کۆمەڵگەی ئەو توێژینەوەیە پێکهاتووە لە زانکۆ تایبەتەکانی شاری سلێماني، کە لە پاشکۆی ژمارە(٢)دا خراوەتە ڕوو بە ناو و ژمارەی خوێندکارانەوە.

سێیەم: نموونەی توێژینەوەکە :

توێژەر بۆ ئەم توێژینەوەیە نموونەیەکی مەبەستدارانەی لە هەردوو زانکۆی (جیهان) و (کۆمار) بۆ زانست و تەکنۆلۆژیا)، قۆناغەکانی یەک و دوو و سێ و چواری وەرگرت، چونکە ئەندامانی ئەم نموونەیە هاوشێوە و لێکچوون و هەموویان خوێندکاری قۆناغە جیاوازەکانی زانکۆ تایبەتەکانی شاری سلێمانین و زۆر لە یەکەوە نزیکن و کۆمەلێکی بچووکیان پێکهێناوە. هۆکاری هەڵبژاردنی ئەم دوو زانکۆیەش بە تەنیا، دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە زانکۆکانی تر هاوکار نەبوون. لە زانکۆی جیهان لە ڕێگەی نوێنەری خوێندکاران و سەرۆکی بەشەکانەوە فۆڕمەکان بە دەستی خوێندکارەکان گەیشتووە، بەڵام لە زانکۆی کۆمار توێژەر بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ بە هاوەڵی فەرمانبەرێک لە کتێبخانە و کافیتریای زانکۆ فۆرمەکانی داوەتە دەست خوێندکارەکان بە مەبەستی پڕکردنەوەیان.

چوارەم: قەبارەی نموونەکە :

ئەو نموونەیەی کە بۆ توێژینەوەیە وەرگیراوە پێکهاتووە لە (٢٣٨) خوێندکار، ئەوەش بە گوێرەی یاسای (نوونەلی) (ژمارەی ئەندامانی نموونەکە = ژمارەی بڕگەکانی پێوانەکە × ٥) (شاکر ، ٢٠١٩ : ٢٨)، کە بۆ هەر بڕگەیەک پێنج کەس وەک نموونە وەردەگیرێت، کۆی پرسیارەکان فۆرمی ڕاپرسیەکە جگە لە پرسیاری تایبەت بە زانیارییە دیمۆگرافیەکان، پێکهاتووە لە (٢٣٨) کەس، لە کاتێکدا کۆی پرسیارەکان (٤٤) پرسیارە، واتە کۆی گشتی نموونەکە دەبێت (٢٢٠) کەس بێت، بەڵام توێژەر بۆ دڵنیابوون لە بەدەستهێنانەوەی زۆرترین فۆڕم بە دروستی، (٢٥٠) فۆرمی دابەشکرد، لە ئەنجامدا (٢٢٨) فۆرمی بە دروستی دەستکەوتەوە، بۆیە هەشت کەس لەو ژمارەیە زیاترە. لە زانکۆی جیهان لە کۆی (١٥٠) فۆرم (١٢٠) بە تەواوی بە دەستی توێژەر گەیشتوونەتەوە، لە زانکۆی جیهانیش لە کۆی (١٣٢) فۆرم (١١٨) فۆرم بە تەواوی بە دەستی توێژەر گەیشتوونەتەوە.

پێنجەم: سنوری توێژینەوەکە :

سنوری جوگرافی : ئەم توێژینەوەیە بەسەر زانکۆ تایبەتەکانی شاری سلێمانیدا جێبەجێکراوە بە تایبەت هەردوو زانکۆی (جیهان) و (کۆمار بۆ زانست و تەکنۆلۆژیا)

سنوری کاتی : ئەم توێژینەوە لە ٢٠٢٢/١١/٣٠ تاکو ٢٠٢٢/١٢/١٥ بۆ هەر چوار قۆناغی ساڵی خوێندنی ٢٠٢١– ٢٠٢٢ ئەنجامداروە.

سنوری مرۆیی : ئەم توێژینەوە لە سەر خوێندکارانی قۆناغەکانی یەک و دوو و سێ و چواری هەردوو زانکۆی تایبەتی (کۆمار بۆ زانست و تەکنۆلۆژیا) (١٢٠) خوێندکار و (جیهان) (١١٨) خوێندکار ئەنجامدراوە.

سنوری بابەتی : ئەم توێژینەوەیە تایبەت بە دەرخستنی پاڵنەرەکانی خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکانی شاری سلێمانی .

شەشەم: ئامرازی کۆکردنەوەی زانیاری :

توێژەر بۆ وەرگرتنی زانیاری سەبارەت بە دەرخستنی پاڵنەرەکانی خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکات، پشتی بەستووە بە پێوەر کە کۆمەڵێک زانیاری دیمۆگرافی و چوار تەوەری سەرەکی پێکهاتووە کە بە هەر چوار تەوەرەکە لە (٤٢) پرسیار لە خۆدەگرێت. لە داڕشتنی ئەو پرسیارنامەشدا سوود لەو توێژینەوە هاوشێوانە کراوە کە لە بەشی تیۆریدا ئاماژەیان پێکراوە. پڕکردنەوەی پرسیارنامەکە لەلایەن خوێندکارانی ئەو دوو زانکۆیە لە ڕێکەوتی ٢٠٢٢/١١/٣٠ تاکو ٢٠٢٢/١٢/١٥ی خایاند. بە ئامانجی دەستنیشانکردن و ئاشنابوون بە پاڵنەرەکانی هەڵبژاردنی زانکۆ تایبەتەکان بۆ خوێندن لەلایەن خوێندکارانەوە. توێژەر لەم توێژینەوەیەدا پشتی بەستووە بە شێوازی لیگەرت (Rensis Likert) کە زیاتر پیوەرێکی دەروونیە و یەکێکە لەو پێوەرە باوانەی کە لە توێژینەوە ڕووماڵیەکاندا بەکاردێت وەک هەوڵێک بۆ وەسفکردنی کێشەیەک یان دیاردەیەک بە شێوەیەکی وورد و درشت (مصطفی و میلود ، ٢٠١٤ : ٥١ و ٥٢). لە بەرامبەر بە هەر یەک لە بڕگەکان ئەم بژاردانە هەیە:

بە تەواوی بە سەرمدا دەچەسپێت: واتە هاوڕایە لەسەر ئەوەی کە ئەو بڕگەیە زۆر لەسەری جیبەجێ دەبێت ژمارە (٤)

بە سەرمدا دەچەسپێت: واتە هاوڕایە لەسەر ئەوەی کە ئەو بڕگەیە لەسەری جیبەجێ دەبێت ژمارە (٣)

بە سەرمدا ناچەسپێت: واتە هاوڕانیە لەسەر ئەوەی کە ئەو بڕگەیە لەسەری جیبەجێ دەبێت ژمارە (٢)

هەرگیز بە سەرمدا ناچەسپێت: واتە بە هیچ شێوەیەک هاوڕا نیە لەسەر ئەوەی کە ئەو بڕگەیە زۆر لەسەری جیبەجێ دەبێت ژمارە (١)

توێژەر لە دروستکردنی ئەم پیوەرەدا پشتی بەستووە بە توێژینەوەکانی پێشتوو کە بۆ دەرخستنی پاڵنەرەکان بە هەمان شێوە پێوەریان بەکارهێناوە و لەو ڕووەوە سوودێکی باشیان لێوەرگیراوە.

ئاستەنگەکانی بەشی مەیدانی :

زۆرێک لە زانکۆ تایبەتەکان هاوکار نەبوون بۆ ئەنجامدانی بەشی مەیدانی ئەم توێژینەوەیە:

١- زانکۆ تایبەتەکان ئامادە نەبوون داتای نوێمان سەبارەت بە ژمارەی خوێندکارانی زانکۆ لەو کۆلێژ و بەشانەی کە لێی دەخوێنن پێبدەن.

٢- بە هۆی ڕێکاری تایبەت بە زانکۆ تایبەتەکان، وایدەخواست کە کارمەندێکی زانکۆکە یارمەتیمان بدەن و نەمانتوانی ڕاستەخۆ لەگەڵ خوێندکارەکان بین و فۆرمەکانیان پێشکەش بکەین

٣- بە ناچاری توانیمان تەنیا خوێندکارانی دوو زانکۆ وەکو نموونەی توێژینەوەکە هەڵبژێرین، ئەوەش بە شێوەیەکی زۆر سنوردار.

لەبەرئەو ئاستەنگانەی کە لەسەر ئاماژەمان پێدا، پشتمان بە دوایین داتای وەزارەتی خوێندنی باڵا بەست کە هی ساڵی خوێندنی(٢٠٢٠) بۆ (٢٠٢١)ە، لە کاتی وەرگرتنی نموونەی ئەم توێژینەوەیەشدا خوێندکارانی هەندێ لە زانکۆ تایبەتەکان بە هۆی هەندێ ڕێوشوێنی کارگێڕییەوە هێشتا

وەرنەگیرابوون و نەدەزانرا بە دیاریکراوی ژمارەیان چەندە. لە کۆتاییشدا توانرا خوێندکارانی قۆناغەکانی یەک و دوو و سێ و چوارن وەک نموونەی توێژینەوەکە وەربگیرێن.

حەوتەم: ڕاستگۆیی فۆڕمی توێژینەکە :

توێژەر بۆ ئەم فۆرمی ڕاپرسیە پشتی بەستووە بە ڕاستگۆیی ڕواڵەتی لە ڕێگەی پسپۆڕانەوە و بۆ ئەم مەبەستەش توێژەر فۆڕمی توێژینەکەی پێشکەشی نۆ پسپۆڕ کرد و ئەنجامی گشتی هەڵسەنگاندنەکەیان بۆ کۆی بڕگەکان (٩٦.٩٦%)بوو، ئەوەش ڕێژەیەکی باشە و ئەوە دەردەخات کە دەکرێت پشت بە فورمەکە ببەسترێت بۆ کۆکردنەوەی زانیارییەکان کە توێژەر هەوڵی بەدەستهێنانیان دەدات. ئەنجامەکانییش کە لە پسپۆڕەکانەوە بە دەست گەیشتووە لە پاشکۆی ژمارە(٣)دا خراوەتەڕوو.

جێگیری فۆرمی ڕاپرسی:

نەخشەی راستی جێگیری (پێوەری کرونباخ الفا)

پێوەری گشتی	بەهای جێگیری (پێوەری کرونباخ الفا)
پێوەری کرونباخ الفا	0.889

دەرهێنانی جێگیری بە ڕێگای (ئەلفا کرۆنباخ) یەکێکە لە شێوەکانی جێگیری چوونیەکی ناوخۆیی، کە بریتیە لە بەدەستهێنانی تێکڕای بەشکردنی نیوەیی ئەوەش لە ئەنجامی تاقیکردنەوەی هەموو بڕگەکان، یان تەوەرەکانی توێژینەوەکە، هەر کاتێک ژمارەی دەرهێنراو بەرز دەرچوو، ئەوە ئاماژەیە بۆ بوونی پەیوەستیەکی بەهێز.

دوای جێبەجێکردنی پێوەری ئەلفا کرۆنباخ بۆ وەڵامەکانی پرسیارەکانی ناو تەوەرە جیاوازەکان بۆمان دەرکەوت کە داتاکان ئاماژە بە بوونی پەیوەستیەکی بەهێز دەکەن لەسەر ئاستی جێگیری بڕگەکانی توێژینەوەکە بە نمرەی (0.889). کە ئەوەش گەورەترە لە بەهای (0.65) و بەهایەکی باش

دەردەخات و ئاماژەیە بۆ جیگیری باش لە پرسیارەکاندا. بە گوێرەی هەندێ سەرچاوە ڕێژەی (0.65) ڕێژەیەکی پەسەندکراو و وورد و جێ متمانەیە (Taber, 2018 : 1273).

ئامرازە ئامارییە بەکارهاتووەکان:

1- ناوەندی ژمێری (mean) بە مەبەستی زانینی ئەو بڕگانەی بەرزترین و نزمترین ئاستیان بەدەستهێناوە لە فۆرمەکە.

2- لادانی پێوانەیی (Standard Deviation) بۆ دەرهێنانی دووری بەهاییەکان لە ناوەند.

3- هاوکێشەی (Independent samples T- test) بۆ دەرهێنانی گۆڕاوێکی ناسەربەخۆ بۆ گۆڕاوێکی سەربەخۆ وەکو گۆڕاوی (x). (x . y) بریتیە لە گۆڕاوێکی سەربەخۆی، بەڵام (y) بریتیە لە گۆڕاوێکی ناسەربەخۆ. ئەم هاوکێشەیە بۆ دەرخستنی پەیوەندی نێوان ڕەگەز و پاڵنەرەکان بەکارهاتووە.

4- هاوکێشەی (One Way NOVA F – Test) بۆ دەرهێنانی بەراوردی نێوان زیاتر لە دوو لە گۆڕاوێکدا بۆ گۆڕاوێکی دیاریکراو. . ئەم هاوکێشەیە بۆ دەرخستنی پەیوەندی نێوان تەمەن و قۆناغەکانی خوێندن و شوێنی نیشتەجێبوون و باری خێزانی و پاڵنەرەکان بەکارهاتووە.

بەشی چوارەم

ئەنجامەکانی توێژینەوەکە

لەم بەشەدا ئەنجامەکانی توێژینەوەکە خراونەتەڕوو، کە بە پشت بەستن بە زانیارییەکانی لایەنی مەیدانی پێی گەیشتووین. لەگەڵ خستنەڕووی ئەنجامگیری و پێشنیاز و ڕاسپاردە.

زانیاری گشتی:

خشتەی (١) ڕەگەزی نموونەی توێژینەوەکە دەخاتە ڕوو

ڕەگەز	دووبارە بوونەوەکان	%	ڕیزبەندی
مێ	146	64.0	1
نێر	82	36.0	2
کۆی گشتی	228	100	

خشتەی (١) سەبارەت بە گۆڕاوی ڕەگەزە کە بۆ نموونەی توێژینەوەکە وەرگیراوە بۆمان دەردەکەوێت کە ڕەگەزی (مێ) لە نموونەی توێژینەوەکە ڕێژەکەی (64.0)ە، بەڵام ڕەگەزی نێر ڕێژەکەی (36.0). ئەمەش ئەوە دەردەخات کە ڕێژەی ڕەگەزی مێ لە نموونەکە زیاترە بە ڕێژەی (١٠٪).

خشتەی (٢) تەمەنی نموونەی توێژینەوەکە دەخاتە ڕوو

تەمەن (ساڵ)	دووبارە بوونەوەکان	%	ڕیزبەندی
18 – 22	182	79.8	1
23 – 27	38	16.7	2
33 – 37	5	2.2	3
28 – 32	3	1.3	4
کۆی گشتی	228	100	

خشتەی (٢) سەبارەت بە گۆڕاوی تەمەنە، خشتەی(٢) ڕوونی دەکاتەوە کە ئەوانەی تەمەنیان نێوان (22 – 18) ساڵە ڕێژەکەی (79.8)، ئەوانەشی کە تەمەنیان لە نێوان (27 – 23) ساڵ ڕێژەکەی (16.7)، ئەو خوێندکارانەشی تەمەنیان لە نێوان(32 – 28) بە ڕێژەی(1.3) ، (بۆ لە نموونەی ئەم توێژینەوەیەدا کەمترین ئاستیان هەیە، بەڵام ئەوانەی تەمەنیان لە نێوان (33– 37) ساڵە دەبینین

ڕێژەکەیان (2.2)ە کە، ئەوەش وای کردوە بە ئاستی سێیەم بێن. هۆکاری ئەم ئەنجامەش بۆ ئەوە دەگرێتەوە کە تەمەنی (١٨-٢٢) ئەو تەمەنەیە کە خوێندکار تێیدا سەرقاڵی تەواوکردنی قۆناخەکانی خوێندنی زانکۆییە.

خشتەی (٣) قۆناغی خوێندنی زانکۆیی نموونەی توێژینەوەکە دەخاتە ڕوو

قۆناغی خوێندنی زانکۆیی	دووبارە بوونەوەکان	%	ڕیزبەندی
2	111	48.7	1
3	57	25.0	2
4	37	16.2	3
1	23	10.1	4
کۆی گشتی	228	100	

خشتەی (٣) سەبارەت بە گۆڕاوی قۆناغی خوێندنی زانکۆییە، دەبینین بەرزترین ئاستی قۆناغی خوێندن بریتیە لە قۆناغی (2) کە ڕێژەکەی (48.7٪)، قۆناغی خوێندنی (3) لە نموونەی توێژینەوەکەدا بە پلەی دووەم هاتووە و ڕێژەکەی (25.0٪)، بەڵام قۆناغی چواری خوێندنی زانکۆیی لە نموونەی توێژینەوەکەدا بە پلەی سێیەم هاتووە و ڕێژەکەی (16.2)، بەڵام نزمترین ئاستی بەژداربووی قۆناغی خوێندن لە نموونەی توێژینەوەکەدا بریتیە لە قۆناغی (1) بەرێژەی (10.1٪)، هۆکاری ئەم حاڵەتەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە لە کاتی وەرگرتنی نموونەی توێژینەوەکەدا، بەشێکی زۆر لە خوێندکارانی یەکێک لەو دوو زانکۆیە بە هۆی تەواو نەبوونی ڕێکارە کارگێڕییەکانی خوێندن، هێشتا دەستیان بە خوێندنی زانکۆیی نەکردبوو.

خشتەی (٤) شوێنی نیشتەجێبوون نموونەی توێژینەوەکە دەخاتە ڕوو

شوێنی نیشتەجێبوون	دووبارە بوونەوەکان	%	ڕیزبەندی
سلێمانی	223	97.8	1
هەڵەبجە	4	1.8	2
دهۆک	1	0.4	3
هەولێر	0	0.0	4
کۆی گشتی	228	100	

خشتەی (٤) روونی دەکاتەوە کە گۆڕاوی شوێنی نیشتەجێبوونیی ئەو خوێندکارانەی لە نموونەی توێژینەوەکەدا بەشداربوون خەڵکی(سلێمانی)ین و ریژەکەی بەرزترین ڕێژەیە کە دەکاتە(97.8٪)، ئەوەش حاڵەتێکی چاوەڕوانکراوە، چونکە ئەو زانکۆیانە لە شاری سلێمانین و لە هەمان شارن کە شوێنی نیشتەجێبوونی زۆرێک لە خوێندکارەکانە. دووەم ئاستی شوێنی نیشتەجێبوون (هەڵەبجە)یە کە بە ریژەی (1.8٪) هاتووە، ڕەنگە ئەم ئەنجامە هۆکارەکەی بگەڕێتەوە بۆ نزیکی جوگرافی نێوان هەردوو شاری سلێمانی و هەڵەبجە کە تا ماوەیەکی زۆریش لە ڕووی کارگێڕییەوە سەر بە شاری سلێمانی بیووە، نزمترین ئاستی شوێنی نیشتەجێبوونیش(دهۆک)ە بە ریژەی (0.4٪)، بەڵام لە نموونەی توێژینەوەکەدا وەک لە خشتەکەدا دەردەکەوێت دەبینین هیچ خوێندکارێکمان نیە کە شوێنی نیشتەجێبوونیان لە شاری هەولێر بێت، بۆیە دووبارەبوونەوەکەی (0)ە. هۆکاری ئەوەی کە بە گشتی ژمارەی خوێندکارانی شارەکانی تر لە زانکۆ تایبەتەکانی شاری سلێمانی کەمن، ڕەنگە ئەوە بێت کە لە هەر شارێک زانکۆیەک یا چەند زانکۆیەکی تایبەت هەن.

خشتەی (٥) باری خیزانی نموونەی توێژینەوەکە دەخاتە ڕوو

باری خیزانی	دووبارە بوونەوەکان	%	ڕیزبەندی
سەڵت	206	90.4	1
خێزاندار	13	5.7	2
جیابۆوە	7	3.1	3
تاکمردوو	2	0.9	4
کۆی گشتی	228	100	

خشـــتەی (٥) ســـەبارەت بە گۆڕاوی باری خێزانی خوێندکارانی نموونەی توێژینەوەکەیە، وەک لە خشـــتەکەدا هاتووە بۆمان دەردەکەوێت ئەو خوێندکارانەی کە ســـەڵتن ڕێژەکەیان (90.4٪)، بەڵام ئەو خوێندکارانەی کە خێزاندارن و ســـەرقاڵی خوێندنی زانکۆیین دەبینین ڕێژەکەیان (5.7٪)ە و بە پلەی دووەم هاتوون، ســـەبارەت بەو خوێندکارانەشـــی کە جیابۆوەن و لە هاوســـەرەکانیان جیابوونەتەوە ڕێژەکەیان وەک لە خشتەکەدا هاتووە(3.1٪)یە و بە پلەی سێیەم هاتوون، بەڵام ئەو خوێندکارانەی کە (تاکمردوو)ن دەبینین ڕێژەی (0.9٪)یە، ئەوەش کەمترین ڕێژەی ناو خشـــتەکەیە و بە پلەی چوارەم هاتوون.

خستنەڕووی گرنگترین ئەو پاڵنەرانەی کە وا لە خوێندکار دەکەن زانکۆ تایبەتەکان هەڵبژێرن بۆ درێژەدان بە خوێندن

خشتەی (٦) پاڵنەری ئابووری نموونەی توێژینەوەکە ڕووندەکاتەوە

پاڵنەری ئابووری	هەرگیز بە سەرمدا ناچەسپێت	بە سەرمدا ناچەسپێت	بە سەرمدا دەچەسپێت	هەمیشە بە سەرمدا دەچەسپێت	ناوەندە ژمارەی	لادانی پێوانەی	گرنگی ڕێژەیی	ئەنجام
	ژ	ژ	ژ	ژ	Mean	S.D	% RI	Results
	%	%	%	%				
بە تەواوکردنی خوێندن لە زانکۆی تایبەت هەلی کاری باشترم دەستدەکەوێت	25	57	106	40	2.71	0.88	67.65	بە سەرمدا دەچەسپێت
	10.96	25.00	46.49	17.54				
ئەو زانکۆیەی لێیدەخوێنم باشتر ئامادەم دەکات بۆ ئەو پیشەی کە دوای تەواوکردنی خوێندن ئارەزوو دەکەم ئەنجامی بدەم	18	29	83	98	3.14	0.92	78.62	بە سەرمدا دەچەسپێت
	7.89	12.72	36.40	42.98				
ئەو بەشەی کە من لێی دەخوێنم ئەو پسپۆڕییە کە دەمەوێت دوای تەواوکردنی خوێندن کاری تێدا بکەم	18	16	67	127	3.33	0.92	83.22	بە تەواوی بە سەرمدا دەچەسپێت
	7.89	7.02	29.39	55.70				
زانکۆ تایبەتەکان پێداویستیەکانی بازاڕ پڕ دەکەنەوە	44	73	71	40	2.47	1.00	61.73	بە سەرمدا ناچەسپێت
	19.30	32.02	31.14	17.54				
دەرچووانی زانکۆ تایبەتەکان چانسی دامەزراندنیان لە کۆمپانیاکاندا زیاترە	30	64	89	45	2.65	0.94	66.34	بە سەرمدا دەچەسپێت
	13.16	28.07	39.04	19.74				
زانکۆی تایبەت یارمەتیدەرە بۆ بەدیهێنانی پیشەیەکی هەمیشەیی	40	59	84	45	2.59	1.00	64.69	بە سەرمدا دەچەسپێت
	17.54	25.88	36.84	19.74				
زانکۆ تایبەتەکان ریکلامی بازرگانی زۆر دەکەن بۆ ڕاکێشانی سەرنجی خوێندکار	24	32	64	108	3.12	1.01	78.07	بە سەرمدا دەچەسپێت
	10.53	14.04	28.07	47.37				
ئەوانەی زانکۆی تایبەتیان تەواوکردوە داهاتی زیاتریان دەستدەکەوێت	54	85	62	27	2.27	0.96	56.80	بە سەرمدا ناچەسپێت
	23.68	37.28	27.19	11.84				
ئەوانەی خوێندنی زانکۆی تایبەت تەواو دەکەن هەلی کاریان دەست ناکەوێت	70	88	42	28	2.12	0.99	53.07	بە سەرمدا ناچەسپێت
	30.70	38.60	18.42	12.28				
کۆی گشتی	323	503	668	558	2.71	0.96	67.80	بە سەرمدا دەچەسپێت
	15.74	24.51	32.55	27.19				

له خشتەی ژمارە (٦)دا دەردەکەوێت کە پاڵنەرە ئابووری ڕۆڵ و کاریگەرییەکی زۆری لەسەر خوێندکاران هەیە بۆ هەڵبژاردنی زانکۆ تایبەتەکان بۆ خوێندن. وەک لە کۆی گشتیدا دەردەکەوێت بژاردەی (بەسەرمدا دەچەسپێت) بەرزترین ڕێژەی هەیە کە (32.55)، بژاردەی (بە تەواوی بەسەرمدا دەچەسپێت)یش بە ڕێژەی (27.19) هاتووە کە بە گوێرەی ئەو ئەنجامەی لە کۆی گشتیدا دەردەکەوێت بە پلەی دووەم هاتووە. ئەم دوو بژاردەیەش هەردووکیان دوو بژاردەی ئەرێنین، ئەوەش دەریدەخات کە پاڵنەرە ئابوورییەکانی پاڵ بە خوێندکارانەوە دەنێن بۆ خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکان. وەک لە خشتەکەدا هاتووە ئەنجامی کۆتایی کۆی گشتی ناوەندی ژمارەیی بریتیە لە (2.71) بەو جۆرە دەتوانین دەست نیشانی ئەنجامی گۆڕاوی پاڵنەری ئابووری بکەین بە گوێرەی (پێوەری چواری لیگەرت) کە دەکاتە بژاردەی (بە سەرمدا دەچەسپێت) ئەوەش لە کاتێکدایە کە لادانی پێوەری دەکاتە (0.96) و گرنگی ڕێژەییش بەشێوەیەکی گشتی بۆ پاڵنەری دەکاتە (67.80). بەڵام لە لایەکی ترەوە لە کۆی گشتی هەردوو بژاردەی (بە سەرمدا ناچەسپێت) و (هەرگیز بە سەرمدا ناچەسپێت) کەمترە، بە جۆرێک بژاردەی (هەرگیز بە سەرمدا ناچەسپێت) دەکاتە (15.74) و بژاردەی(بە سەرمدا ناچەسپێت)یش دەکاتە (24.51). ئەم ئەنجامەش دووبارە ئەوە دەردەخاتەوە کە کە پاڵنەری ئابووری زۆرترین کاریگەری لەسەر خوێندکارەکان هەیە.

لە هەردوو بژاردەی (بەسەرمدا دەچەسپێت) و (بە تەواوی سەرمدا دەچەسپێت) سێ بڕگە هەن کە زۆرترین و بەرزترین ڕێژەیان تۆمارکردوە:

پێوەری لیگەرت بۆ(٤) بژاردەی: (1.75 – 1.0 هەرگیز بە سەرمدا ناچەسپێت)، (2.50 – 1.76 بە سەرمدا ناچەسپێت)، (3.25 – 2.51 بە سەرمدا دەچەسپێت)، (40 – 3.2 بە تەواوی بە سەرمدا دەچەسپێت).

یەکەم: (ئەو بەشەی کە من لێی دەخوێنم ئەو پسپۆڕییە کە دەمەوێت دوای تەواوکردنی خوێندن کاری تێدا بکەم) بەرزترین ڕێژەی تۆمارکردوە کە (55.70). ئەم ئەنجامە بە ناوەندی ژمارەیی (٣.٣٣)، لادانی پێوانەیی (٠.٩٢) ، گرنگی ڕێژەیی (٨٣،٢٢) ئەوە دەردەخات کە ئەم خوێندکارانە لە ڕێگەی زانکۆی تایبەتەکانەوە هەل و دەرفەتی ئەوەیان هەیە لە زانکۆ تایبەتەکان لە کۆلێژێک یا لە بەشێکی زانستی بخوێنن کە ئارەزووی دەکەن، ڕەنگە لەبەر هەر هۆکارێک بێت نەیانتوانی بێت لە ڕێگەی زانکۆ حکومیەکانەوە ئەو ئارەزووەیان بەدیبهێنن. ئەم ئەنجامەش ئەوە دەردەخات کە خوێندکارەکان پێشتر خۆیان یەکلاییکردۆتەوە بۆ خوێندن لەو بەشە زانستەیەی کە ئارەزوو دەکەن تەواوی بکەن، ڕەنگە ئەمە بەڵگەیەک بێت بۆ سووربوونی خوێندکارەکان و حەز و ئارەزوویان بۆ ئەو بەشە یا ئەو کولێژە تەنانەت ئەگەر لە زانکۆیەکی تایبەتیش بێت و ساڵانە بڕە پارەیەکی زۆریش بدەن. گرنگ ئەوەیە لەو پسپۆڕییەدا خوێنن کە ئارەزووی دەکەن.

دووەم: (زانکۆ تایبەتەکان ریکلامی بازرگانی زۆر دەکەن بۆ ڕاکێشانی سەرنجی خوێندکار) کە دووەم بەرزترین ڕێژەی تۆمارکردوە کە (47.37). ئەم ئەنجامە بە ناوەندی ژمارەیی (٣.١٢)، لادانی پێوانەیی (١.٠١) ، گرنگی ڕێژەیی (٧٨،٠٧) ئەوە دەردەخات کە ریکلامە بازرگانیەکان لە ڕێگە جیاوازەکانەوە بڵاودەکرێنەوە کاریگەری ئەوەیان بەسەر خوێندکارەکانەوە هەبێت و سەرنجیان کێش بکەن بۆ خوێندن لە یەکێک لە زانکۆ تایبەتەکان. بە تایبەتی لە ئێستادا کە بەردەوام لە کەناڵە تەلەفزیۆنیەکانەوە ریکلام بۆ ئەو زانکۆ و پەیمانگا تایبەتانە پەخشدەکرێت. ئەوەش خاڵێکە جێگەی تێڕامانە و دەکرێت هەڵوەستەی لەسەر بکرێت، تاکو بزانین کە چ کاریگەری ئەو ڕیکلامە بازرگانیانە کە بەردەوام پەخش دەکرێن چۆن و بە چ ڕادەیەک باوەڕ بە بینەری کورد لە توێژی خوێندکاران یان کەسووکاریان دەهێنێت بڕیار بدەن لە یەکێک لەو زانکۆ تایبەتانە درێژە بە خوێندن بدەن. ئەم بابەتە بە هەردوو دیوە دەروونی و میدیاییەکەیدا دەکرێت توێژینەوەی زیاتری لە بارەوە بکرێت، بۆ ئەوەی بە ڕۆڵ و کاریگەری ئەو جۆرە ریکلامانە لە بواری خوێندنی زانکۆیی لە زانکۆ تایبەتەکاندا ئاشنا ببین.

سێیەم: (بە تەواوکردنی خوێندن لە زانکۆی تایبەت هەلی کاری باشترم دەستدەکەوێت) کە سێیەم بەرزترین ڕێژەی تۆمارکردوە کە (46.49)یە. ئەم ئەنجامە بە ناوەندی ژمارەیی (٢.٧١)، لادانی پێوانەیی (٠.٨٨) ، گرنگی ڕێژەیی (٦٧،٦٥) ئەوە دەردەخات کە خوێندکارەکان لە ڕێگەی ئەو بەش و کولێژەی لە زانکۆ تایبەتەکان دەیخوێنن، هەلی کاری باشتریان دەستبکەوێت و لە داهاتوودا بێ کار نەبن. ئەم ئەنجامە ئەوە دەردەخات کە ئەو خوێندکارانەی کە بژاردەیان پەسەندکردووە بە شێوەیەکی هۆشیارانە بڕیاری خۆیانداوە لە بەشێک یا لە یەکێک لە کۆلێژەکانی ئەو زانکۆ تایبەتە درێژە بە خوێندن بدەن، ئەمەش ئەوە دەردەخات کە بە چانس و هەلەکانی کاری ناو بازاڕ کە ئەو کۆلێژە تایبەتە دەیانڕەخسێنێت ئاشنان و پێدەچێت دڵنیابن لەوەی کە لە دوای تەواوکردنی خوێندن بێکار نابن، بۆیە ئەو پارەیەی کە بۆ تەواوکردنی خوێندن لەو زانکۆ تایبەتەدا خەرجی دەکەن وەکو وەبەرهێنانێک وایە بۆ دڵنیابوون لە داهاتوویان لە دوای تەواوکردنی خوێندن.

لە برگەی ئەم پاڵنەرە دەروونیانەدا تەنیا دوو بژاردە هەن کە لە چاو بژاردەکانی تردا بە جیاوازییەکی ئاماریی کەم لە لایەن خوێندکارانی بەشداربووی نموونەی توێژینەوەکەوە پەسەند نەکراون، ئەوانیش بریتین لە :

أ: (ئەوانەی خوێندنی زانکۆی تایبەت تەواو دەکەن هەلی کاریان دەست ناکەوێت). ئەم ئەنجامە سەلمێنەری ئەو ئەنجامانەی تری کە لە سەرەوە تیشکیان خراوەتە سەر، ئەوەش دەرخەری ئەو ئەگەرەیە کە خوێندکارەکان لە دوای تەواوکردنی خوێندن لەو زانکۆ تایبەتانە هەلی کاری گونجاویان دەستبکەوێت، ڕەنگە متمانەی ئەوەشیان هەبێت کە هەوڵ و ماندووبوون و ئەو پارەیەی کە لە خوێندنی تایبەتەدا خەرجی دەکەن، بە فیڕۆ ناچێت، ئەو ئەنجامەی ئامارییەشی کە وەک ئەنجامێک بە دەستهاتووە و لە خشتەکەدا خراوەتەڕوو کەمترین ڕێژەیەکە کە بریتیە لە (53.07).

ب: (ئەوانەی زانكۆی تايبەتيان تەواوكردوە داهاتی زياتريان دەستدەكەوێت). هەرچەندە ئەم بژاردەيە لەلايەن ئەندامانی نموونەی توێژينەوەكەوە بە جياوازييەكی ئاماريی كەم پەسەندكراوە، بەڵام پێچەوانە يا دژی ئەو ئەنجامانەی پێشتر نيە كە تيشكيان خراوەتە سەر، هەر چەندە خوێندكارەكان باس لەوە دەكەن كە هەلی كاريان دەستكەوەێت، بەڵام مەرجی ئەوە لە ئارادا نيە كە داهاتی زياتر و باشتريان دەستبكەوێت، پێدەچێت بەدەستهێنانی هەلی كارەكە لە قوناغی يەكەمدا ئامانجی سەرەكی بێت، پاشان زيادكردن و بەدەستهێنانی زياتر لە قۆناغی دواتری پيشەييدا دێتە پێش، ئەوەش پەيوەستە بە چەند هۆكارێكی تری پيشەيی و كۆمەڵايەتی و ئابووری و سياسيی.

خشتەی (٧) پاڵنەری دەروونی نموونەی توێژینەوەکە ڕووندەکاتەوە

پاڵنەری دەروونی	هەرگیز بە سەرمدا ناچەسپێت	بە سەرمدا ناچەسپێت	بە سەرمدا دەچەسپێت	هەمیشە بە سەرمدا دەچەسپێت	ناوەندە ژمارەی Mean	لادانی پێوانەی S.D	گرنگی ڕێژەیی RI%	ئەنجام Results
	ژ	ژ	ژ	ژ				
	%	%	%	%				
لە زانکۆ تایبەتەکاندا زیاتر متمانەم بە خۆم دەبێت	38	49	76	65	2.74	1.05	68.42	بە سەرمدا دەچەسپێت
	16.67	21.49	33.33	28.51				
تەنیا بۆ ئەوەی بڕوانامەیەکی زانکۆیی بە ئاسانیی بە دەستبهێنم	62	54	62	50	2.44	1.11	60.96	بە سەرمدا ناچەسپێت
	27.19	23.68	27.19	21.93				
هەستدەکەم خوێندکارانی زانکۆ تایبەتەکان لە خوێندکارانی زانکۆ حکومیەکان لە ڕووی هەڵسوکەوت و ڕەفتارەوە جیاوازن	37	38	61	92	2.91	1.10	72.81	بە سەرمدا دەچەسپێت
	16.23	16.67	26.75	40.35				
بۆچوونێکی نەرێنیم بەرامبەر زانکۆ حکومیەکان هەیە	80	60	33	55	2.28	1.18	56.91	بە سەرمدا ناچەسپێت
	35.09	26.32	14.47	24.12				
شانازی بەوەوە دەکەم کە لە زانکۆیەکی تایبەت دەخوێنم	58	59	45	66	2.52	1.16	63.05	بە سەرمدا دەچەسپێت
	25.44	25.88	19.74	28.95				
چالاکی زۆر و لاوەکی هانی منیان داوە لە زانکۆی تایبەت بخوێنم	64	53	47	64	2.49	1.17	62.17	بە سەرمدا ناچەسپێت
	28.07	23.25	20.61	28.07				
کەشی خوێندن لە زانکۆ حکومیەکاندا ئارامترە لە چاو زانکۆ تایبەتەکاندا	87	60	39	42	2.16	1.13	53.95	بە سەرمدا ناچەسپێت
	38.16	26.32	17.11	18.42				
لە زانکۆ تایبەتەکان بە هۆی کەمی ئەرکی خوێندنەوە کەمتر تووشی دڵەڕاوکێ و شڵەژان دەبم	141	48	19	20	1.64	0.96	41.01	هەرگیز بە سەرمدا ناچەسپێت
	61.84	21.05	8.33	8.77				
لە زانکۆی تایبەت دەخوێنم بۆ ئەوەی هەست بکەم لە هاوتەمەنەکانم کەمتر نیم	116	56	26	30	1.87	1.07	46.71	بە سەرمدا ناچەسپێت
	50.88	24.56	11.40	13.16				
کۆی گشتی	683	477	408	484	2.34	1.10	58.44	بە سەرمدا ناچەسپێت
	33.28	23.25	19.88	23.59				

لە خشتەی ژمارە (٧)دا و بە گوێرەی ئەنجامی کۆی گشتی بڕگەکان کە لە خشتەکەدا هاتووە دەردەکەوێت پاڵنەرە دەروونیەکان کاریگەری و ڕۆڵێکی هێندە زۆر و گەورەیان لەسەر خوێندکاران نیە بۆ هەڵبژاردنی زانکۆ تایبەتەکان بۆ خوێندن. وەک لە کۆی گشتیدا دەردەکەوێت بژاردەی (بەسەرمدا ناچەسپێت) بەرزترین ڕێژەی هەیە کە لە (58.44) و دەکاتە گرنگی ڕێژەیی ئەم پاڵنەرە و بە لادانی پێوانەیی (1.10) و ناوەندی ژمارەیی کە (2.34). وەڵأم دانەوەی ئەندامانی نموونەکە بۆ بژاردەی(هەرگیز بە سەرمدا ناچەسپێت) دەکاتە (33.28)، وەڵأم دانەوەشیان بۆ بژاردەی (بە سەرمدا ناچەسپێت) دەکاتە (23.25)، بەڵام وەڵامدانەوەیان بۆ بژاردەی (بە سەرمدا دەچەسپێت) دەکاتە (19.88) و بۆ بژاردەی (بە تەواوی بە سەرمدا دەچەسپێت)یش دەکاتە (23.59).

ئەم ئەنجامەی کە لە ڕێگەی ئەم خشتەیەوە دەستماندەکەوێت، ئەوە دەردەخات کە پاڵنەری دەروونی کاریگەرییەکی هێندە گەورەی لەسەر خوێندکاران نیە بۆ خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکان بەرامبەر پاڵنەرە ئابوورییەکان، ئەگەر کاریگەریشیان هەبێت ئەوا ئەو کاریگەرییە زۆر سنووردارە، وەک لە خشتەکەدا هاتووە سێ بڕگە هەن کە ئەنجامەکەیان ئەرێنیە و ئەندامانی نموونەکە پێیانوایە کە کاریگەری لەسەریان هەیە :

یەکەم: (هەستدەکەم خوێندکارانی زانکۆ تایبەتەکان لە خوێندکارانی زانکۆ حکومیەکان لە ڕووی هەڵسوکەوت و ڕەفتارەوە جیاوازن) بەرزترین ڕێژەی تۆمارکردوە کە (72.81). ئەم ئەنجامە بە ناوەندی ژمارەیی (٢،٩١)، لادانی پێوانەیی (١،١٠) ، گرنگی ڕێژەیی (٧٢،٨١) ئەوە دەردەخات کە ڕەنگە بەشێک لە ئەندامانی ئەم نموونە لە ڕووی هەڵسوکەوت و ڕەفتار و تەنانەت بیروبۆچوونیشەوە شێوازێکی تایبەت بە ژیانی خۆیان هەبێت و زیاتر حەز بەکەن لەگەڵ ئەو کەسانەدا بخوێنن کە هاوشێوەی خۆیانن، ئەمەش ئاماژەیەکی چینایەتی لەخۆدەگرێت و جێگەی تێڕامانە و ڕەنگە حەز

نەکەن لە ناو زانکۆدا حکومیەکاندا تێکەڵی کەسانێک بن کە هاوشێوەی خۆیان نین یاخود بە چاوێکی کەمەوە تەماشایان دەکەن.

دووەم : (لە زانکۆ تایبەتەکاندا زیاتر متمانەم بەخۆم دەبێت) ڕێژەی (68.42) تۆمارکردوە، دەکرێت ئەم بژاردەیە ببەستینەوە بەو بژاردەیەی کە لە خاڵی پێشتردا هاتووە، چونکە هەندێ جار مرۆڤەکان کاتێک تێکەڵی کەسانێکی جیاواز لە خۆیان دەبن ڕەنگە لەبەر هەر هۆکارێک بێت هەست بە ناڕەحەتی یا نا ئارامی یا تەنانەت شەرمیش بکەن. لەو حاڵەتانەشدا یەکێک لەو بژاردانەی کە مرۆڤەکان پەنای دەبەن بریتیە لە پاشەکشێکردن و دوورکەوتنەوە لەو کەسانەی کە دەوریان داوە.

سێیەم: (شانازی بەوە دەکەم کە لە زانکۆیەکی تایبەت دەخوێنم) ڕێژەی گرنگیەکەی (63.05) بە لادانی پێوانەیی (١،١٦) و ناوەندی ژمارەیی (٢،٥٢). ڕەنگە ئەم ئەنجامە پەیوەندی بەوە هەبێت کە خوێندکار بە ئارەزووی خۆی و بڕیار بدات لە کۆلێژێکی دیاریکراو درێژە بە خوێندنی زانکۆیی بدات بۆ بەدیهێنانی ئامانجێکی دیاریکراو کە لە مێشکیدایە.

وێڕای ئەم ئەنجامانەی کە لەسەرەوە باسکراون کۆمەڵێک بژاردە هەن کە لەلایەن ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکەوە بە کەمترین ڕێژەی ئاماری پەسەندکراون، کە دوو بژاردەیی کۆتایی پاڵنەری دەروونین وەک لە خشتەکەدا هاتوون، ئەو بژاردەیەش بریتین لە:

أ: (لە زانکۆ تایبەتەکان بە هۆی کەمی ئەرکی خوێندنەوە کەمتر تووشی دڵەڕاوکی و شڵەژان دەبم). ئەم دەرەنجامە خاڵێکی ئەرێنی زۆر باشە بۆ خوێندکارانی زانکۆ تایبەتەکان بە دوو دیودا، لە دیوێکەوە دەریدەخەن کە هەرچەندە ئەو لە زانکۆی تایبەت دەخوێنن و ساڵانە بڕە پارەیەکی زۆر دەدەن، بەڵام ئەرکەکانی خوێندنیان کەم نیە و چەند خوێندکارێکیان ئاماژەیان بەوە داوە کە ئەرکەکانی خوێندنیان زۆر و ماندووکەرن و دەبێت کاتێکی زۆریان بۆ تەرخان بکەن بۆ ئەوەی بتوانن لە کاتی خۆیدا ئەرکەکانیان ئەنجامبدەن، بە تایبەت لە کاتی تاقیکردنەوەکان و ئامادەکرنی

ڕاپۆرتە زانستیەکانیان.لە دویویێکی تریشەوە وەک لە وەڵامی ئەم بڕاردەیەوە دەردەکەوێت، زۆری ئەو ئەرکەی لە زانکۆ تایبەتەکاندا بەسەر شانی خوێندکارانەوە هەیە، وای نەکردوە تووشی دڵەڕاوکێ یان شڵەژان ببن، ئەوەش بە خاڵێکی تری ئەرێنی باش لە قەڵەمدەدرێت و دەرخەری ئەو ئەگەرەیە کە خوێندکارانی زانکۆ تایبەتەکان متمانەیان بەخۆیان. دەکرێت لەم بارەیەوە توێژینەوەی زانستی زیاتر لەبارەی خوێندکارەکانەوە بکرێت بۆ ڕۆچوونە نێو ووردەکارییەکانی ئەو بابەتە کە پەیوەندییەکی پتەوی بەلایەنی زانستی و پرۆگرامەکانی خوێندن و کەسێتی و باری دەروونی خوێندکارەکانەوە هەیە.

بـ – (لە زانکۆی تایبەت دەخوێنم بۆ ئەوەی هەست بکەم لە هاوتەمەنەکانم کەمتر نیم)، ئەم ئەنجامەش ئەوە دەردەخات کە چاولێکەری یا لاساییکردنەوەی هاوتەمەنەکان بۆ خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکان کاریگەرییەکی زۆر کەمی لەسەر خوێندکارەکان هەیە بۆ هەڵبژاردنی زانکۆ تایبەتەکان. ئەمەش ئەوە دەردەخات کە هۆکارە خوودییەکانی خوێندکاران پاڵنەری سەرەکین بۆ خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکان.

خشتەی (٨) پاڵنەری کۆمەڵایەتی نموونەی توێژینەوەکە دەخاتە ڕوو

پاڵنەری کۆمەڵایەتی		هەرگیز بە سەرمدا ناچەسپێت	بە سەرمدا ناچەسپێت	بە سەرمدا دەچەسپێت	هەمیشە بە سەرمدا دەچەسپێت	ناوەندە ژمارەی Mean	لادانی پێوانەی S.D	گرنگی ڕێژەیی RI%	ئەنجام Results
	ژ	ژ	ژ	ژ	ژ				
	%	%	%	%	%				
لە زانکۆی تایبەت پێگەیەکی کۆمەڵایەتی بەرزتر بەدەستدەهێنم	ژ	63	61	51	53	2.41	1.12	60.31	بە سەرمدا ناچەسپێت
	%	27.63	26.75	22.37	23.25				
خوێندن لە زانکۆی تایبەت هەڵێکە بۆ دروستکردنی پەیوەندی کۆمەڵایەتی زیاتر	ژ	51	50	72	55	2.57	1.09	64.36	بە سەرمدا دەچەسپێت
	%	22.37	21.93	31.58	24.12				
بە بەدستهێنانی بروانامەی زانکۆییخواستی دایك و باوکم بەجێدەهێنم	ژ	38	44	67	79	2.82	1.09	70.50	بە سەرمدا دەچەسپێت
	%	16.67	19.30	29.39	34.65				
هاوڕێکانم لە زانکۆی تایبەتن بۆیە منیش لە زانکۆی تایبەت دەخوێنم	ژ	137	55	20	16	1.63	0.91	40.68	هەرگیز بە سەرمدا ناچەسپێت
	%	60.09	24.12	8.77	7.02				
ئەگەر زانکۆ تەواو نەکەم خەڵکی بە چاوێکی کەمەوە تەماشام دەکەن	ژ	90	41	48	49	2.25	1.19	56.14	بە سەرمدا ناچەسپێت
	%	39.47	17.98	21.05	21.49				
لە ئامادەیی مامۆستاکەم هانی داوم لە زانکۆی تایبەت درێژە بە خوێندن بدەم	ژ	136	47	25	20	1.69	0.98	42.21	هەرگیز بە سەرمدا ناچەسپێت
	%	59.65	20.61	10.96	8.77				
بە هۆی کێشەی خێزانی و کۆمەڵایەتیەوە نەمتوانی نمرەیەك بە دەستبهێنم بۆ خوێندن لە زانکۆیەکی حکومی	ژ	96	47	34	51	2.18	1.20	54.39	بە سەرمدا ناچەسپێت
	%	42.11	20.61	14.91	22.37				
چاو لە هاوڕێکانم دەکەم کە هەڵگری بروانامەی زانکۆیین	ژ	141	41	23	23	1.68	1.01	42.11	هەرگیز بە سەرمدا ناچەسپێت
	%	61.84	17.98	10.09	10.09				
بەهۆی زانکۆی تایبەتەوە وەك کەسێکی دەوڵەمەند و خانەدانی کۆمەڵگە دەردەکەوم	ژ	130	45	26	27	1.78	1.06	44.52	بە سەرمدا ناچەسپێت
	%	57.02	19.74	11.40	11.84				
کۆمەڵگە زانکۆ ئەهلیەکان بە شوێنی خوێندکاری نمرە نزم دەزانێت	ژ	71	46	40	71	2.49	1.23	62.17	بە سەرمدا ناچەسپێت
	%	31.14	20.18	17.54	31.14				
کۆی گشتی	ژ	953	477	406	444	2.15	1.09	53.74	بە سەرمدا ناچەسپێت
	%	41.80	20.92	17.81	19.47				

لە خشتەی ژمارە (٨)دا بە گوێرەی ئەو ئەنجامەی لە کۆی گشتی خشتەکەدا بەدەستهاتووە دەردەکەوێت کە پاڵنەرە کۆمەڵایەتیەکانی ڕۆڵ و کاریگەرییان نیە، یاخود کاریگەرییەکی ئێجگار کەمیان هەیە لە هاندانی خوێندکاران بۆ هەڵبژاردنی زانکۆ تایبەتەکان بۆ درێژەدان بەخوێندن. هەر بۆیە لە ئەنجامدا بژاردەی (بە سەرمدا ناچەسپێت) بە گوێرەی (پێوەری چواری لیگەرت)، بە ناوەندی ژمارەیی (2.15) و لادانی پێوانەیی (1.09) و بە گرنگی ڕێژەیی (53.74) بە پلەی یەکەم هاتووە. وەڵامدانەوەی بژاردەی (هەرگیز بەسەرمدا ناچەسپێت) دەکاتە (41.80) و بە پلەی دووەم دیت. بەڵام وەڵامدانەوەی هەردوو بژاردەی (بە سەرمدا دەچەسپێت) و (بە تەواوی بە سەرمدا دەچەسپێت) بە گشتی زۆر لەو دوو بژاردەیی تر کەمترن. وەڵامدانەوەی بژاردەی (بە سەرمدا دەچەسپێت) دەکاتە (20.92) و وەڵامدانەوەی بژاردەی (بە تەواوی بەسەرمدا دەچەسپێت)یش دەکاتە (19.47)، ئەم ئەنجامەش لە ئەنجامی هەردوو بژاردەی (بە سەرمدا ناچەسپێت و هەرگیز بەسەرمدا ناچەسپێت) کەمترە.

لە کۆی هەموو ئەو بڕگانەی لەم خشتەیەدا هاتوون تەنیا دوو بژاردەیان لەلایەن ئەندامانی نموونەی ئەم توێژینەوەیە بە ئەرێنی وەڵامدراونەتەوە کە ئەوانیش ئەم دوانەی لای خوارەوەن:

یەکەم : بژاردەی (خوێندن لە زانکۆی تایبەت هەلێکە بۆ دروستکردنی پەیوەندی کۆمەڵایەتی زیاتر) ئەنجامەکەی دەکاتە (2.57) ناوەندی ژمارەیی و (1.09) لادانی پیوانەیی و (64.36) گرنگی ڕێژەیی. پێدەچێت ئەم خوێندکارانە زانکۆ تایبەتەکان بۆ ئەوان ژینگەی گونجاو و لەباربێت بۆ دروستکردن و دۆزینەوەی پەیوەندی کۆمەڵایەتی زیاتر، دەکرێت ئەم خاڵە ببەسترێتەوە بە خاڵەکانی یەکەم و دووەم و سێیەمی شیکردنەوەی خشتەی (8)ی پێشوو، ڕەنگە ئەمە پەیوەندی هەبێت بە پاشخانی کۆمەڵایەتی و دەروونی خوێندکارەکانەوە کە وایان لێدەکات زیاتر لەگەڵ هاوشێوەکانیان لە خوێندکارانی ناو زانکۆ تایبەتەکان ئاسوودەتر بن و هەست بکەن لەگەڵ کەسانێکدا دەخوێنن کە هاوشانیانن.

دووەم : بژاردەی(بە بەدستهێنانی بڕوانامەی زانکۆییخواستی دایک و باوکم بەجێدەهێنم) ئەنجامەکەی دەکاتە (2.82) ناوەندی ژمارەیی و (1.09) لادانی پێوانەیی و (70.50) گرنگی ڕێژەیی. ئەمەش ئەوە دەردەخات کە زۆرێک لە خوێندکاران بە لایانەوە گرنگە و مەبەستیانە خواست و ئارەزووی دایک و باوکیان بەجێبهێنن و بڕوانامەی زانکۆیی بەدەستبهێنن، ئەمەش دەریدەخات کە هێشتا لە کۆمەڵگەی ئێمەدا دایکان و باوکان لە پرسێکی وەهادا کە پەیوەندی بە چارەنووس و دواڕۆژی خوێندکارانەوە هەیە، ئەوەش لە کاتێکدا کە ئەو خوێندکارانەی بە نموونەی ئەم توێژینەوەیە وەرگیراون تەمەنیان لەسەروو (18) ساڵیەوەیەوە و لە ڕووی یاسایی و شەرعیەوە خۆیان بەرپرسن لە هەر بڕیارێک کە لە ژیانیاندا دەیدەدن. ڕەنگە ئەمەش پەیوەندی بە داب و نەریت و کلتووری کۆمەڵگەوە هەبێت کە هێشتا لە زۆر بواردا هێز و کاریگەری خۆی ماوە و بژاردەی تاکەکان دەستتنیشان دەکەن.

لەم خشتەیەی کە لە سەرەوە ئاماژەی بۆ کراوە دوو بژاردە هەن کە لەلایەن ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکەوە بە ڕێژەیەکی زۆر کەمی ئاماریی پەسەندنەکراون:

یەکەم: (هاوڕێکانم لە زانکۆی تایبەتن بۆیە منیش لە زانکۆی تایبەت دەخوێنم). وەک لە خشتەکەدا هاتووە گرنگی ڕێژەیی ئەم بڕگەیە تەنیا (40.68)ە، ئەمەش دەرخەری ئەو بۆچوونەیە کە خوێندنی هاوڕێ و هاوتەمەنەکانی خوێندکاران لە زانکۆ تایبەتەکان کاریگەری زۆریان لەسەر خوێندکارەکان نیە بۆ ڕووکردنەوە زانکۆ تایبەتەکان، ئەگەر کاریگەریشی هەبێت ئەوا بەپێی ئەو ئەنجامە بێت، لەوە ناچێت کاریگەرییەکی هێندە زۆری هەبێت، ڕەنگە ئەم حاڵەتە لایەنێکی ئەرێنیشی هەبێت، ئەویش ئەوەیە کە خوێندکارەکان وەک چاولێکەرییەک تەنیا لەبەر هاوڕێ و هاوتەمەنەکانیان لە زانکۆ تایبەتەکان ناخوێنن، بەڵکو کۆمەڵێک هۆکاری خوودی و بابەتیان هەیە کە وایان لێدەکات بڕیار بدەن لەو زانکۆ تایبەتانە درێژە بە خوێندن بدەن.

دووەم: (لە ئامادەیی مامۆستاکەم هانی داوم لە زانکۆی تایبەت درێژە بە خوێندن بدەم). وەک لە خشتەکەدا هاتووە گرنگی ڕێژەیی ئەم بڕگەیە تەنیا (41.21)ە، ئەمە ئەنجامە دەرخەری ئەو ئەگەرەیە کە مامۆستایانی ئامادەیی هانی خوێندکارەکانیان نادەن لە زانکۆ تایبەتەکان درێژە بە خوێندن بدەن یان زانکۆیەک یا بەشێکی زانستی دیاریکراو هەڵبژێرن، بەڵام هەر وەک لە خشتەکەدا هاتووە، نزیکەی لە (19%) خوێندکارانی نموونەی ئەم توێژینەوەیە، دەستنیشانیانکردوە کە مامۆستاکانیان هانی داون، ئەم ڕێژەیەش هەرچەندە کەمە، بەڵام بەراوورد بە ڕەوشی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسی کۆمەڵگەی کوردی لە ئێستادا، حاڵەتێکی سەرنجڕاکێشە کە مامۆستا هاندەری خوێندکارەکانی بێت تاکو لە زانکۆیەکی تایبەت درێژە بە خوێندن بدەن. ڕەنگە ئەمەش دوو هۆکاەی لە پشتەوە بێت:

- لە سالانی ڕابردوودا بە هۆی باروودۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتییەوە، دەوام لا زانکۆ حکوومیەکان وەک پێویست نەبووە، بەڵام زانکۆ تایبەتەکان دەوام تێیاندا بە شێوەیەکی ئاسایی بەردەوام بووە.
- لەوانەیە مامۆستایانی ئامادەیی شارەزاییان نەبێت لە سیستەمی ڕانکینی زانکۆدا، لە کاتێکدا زانکۆ حکوومییەکان لە پێش زانکۆ تایبەتەکانەوەن.

خشتەی (٩) پاڵنەری ئەکادیمی ڕووندەکاتەوە

پاڵنەری ئەکادیمی / زانستی		هەرگیز بە سەرمدا ناچەسپێت	بە سەرمدا ناچەسپێت	بە سەرمدا دەچەسپێت	هەمیشە بە سەرمدا دەچەسپێت	ناوەندە ژمارەی Mean	لادانی پێوانەی S.D	گرنگی ڕێژەیی RI%	ئەنجام Results
هەلی ئەوەم بۆ دەڕەخسێت ئاسۆی بیرکردنەوەم فراوانتر بکەم	ژ	22	43	72	91	3.02	0.99	75.44	بە سەرمدا دەچەسپێت
	%	9.65	18.86	31.58	39.91				
لە ئامادەیی نمرەی پێویستم نەهێنا و بە ناچاری لە زانکۆی تایبەت درێژە بە خوێندن دەدەم	ژ	38	42	62	86	2.86	1.10	71.49	بە سەرمدا دەچەسپێت
	%	16.67	18.42	27.19	37.72				
لە زانکۆ تایبەتەکان دەتوانم لەو بەشە بخوێنم کە حەزم لێیەتی	ژ	29	25	56	118	3.15	1.06	78.84	بە سەرمدا دەچەسپێت
	%	12.72	10.96	24.56	51.75				
لە ڕێگەی زانکۆ تایبەتەکانەوە هەلی ئەوەم هەیە بەشداری لە زۆرێك لە کۆڕ و کۆبوونەوە ناوخۆیی و نێودەوڵەتیەکاندا بکەم	ژ	36	38	66	88	2.90	1.09	72.59	بە سەرمدا دەچەسپێت
	%	15.79	16.67	28.95	38.60				
زانکۆ تایبەتەکان ئاستی زانستیان بەرزترە لە زانکۆ حکومیەکان	ژ	51	41	57	79	2.72	1.16	67.98	بە سەرمدا دەچەسپێت
	%	22.37	17.98	25.00	34.65				
مامۆستاکانی زانکۆ تایبەتەکان پسپۆڕ و لێهاتوون و هەندێکیان بیانین و ئەزموونی زۆریان هەیە	ژ	34	36	70	88	2.93	1.07	73.25	بە سەرمدا دەچەسپێت
	%	14.91	15.79	30.70	38.60				
ئەو بەشەی من لێیدەخوێنم لە زانکۆ حکومیەکاندا نیە	ژ	144	35	18	31	1.72	1.09	42.98	هەرگیز بە سەرمدا ناچەسپێت
	%	63.16	15.35	7.89	13.60				
لە زانکۆ تایبەتەکان تەکنۆلۆژیای نوێ و هێڵی ئەنتەرنێت لە خزمەتی خوێندکاراندان	ژ	52	40	54	82	2.73	1.17	68.20	بە سەرمدا دەچەسپێت
	%	22.81	17.54	23.68	35.96				
لە ڕێگەی زانکۆ تایبەتەکانەوە زۆر بە باشی فێری زمانی ئینگلیزی دەبم	ژ	49	45	61	73	2.69	1.14	67.32	بە سەرمدا دەچەسپێت
	%	21.49	19.74	26.75	32.02				
هەست دەکەم مامۆستایانی زانکۆ تایبەتەکان ئاستی زانستیان بەرزترە	ژ	39	41	60	88	2.86	1.11	71.60	بە سەرمدا دەچەسپێت
	%	17.11	17.98	26.32	38.60				
پرۆگرامەکانی خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکان زانیاري نوێتر لە خۆدەگرن	ژ	41	53	61	73	2.73	1.10	68.20	بە سەرمدا دەچەسپێت
	%	17.98	23.25	26.75	32.02				
زۆری کۆلێژ و پەیمانگە تایبەتەکان کە هاندەری خۆێندکارن بۆ خوێندن	ژ	100	54	31	43	2.07	1.15	51.86	بە سەرمدا ناچەسپێت
	%	43.86	23.68	13.60	18.86				
لە زانکۆ تایبەتەکاندا ئاسانکاری زۆر دەکرێت بۆ دەرچوونی خوێندکار	ژ	115	56	33	24	1.85	1.03	46.27	بە سەرمدا ناچەسپێت
	%	50.44	24.56	14.47	10.53				
زانکۆ تایبەتەکان خوێندکاری زۆر وەردەگرن بۆ ئەوەی داهاتی مادییان زۆر بێت	ژ	38	58	61	71	2.72	1.08	68.09	بە سەرمدا دەچەسپێت
	%	16.67	25.44	26.75	31.14				
لە زانکۆ تایبەتەکاندا خوێندکار تەمەنی هەرچەند بێت دەتوانێت درێژە بە خوێندن بدات	ژ	27	34	69	98	3.04	1.03	76.10	بە سەرمدا دەچەسپێت
	%	11.84	14.91	30.26	42.98				
وێڕای بەرزی نمرەکەم، بەڵام بەهۆی سیستەمی قبوڵی مەرکەزییەوە نەمتوانی لەو کۆلێژە بخوێنم کە ئارەزووی دەکەم	ژ	58	50	41	79	2.62	1.20	65.46	بە سەرمدا دەچەسپێت
	%	25.44	21.93	17.98	34.65				
کۆی گشتی	ژ	873	691	872	1212	2.66	1.10	66.60	بە سەرمدا دەچەسپێت
	%	23.93	18.94	23.90	33.22				

له خشتەی ژمارە (٩)دا بە گوێرەی ئەو ئەنجامەی لە کۆی گشتی خشتەکەدا بەدەستهاتووە دەردەکەوێت کە پاڵنەری ئەکادیمی یان زانستی بە ناوەندی ژمارەیی (2.66) و بە گوێرەی (پێوەری لیگەرتی چواری) بژاردەی (بە سەرمدا دەچەسپێت) بە لادانی پێوانەیی (1.10) و گرنگی ڕێژەیی (66.60) زۆرترین ڕۆڵ و کاریگەری هەیە لە هەڵبژاردنی زانکۆ تایبەتەکان لەلایەن خوێندکارانەوە. لە کاتێکدا وەڵأم دانەوەی (هەرگیز بە سەرمدا ناچەسپێت) دەکاتە (23.93)، وەڵأم دانەوەی (بە سەرمدا ناچەسپێت) دەکاتە (18.94)، وەڵأم دانەوەی (بە سەرمدا دەچەسپێت) دەکاتە (23.90%)، هەروەها وەڵأم دانەوەی (بە تەواوی بە سەرمدا دەچەسپێت) دەکاتە (33.22). وەک لە خشتەکەدا دەردەکەوێت زۆربەی بژاردەکانی ناو خشتەکە لەلایەن خوێندکارانە بە ڕێژەی جیاواز پەسەندکراون و بە ئەرێنی وەڵامدراونەتەوە، ئەمەش ئەوە دەردەخاتە کە بە شێوەیەکی گشتی پاڵنەری ئەکادیمی یان زانستی ڕۆڵێکی گەورەی هەیە بۆ هەڵبژاردنی زانکۆ تایبەتەکان بۆ درێژەدان بە خوێندنی زانکۆیی. لێرەدا تەنیا دوو بژاردە هەن کە خوێندکارانی ناو نموونەی توێژینەوەکە پەسەندیان نەکردوون کە بریتین لە :

یەکەم : بژاردەی(ئەو بەشەی من لێیدەخوێنم لە زانکۆ حکومیەکاندا نیە) کە ناوەندی ژمارەیی دەکاتە (1.72) و لادنی پێوانەیی دەکاتە (1.09) و گرنگی ڕێژەیی دەکاتە (42.98)، ئەنجامەکەی ئەوەیە کە ئەندامانی نموونەکە دەڵێن(هەرگیز بە سەرمدا ناچەسپێت)، ئەم ئەنجامە پێمان دەڵێت ئەو بەشە یا ئەو کۆلێژەی کە لێی دەخوێنن بە هەمان شێوە لە زانکۆ حکومیەکانیشدا هەیە، بەڵام لەبەر هەر هۆیەک بێت بڕیاریانداوە لە زانکۆ تایبەتەکیەکان بیخوێنن. لەوانەیە ئەو بەشە یان ئەو کۆلێژە لە زانکۆ حکومیەکاندا پێویستی بە نمرەیە بەرز هەبێت و ئەمانیش لەبەر هۆیەک یا چەند هۆیەک ئەو نمرەیان نەهێنابێت، بۆیە بڕیاریانداوە لە زانکۆیەکی تایبەت لەو کۆلێژ و بەشە درێژە بە خوێندن بدەن.

دووەم: بژاردەی (زۆری کۆلێژ و پەیمانگە تایبەتەکان کە هاندەری خۆێندکارن بۆ خوێندن) کە ناوەندی ژمارەیی دەکاتە (2.07) و لادانی پێوانەیی دەکاتە (1.15) و گرنگی ڕێژەییەکەی دەکاتە (51.86) و ئەنجامەکەی ئەوەیە کە ئەندامانی نموونهکە دەڵێن (بە سەرمدا ناچەسپێت). ئەم ئەنجامە ئەوە دەردەخات کە وێڕای زۆری زانکۆ و پەیمانگە تایبەتەکان لە هەرێمی کوردستان، خوێندکارەکان پاڵنەری تریان هەیە بۆ خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکان، ئەو پاڵنەرانەش وەک لەم توێژینەوەیەدا هاتوون جیاواز و جۆراوجۆرن، واتە ئەو حاڵەتە هێشتا نەبۆتە هاندەر بۆ خوێندکارەکان بە جۆرێک وایان لێبکات بڕیار بدەن لەو زانکۆ تایبەتانە بخوێنن.

بە شێوەیەکی گشتیش ئەم ئەنجامەی لە ڕێگەی ئەم خشتەیەوە خراوەتە ڕوو، ئامانجێکی سەرەکی توێژینەوەکە بەدیدەهێنێت کە بریتیە لە دەرخستن و زانینی بۆچوونی خوێندکاران بەرامبەر زانکۆ تایبەتەکان، چونکە زۆربەی هەرە زۆری ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە بەشی هەرە زۆری بژاردەکانی تەوەری پاڵنەری ئەکادیمی/ زانستیان پەسەندکردوە، ئەوەش دەیسەلمێنێت کە خوێندکاران بۆچوونێکی ئەرێنیان بەرامبەر زانکۆ تایبەتەکان هەیە و بە ئەرێنیەوە لێیدەڕوانن.

وێڕای ئەو ئەنجامانەی کە لای سەرەوە تیشکیان خراوەتە سەر سێ بژاردەی تر هەن کە لەلایەن خوێندکارانی نموونەی توێژینەوەکەوە بە ڕێژەی ئاماری زۆر بەرز پەسەندکراون. ئەو سێ بژاردەیەش ئەمانەی لای خوارەوە :

یەکەم: (لە زانکۆ تایبەتەکان دەتوانم لەو بەشە بخوێنم کە حەزم لێیەتی). گرنگی ڕێژەی ئەم بژاردەیە وەک لە خشتەکەدا هاتووە (78.84)ە، ئەمەش ئاماژەیەکی ڕوونە بۆ ڕووبەر و پانتایی ئەو ئازادییەی کە لە بەردەوام خوێندکاردا هەیە بۆ بڕیاردان و هەڵبژاردنی ئەو کۆلێژ و بەشە زانستیەی کە خوێندکار دەتوانێت بە ئارەزووی لە یەکێک لە زانکۆ تایبەتەکان بە ئارەزووی خۆی لێیان بخوێنێت. شتێکی زانراویشە هەر کارێک چ لە بواری پیشەییدا بێت یا خوێندندا، یان لە هەر جۆرە چالاکیەکی

تر بێت، کاتێک مرۆڤەکان لە سۆنگەی حەز و ئارەزووی خۆیانەوە و بە شێوەیەکی ئاگایانە هەڵیدەبژێرن، ئەوا ئاستێکی باشتر پێشکەش دەکەن و ئەنجامی باشتر بۆ خۆیان و تەنانەت بۆ دەوروبەریشیان بەدەستدەهێنن. ئەو حاڵەتەش بە ئەرێنی بۆ خۆیان و کۆمەڵگەش دەشکێتەوە.

دووەم: (لە زانکۆ تایبەتەکاندا خوێندکار تەمەنی هەرچەند بێت دەتوانێت درێژە بە خوێندن بدات). گرنگی ڕێژەی ئەم بژاردەیە وەک لە خشتەکەدا هاتووە (76.10)ە،ئەمەش بە حاڵەتێکی ئەرێنی لە قەڵەم دەدرێت بۆ کەسانێک کە لەبەر هەر هۆکارێک لە کاتی خۆیدا نەیانتوانیەوە خوێندنی زانکۆیی تەواو بکەن، یان نەیانتوانیوە بچنە زانکۆ و بڕوانامەی زانکۆیی بەدەستبهێنن. لێرەدا خاڵی هەرە گرنگ کە دەکرێت دەستنیشانی بکەین، ئەوەیە کە چیتر تەمەن نابێتە ڕێگر و ئاستەنگ بۆ تەواوکردنی خوێندنی زانکۆیی، ئەوەش هەلێکە بۆ کەسانێک کە مەبەستیانە بڕوانامەی زانکۆیی بەدەستبهێنن. زۆرجاریش بینیومانە کەسانێک لە تەمەنێکی ئێجگار درەنگی ژیانیاندا بۆ دواجار بڕوانامەی زانکۆیی بەدەستدەهێنن و ئەوەی کە وەکو خەونێک بوو لە کۆتاییدا بەدیدەهێنن. چونکە زۆر جار کەسانێک هەن ڕەنگە بەهۆی تەواونەکردنی خوێندنەوە هەست بە کەمی بکەن، یاخود لە ڕووی دەروونیەوە هەست و سۆزی نەرێنی بەسەر هەڵسوکەوت و ڕەفتاریاندا زاڵ بێت کە لە هەندێ بۆنەدا بە شێوەیەکی بەرچاوە حاڵەتەکە دەردەکەوێت. بۆیە ڕەنگە لە دواجاردا خوێندن لە زانکۆیەکی تایبەت چارەسەرێک بێت بۆ ئەو حاڵەتە دەروونیەی کە تووشی بوون.

سێیەم : (مامۆستاکانی زانکۆ تایبەتەکان پسپۆڕ و لێهاتوون و هەندێکیان بیانین و ئەزموونی زۆریان هەیە)، گرنگی ڕێژەی ئەم بژاردەیە وەک لە خشتەکەدا هاتووە (73.25)ە،ئەم ئەنجامە دەرخەری پەسەندکردن و ڕازیبوونی خوێندکارانی نموونەی توێژینەوەکەیە لە مامۆستایانی زانکۆ تایبەتەکان، ڕەنگە ئەوەش وا بکات کە ئەو خوێندکارانە چاوەڕوانی زۆر شت لە مامۆستاکانیان و پێدەچێت مامۆستاکانیان کاریگەری ئەرێنیان لەسەر خوێندکارەکانیان هەبێت و توانای زانستی خۆیان

سەلماندبێت. جگە لەوەش هەندێ لەو مامۆستایانەی کە لەو زانکۆیانە وانە دەڵێنەوەن پێشتر لە زانکۆ حکومیەکان بوون و لە ڕێگەی ئەنجامدانی جۆرێک لە هەماهەنگیەوە توانراوە بهێنرێنە ناو ئەو زانکۆ تایبەتانە بۆ ئەوەی خزمەتەکانیان پێشکەش بکەن. لەوانەیە هۆکارەکەی ئەوە بێت کە ڕێکارەکانی دەوامکردن و وانە ووتنەوە جیاوازبن.

لە ڕێگەی خشتەی پاڵنەری ئەکادیمی / زانستیەوە کە لای سەرەوە خراوەتە ڕوو، ئامانجی سێیەمی توێژینەوەکە بەدیهاتووە کە بریتیە لە زانینی بۆچوونی خوێندکاران بەرامبەر زانکۆ تایبەتەکان. ئەنجامەکانیش بەم شێوەی لای خوارەوەیە :

بڕگەی (هەلی ئەوەم بۆ دەڕەخسێت ئاسۆی بیرکردنەوەم فراوانتر بکەم) بەشێکی زۆری خوێندکارانی نموونەی توێژینەوەکە بە گرنگی ڕێژەی (75.44%) پەسەندیان کردوە، ئەمەش دەرخەری ئەوەیە کە خوێندکاران لەو باوەڕەدان کە زانکۆ کاریگەری ئەرێنی لەسەر لایەنی بیرکردنەوەیان هەیە، ئەمەش نیشانەی ئەوەیە کە زانکۆ تایبەتەکان لە توانایاندایە گەشە بە ئاست و جۆری بیرکردنەوەی خوێندکاران بدەن.

بڕگەی (لە زانکۆ تایبەتەکاندا دەتوانم لەو بەشە بخوێنم کە حەزم لێیەتی) بەشێکی زۆری خوێندکارانی نموونەی توێژینەوەکە بە گرنگی ڕێژەیی (78.84%) پەسەندیان کردوە، ئەمەش دەرخەری ئەوەیە کە خوێندکار ئازادە لە هەڵبژاردنی ئەو بەش و زانکۆیەی کە ئارەزوو دەکات لێی بخوێنێت. ئەمەش بە خاڵێکی ئەرێنی زانکۆ تایبەتەکان لە قەڵەم دەدرێت لە تێڕەوانینی خوێندکارانەوە، چونکە کاتێک کە خوێندکار ئازادی هەبوو لە هەڵبژاردنی ئەو بەشەی زانستیەی کە دەیەوێت ئەوا هەوڵ و کۆششی زیاتر دەدات و ئاستە زانستیەکەشی پێش دەکەوێت، ڕەنگە ئەم ئازادی هەڵبژاردنە بۆ بوارەکانی تری ژیانیش بە هەمان شێوە هەر ڕاست بێت.

بڕگەی (لە ڕێگەی زانکۆ تایبەتەکانەوە هەلی ئەوەم هەیە بەشداری لە زۆرێک لە کۆڕ و کۆبوونەوە ناوخۆیی و نێودەوڵەتیەکاندا بکەم) بە شێکی زۆری خوێندکارانی نموونەی توێژینەوەکە بە گرنگی ڕێژەیی (72.59%) پەسەندیان کردوە. شتێکی گرنگە کە زانکۆ تایبەتەکان هەل و دەرفەتی ئەوە بۆ خوێندکارەکانیان بڕەخسێنن بەشداری لە کۆڕ و کۆبوونەوە ناوخۆیی و نێودەوڵەتیەکاندا بکەن، چونکە کارێکی لەو جۆرە کاریگەری زۆری لەسەر گەشەسەندنی ئاستی زانستی خوێندکار و بەدەستهێنانی ئەزموونی زانستی هەیە. ئەمەش یەکێکە لەو ڕۆڵە گرنگانەی کە زانکۆکان دەیگێڕن یاخود دەبێت بیگێڕن.

بڕگەی (زانکۆ تایبەتەکان ئاستی زانستیان بەرزترە لە زانکۆ حکومییەکان) بەشێکی زۆری خوێندکارانی نموونەی توێژینەوەکە بە گرنگی ڕێژەیی (67.98%) پەسەندیان کردوە. ئەم خاڵە جێگەی سەرنجە، چونکە ڕەنگە یەکێک بێت لەو هۆکارانەی کە وای کردوە بەشێک لەو خوێندکارانە بڕیاریان دابێت لە زانکۆ تایبەتەکان درێژە بە خوێندن بدەن. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە خوێندکاران لە ئاستی زانستی زانکۆکانیان ڕازین، ئەمەش بە خاڵێکی ئەرێنی بۆ زانکۆ و بە بۆچوونێکی ئەرێنی خوێندکاران بەرامبەر زانکۆ هەژمار دەکرێت.

بڕگەی (مامۆستاکانی زانکۆ تایبەتەکان پسپۆڕ و لێهاتوون و هەندێکیان بیانین و ئەزموونی زۆریان هەیە) لەلایەن بەشێکی زۆری خوێندکارانی نموونەی توێژینەوەکە بە گرنگی ڕێژەیی (73.25%) پەسەندکراوە، ئەمەش بەڵگەی ئەوەیە کە خوێندکاران بە توانای زانستی مامۆستاکانیان ئاشنان و بە باشی هەڵسەنگاندنیان بۆ کردوون و جێگەی ڕەزامەندیانن.

بڕگەی (لە زانکۆ تایبەتەکاندا تەکنۆلۆژیای نوێ و هێڵی ئەنتەرنێت لە خزمەتی خوێندکاراندا) لەلایەن بەشێکی زۆر خوێندکارانی نموونەی توێژینەوەکە بە گرنگی ڕێژەیی (68.20%) پەسەندکراوە، ئەم

ئەنجامەش دەرخەری ئەوەیە کە خوێندکاران لەو خزمەتگوزارییە ڕازین کە زانکۆ تایبەتەکان پێشکەشیان دەکەن، ئەمەش تایبەتمەندییەکە کە ڕەنگە لە زانکۆ حکومیەکاندا نەبن.

برگەی (هەست دەکەم مامۆستایانی زانکۆ تایبەتەکان ئاستی زانستیان بەرزترە) لەلایەن بەشێکی زۆر خوێندکارانی نموونەی توێژینەوەکە بە گرنگی ڕێژەیی (71.60%) پەسەندکراوە، واتە خوێندکاران بە ئاستی زانستی مامۆستاکانیان ئاشنان و بە ئەرێنی لێیان دەڕوانن و لێیان ڕازین.

برگەی (پرۆگرامەکانی خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکان زانیاری نوێتر لە خۆدەگرن) لەلایەن بەشێکی زۆر خوێندکارانی نموونەی توێژینەوەکە بە گرنگی ڕێژەیی (68.20%) پەسەندکراوە، ئەمەش خاڵێکی ئێجگار گرنگە کە خوێندکار دان بەوەدا بنێت کە پرۆگرامی خوێندن زانیاری نوێ لەخۆبگرێت، چونکە ئەوە وای لێدەکات بە گرنگییەوە بایەخ بە وانەکانی بدات و هەوڵی بەدەستهێنانی نمرەی زیاتر بدات، ئەمەش لە کاتێکدایە کە پرۆگرامی خوێندن کۆڵەکەیەکی سەرەکی پرۆسەی خویندنە لە زانکۆکاندا، بۆیەم ئەم برگەیە گرنگی تایبەتی خۆی هەیە.

برگەی (لە زانکۆ تایبەتەکاندا ئاسانکاری زۆر دەکرێت بۆ دەرچوونی خوێندکار) لەلایەن بەشێکی کەمی خوێندکارانی نموونەی توێژینەوەکە بە گرنگی ڕێژەیی (46.27%) پەسەندکراوە، واتە خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکاندا ئاسان نیە و پێویستە خوێندکار کۆشش بکات بۆ ئەوەی دەربچێت و نمرە بهێنێت، ئەمەش پێچەوانەی ئەو بۆچوونەیە کە هەندێ جار لێرە و لەوێ دەیبیستین کە گوایە خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکان ئاسانە و هەمووان بە ئاسانی دەردەچن. ئەمەش بە خاڵێکی ئەرێنی بۆ زانکۆکان هەژمار دەکرێت لە بۆچوونی خوێندکارانی زانکۆ تایبەتەکانەوە.

ئەنجامەکانی ئەم برگانەی کە لای سەرەوە خرانە ڕوو دەریدەخەن کە خوێندکارەکان ئاراستە یا بۆچوونێکی ئەرێنیان بەرامبەر زانکۆ تایبەتەکان هەیە، ئەمەش ئامانجی سێیەمی توێژینەوەکە بەدیدەهێنێت کە توێژەر هەوڵیداوە لە ڕێگەی ئەم توێژینەوە بەدیبهێنێت.

خشتەی (١٠) پەیوەندی نێوان رەگەز و پاڵنەر ڕووندەکاتەوە

پاڵنەر	ڕەگەز	ناوەندە ژمارەیی Mean	لادانی پێوانەی S.D	تاقی کردنەوەی ت T-Test	ئاستی بەڵگەداری P-value
ئابووری	نێر	2.7425	0.54093	0.658	0.511
	مێ	2.6948	0.5162		
دەروونی	نێر	2.3984	0.54961	1.115	0.266
	مێ	2.3037	0.6495		
کۆمەڵایەتی	نێر	2.1549	0.57417	0.102	0.919
	مێ	2.1466	0.60208		
ئەکادیمی / زانستی	نێر	2.6601	0.46834	-0.092	0.926
	مێ	2.6665	0.52713		

خشتەی (١٠) پەیوەندی نێوان (رەگەز) و پاڵنەرێتی ڕووندەکاتەوە لەگەڵ گرنگترین ئەو پاڵنەرانەی کە وا لە خوێندکار دەکەن زانکۆ تایبەتەکان هەڵبژێرن بۆ درێژەدان بە خوێندن.

بە بەکارهێنانی تاقیکردنەوەی ت (T-Test) دەردەکەوێت جیاوازیەکی ئاماری بەڵگەداری نیە لە نێوان (ڕەگەز) بۆ گرنگترین ئەو پاڵنەرانەی (ئابووری- دەروونی- کۆمەڵایەتی- ئەکادیمی / زانستی) کە وا لە خوێندکار دەکەن زانکۆ تایبەتەکان هەڵبژێرن بۆ درێژەدان بە خوێندن چونکە بەهای ئاستی بەڵگەداری (p-value) گەورەترە لە ئاستی بەڵگەداری (0.05).

ئەم ئەنجامە پێماندەڵێت کە پاڵنەرەکان و ئەو کاریگەری و ڕۆڵەی کە هەیان بۆ هەڵبژاردنی زانکۆ تایبەتەکان بۆ خوێندن، بۆ هەردوو ڕەگەزەکە وەکو یەک وان، ئەوەش بە هەبوونی جیاوازییەکی ڕێژەیی ئاماری کەم و سادە، واتە ئەو جیاوازییانەی کە لە نێوان هەردوو ڕەگەزی نێر و مێدا هەیە لە کۆمەڵگەی کوردیدا وای نەکردووە کاریگەری ئەو پاڵنەرانە بۆ پرسێکی وەها گرنگ و بایەخدار جیاواز بێت، ئەوەش خاڵێکی گرنگ و پڕ بایەخە، بە تایبەت بۆ کۆمەڵگەی کوردی کە شاراوە نیە زۆرجار و لە زۆر بۆنەدا بە کۆمەڵگەیەکی باوکسالار و نەریتخواز پۆلێندەکرێت، بەڵام دەبینین لە

پرسێکی وەهادا ئەو جیاکاری و ئاستەنگانەی کە ڕووبەڕووی ڕەگەزی مێ دەبنەوە، ڕەنگ ناداتەوە و هەردوو ڕەگەز وەک یەک دەکەونە ژێر کاریگەری ئەو پاڵنەرانەی لەم توێژینەوەدا تیشکیان خراوەتە سەر. ئەم ئەنجامەی کە لێرەدا بەدەستهاتووە جێگەی سەرنجە و ئەوەدەهێنێت توێژینەوەی زیاتری لە بارەوە ئەنجامبدرێت.

خشتەی (١١) پەیوەندی نێوان تەمەن و پاڵنەر ڕووندەکاتەوە

پاڵنەر	تەمەن (ساڵ)	ناوەندە ژمارەیی	لادانی پێوانەی	تاقی کردنەوەی ف	ئاستی بەڵگەداری
		Mean	S.D	F-Test	P-value
ئابووری	22 – 18	2.7540	0.48090	5.451	0.001
	27 – 23	2.5965	0.61209		
	32 – 28	2.9630	0.86305		
	37 – 33	1.9111	0.50553		
دەروونی	22 – 18	2.3162	0.58746	0.582	0.627
	27 – 23	2.3889	0.64362		
	32 – 28	2.5926	0.39021		
	37 – 33	2.5778	1.35492		
کۆمەڵایەتی	22 – 18	2.1687	0.58551	1.279	0.282
	27 – 23	2.0368	0.54447		
	32 – 28	1.8667	0.15275		
	37 – 33	2.4800	1.10318		
ئەکادیمی / زانستی	22 – 18	2.6913	0.47563	1.357	0.257
	27 – 23	2.5378	0.56138		
	32 – 28	2.8958	0.46069		
	37 – 33	2.5000	0.99902		

خشتەی (١١) پەیوەندی نێوان (تەمەن) ، پالنەرێتی ڕووندەکاتەوە لەگەڵ گرنگترین ئەو پاڵنەرانەی کە وا لە خوێندکار دەکەن زانکۆ تایبەتەکان هەڵبژێرن بۆ درێژەدان بە خوێندن.بە بەکارهێنانی

تاقیکردنەوەی ف (F-Test) دەردەکەوێت جیاوازیەکی ئاماری بەڵگەداری نیە لە نێوان (تەمەن) بۆ گرنگترین ئەو پاڵنەرانەی (دەروونی- کۆمەڵایەتی- ئەکادیمی / زانستی) کە وا لە خوێندکار دەکەن زانکۆ تایبەتەکان هەڵبژێرن بۆ درێژەدان بە خوێندن چونکە بەهای ئاستی بەڵگەداری (p-value) گەورەترە لە ئاستی بەڵگەداری (0.05) بەڵام جیاوازیەکی ئاماری بەڵگەداری هەیە لە نێوان (تەمەن) بۆ پاڵنەری (ئابووری) کە وا لە خوێندکار دەکات زانکۆ تایبەتەکان هەڵبژێرێت بۆ درێژەدان بە خوێندن چونکە بەهای ئاستی بەڵگەداری (p-value) دەکاتە (0.001) کە بچوکترە لە ئاستی بەڵگەداری (0.05)

ئەم ئەنجامە پێمان دەڵێت ئەو خوێندکارانەی تەمەنیان لە نێون (18-22) ساڵە زیاتر پاڵنەری ئابووری کاریگەری زۆری لەسەریان هەیە بۆ هەڵبژاردنی زانکۆ تایبەتەکان بۆ خوێندن، چونکە ئەتوانین بڵێن ئەم خوێندکارانە هێشتا لە سەرەتای ژیاندان و مەبەستیانە لە بوارێکدا بخوێنن کە دوای تەواو کردنی دەتوانن لە ڕێگەیەوە هەلی کاری گونجاویان لە بواری پسپۆڕی خۆیاندا دەستبکەوێت و باری ئابووری و بژێوییان باشتر بکەن. ئەوەش وای لێکردون لە سەرەتاوە ئەو بەش و کۆلێژە هەڵبژێرن کە باوەڕیان وایە لە دواڕۆژدا و لە دوای تەواوکردنی خوێندنی زانکۆیی هەلی کاریان دەستدەکەوێت و ڕووبەڕووی کێشەی بێکاری نابنەوە، چونکە خوێندکارێک کە بڕیاریدابێت ساڵانە بڕێکی زۆر پارە بداتە زانکۆیەکی تایبەت بۆ تەواوکردنی خوێندنی زانکۆیی، مەبەستیەتی لە بواری پسپۆڕییەکەی خۆیدا کار بکات و خزمەتی کۆمەڵگە بکات.

خشتەی (١٢) پەیوەندی نێوان قۆناغەکانی خوێندن و پاڵنەر ڕووندەکاتەوە

پاڵنەر	قۆناغی خوێندنی زانکۆیی	ناوەندە ژمارەیی Mean	لادانی پێوانەی S.D	تاقی کردنەوەی ف F-Test	ئاستی بەڵگەداری P-value
ئابووری	1	2.9469	0.45796	10.413	0.000
	2	2.7457	0.45205		
	3	2.8070	0.46316		
	4	2.3183	0.66055		
دەروونی	1	2.2319	0.63468	0.869	0.458
	2	2.3984	0.59543		
	3	2.3216	0.63436		
	4	2.2462	0.63943		
کۆمەڵایەتی	1	1.9826	0.44071	1.957	0.121
	2	2.2153	0.53550		
	3	2.1860	0.68359		
	4	2.0000	0.65107		
ئەکادیمی / زانستی	1	2.8560	0.35826	7.107	0.000
	2	2.6729	0.47359		
	3	2.7708	0.48388		
	4	2.3547	0.58705		

خشتەی (١٢) روونی دەکاتەوە جیاوازی نێوان (قۆناغی خوێندنی زانکۆیی) لەگەڵ گرنگترین ئەو پاڵنەرانەی کە وا لە خوێندکار دەکەن زانکۆ تایبەتەکان هەڵبژێرن بۆ درێژەدان بە خوێندن، بە بەکارهێنانی تاقیکردنەوەی ف (F–Test) دەردەکەوێت جیاوازیەکی ئاماری بەڵگەداری نیە لە نێوان (قۆناغی خوێندنی زانکۆیی) بۆ هەردوو پاڵنەری (دەروونی – کۆمەڵایەتی) کە وا لە خوێندکار دەکەن زانکۆ تایبەتەکان هەڵبژێرن بۆ درێژەدان بە خوێندن، چونکە بەهای ئاستی بەڵگەداری (p–value) گەورەترە لە ئاستی بەڵگەداری (0.05)، بەڵام جیاوازیەکی ئاماری بەڵگەداری هەیە لە نێوان (قۆناغی

خوێندنی زانکۆیی) بۆ هەردوو ئەو پاڵنەری (ئابووری – ئەکادیمی / زانستی) کە وا لە خوێندکار دەکەن زانکۆ تایبەتەکان هەڵبژێرن بۆ درێژەدان بە خوێندن چونکە بەهای ئاستی بەڵگەداری (p-value) بچوکترە لە ئاستی بەڵگەداری (0.05). ئەم ئەنجامەی لە ڕێگەی ئەو خشتەیە سەرەوە خراوەتە ڕوو، دەریدەخات کە خوێندکارانی هەر چوار قۆناغەکەی خوێندن کە وەک ئەندامی نموونەی توێژینەوەکە هەڵبژێردراون، زیاتر کەوتوونەتە ژێر کارگەری هەردوو پاڵنەری ئابووری و ئەکادیمی/ زانستیەوە. واتە لایەنی ئابووری کە خۆی لە هەلی کار و کارکردن لە بواری پسپۆڕی زانستی دەبینێتەوە وەک پاڵنەری کاریگەرییەکی زۆری هەیە، لەگەڵ پاڵنەری ئەکادیمی/ زانستی. ئەم ئەنجامەی کە بەدەستهاتووە دەریدەخات ئەو دوو پاڵنەرە زۆرترین کاریگەرییان لەسەر خوێندکاران هەیە بۆ هەڵبژاردنی زانکۆ تایبەتەکان بۆ خوێندن.

خشتەی (١٣) پەیوەندی نێوان شوێنی نیشتەجێبوون و پاڵنەر ڕووندەکاتەوە

پاڵنەر	شوێنی نیشتەجێبوون	ناوەندە ژمارەیی	لادانی پێوانەی	تاقی کردنەوەی ف	ئاستی بەڵگەداری
		Mean	S.D	F-Test	P-value
ئابووری	هەڵەبجە	2.3611	0.93128	5.867	0.003
	سلێمانی	2.7255	0.50564		
	دهۆك	1.1111			
دەروونی	هەڵەبجە	2.2222	1.21038	0.469	0.626
	سلێمانی	2.3373	0.60536		
	دهۆك	2.8889			
کۆمەڵایەتی	هەڵەبجە	2.2000	1.28323	0.105	0.901
	سلێمانی	2.1475	0.57835		
	دهۆك	2.4000			
ئەکادیمی / زانستی	هەڵەبجە	2.5156	1.26900	0.178	0.837
	سلێمانی	2.6670	0.48924		
	دهۆك	2.6250			

خشتەی (١٣) ڕوونی دەکاتەوە جیاوازی نێوان (شوێنی نیشتەجێبوون) لەگەڵ گرنگترین ئەو پاڵنەرانەی کە وا لە خوێندکار دەکەن زانکۆ تایبەتەکان هەڵبژێرن بۆ درێژەدان بە خوێندن. بە بەکارهێنانی تاقیکردنەوەی ف (F-Test) دەردەکەوێت جیاوازیەکی ئاماری بەڵگەدار نیە لە نێوان (شوێنی نیشتەجێبوون) بۆ گرنگترین ئەو پاڵنەرانەی (دەروونی- کۆمەڵایەتی- ئەکادیمی / زانستی) کە وا لە خوێندکار دەکەن زانکۆ تایبەتەکان هەڵبژێرن بۆ درێژەدان بە خوێندن، چونکە بەهای ئاستی بەڵگەداری (p-value) گەورەترە لە ئاستی بەڵگەداری (0.05)، بەڵام جیاوازیەکی ئاماری بەڵگەداری هەیە لە نێوان (شوێنی نیشتەجێبوون) بۆ پاڵنەری (ئابووری) کە وا لە خوێندکاران دەکات زانکۆ تایبەتەکان هەڵبژێرن بۆ درێژەدان بە خوێندن چونکە بەهای ئاستی بەڵگەداری (p-value) بچوکترە لە ئاستی بەڵگەداری (0.05). ئەم ئەنجامە دەریدەخات کە پەیوەندییەکی بەهێز لە نێوان شوێنی

نیشتەجێبوون و پاڵنەری ئابووریدا هەیە، چونکە بەشێکی زۆری خوێندکاران ئەوانەی کە لە نموونەی توێژینەوەکەدا بەشداربوون شوێنی نیشتەجێبوونیان سلێمانی و هەڵەبجەیە، هۆکاری ئەو حاڵەتەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە زانکۆ تایبەتەکان کە توێژینەوەکەیان لەبارەوە ئەنجامدراوە لە شاری سلێمانین و لە ڕووی جوگرافیەوە لە شوێنی نیشتەجێبوونی خوێندکاران نزیکن. ڕەنگە ئەوەش پاڵنەرێک بێت بۆ هەندێک لەو خوێندکارانەی کە ئارەزوو دەکەن لە کۆلێژێک یا بەشێکی زانستی لە زانکۆ تایبەتەکان بخوێنن، تەنانەت ئەگەر باری ئابووریشیان زۆر باش نەبێت، ڕەنگە نزیکی زانکۆ تایبەتەکە لە شوێنی نیشتەجێبوونیانەوە هاندەربێت بۆ بڕیاردان لە خوێندن لە یەکێک لە زانکۆ تایبەتەکان.

خشتەی (١٤) پەیوەندی نێوان باری خێزان و پاڵنەر ڕووندەکاتەوە

پاڵنەر	باری خیزانی	ناوەندە ژمارەیی Mean	لادانی پێوانەی S.D	تاقی کردنەوەی ف F-Tes	ئاستی بەڵگەداری P-value
ئابووری	سەڵت	2.7260	0.50741	0.652	0.583
	خێزاندار	2.6410	0.62715		
	جیابۆوە	2.5079	0.37874		
	تاکمردوو	2.4444	1.88562		
دەروونی	سەڵت	2.3323	0.60838	0.345	0.793
	خێزاندار	2.4274	0.69218		
	جیابۆوە	2.2381	0.81506		
	تاکمردوو	2.6667	0.31427		
کۆمەڵایەتی	سەڵت	2.1573	0.58370	0.657	0.579
	خێزاندار	2.1538	0.73554		
	جیابۆوە	1.8571	0.61062		
	تاکمردوو	2.3500	0.07071		
ئەکادیمی / زانستی	سەڵت	2.6678	0.49921	0.423	0.737
	خێزاندار	2.6827	0.67095		
	جیابۆوە	2.4732	0.43729		
	تاکمردوو	2.8438	0.30936		

خشتەی (١٤) جیاوازی نێوان (باری خیزانی) روون دەکاتەوە لەگەڵ گرنگترین ئەو پاڵنەرانەی کە وا لە خوێندکاران دەکەن زانکۆ تایبەتەکان هەڵبژێرن بۆ درێژەدان بە خوێندن. بە بەکارهێنانی تاقیکردنەوەی ف (F–Test) دەردەکەوێت جیاوازیەکی ئاماری بەڵگەداری نیە لە نێوان (باری خیزانی) بۆ گرنگترین ئەو پاڵنەرانەی (ئابووری –دەروونی– کۆمەڵایەتی– ئەکادیمی / زانستی) کە وا

له خوێندکار دەکەن زانکۆ تایبەتەکان هەڵبژێرن بۆ درێژەدان بە خوێندن، چونکە بەهای ئاستی بەڵگەداری (p-value) گەورەترە لە ئاستی بەڵگەداری (0.05).

ئەم ئەنجامەی کە لەم خشتەیەی لای سەرەوە بەدەستهاتووە، دەریدەخات پاڵنەرە ئابوورییەکان بە گۆڕانی باری خێزانی ئەو خوێندکارانەی وەکو ئەندامی نموونەی توێژینەوەکە وەرگیراون جیاوازییەکی ئەوتۆیان بەسەردا نەهاتووە، بە ڕادەیەک کاریگەری یەکێک لەو پاڵنەرانە لەوانی تر زیاتر بێت وا لە خوێندکارەکان بکات زانکۆ تایبەتەکان هەڵبژێرن بۆ درێژدان بە خوێندنی زانکۆیی. ئەمەش جێگەی سەرنجە چونکە جیاوازی باری خێزانی کەسەکان وا لە تاکەکان دەکات بە ڕادە و ڕێژەی جیاواز بکەونە بەر کاریگەری کارتێکەر و پاڵنەرە جیاوازەکان، بۆ نموونە کاردانەوە و پەرچەکرداری کەسێک سەڵت بەرامبەر کارتێکەرێک چ ئابووری یا دەروونی یا کۆمەڵایەتی یان زانستی جیاواز دەبێت لە کەسێک کە خێزاندار یا جیابۆوە یا تاکمردوو بێت، بەڵام لەم توێژینەوەیەدا ئەو حاڵەتە دەرنەکەوتووە، ڕەنگە هۆکارەکە بۆ ئەوە بگەڕێتەوە کە بەشی هەرە زۆری ئەندامانی نموونەی ئەم توێژینەوە سەڵت بن، ئەوەش بە ڕوونی لە ڕێگەی ژمارەی ناو خشتە ئامارییەکانی ئەم توێژینەوە دەردەکەوێت کە ڕێژەکەی (90.4%)ە. ئەوەش پەیوەندی بە قۆناغی خوێندنی زانکۆییەوە هەیە کە بەشی هەرە زۆری خوێندکاران لەو قۆناغەدا هێشتا سەڵتن و ژیانی خێزانیان پێکەنەهێناوە.

بەشی پێنجەم

ئەنجامگیری و ڕاسپاردەکان

ئەنجامگیری:

لە ڕێگەی ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوەیە دەگەین بەم دەرەنجامانەی لای خوارەوە:

١- هەردوو پاڵنەری ئابووری و زانستی / ئەکادیمی زۆرترین کاریگەرییان لەسەر خوێندکار هەیە بۆ خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکان. پاڵنەری ئابووری بە ناوەندی ژمارەیی (2.71) و لادانی پێوەری (0.96) و گرنگی ڕێژەیی (67.80) بە پلەی یەکەم هاتووە. پاشان دوای ئەم پاڵنەرە، پاڵنەری ئەکایمی / زانستی بە پلەی دووەم هاتووە بە ناوەندی ژمارەیی (2.66) و لادانی پێوەری (1.10) و ڕێژەی گرنگی (66.60). ئەمەش ئەوە دەردەخات کە خوێندکارەکان بۆچوونێکی ئەرێنیان بەرامبەر زانکۆ تایبەتەکان هەیە.

٢- کاریگەری پاڵنەرەکان بۆ هەردوو ڕەگەز وەکو یەک وان و گۆڕانێکی ئەوتۆی دروستنەکردوە و هیچ جیاوازییەک لە نێوانیاندا نیە.

٣- سەبارەت بە گۆڕاوی شوێنی نیشتەجێبوونیش بە هەمان شێوە پاڵنەر و بەدەستهێنانی ئابووری زۆرترین ڕۆڵ و کاریگەری هەبووە بۆ هەڵبژاردنی زانکۆ تایبەتەکان بۆ خوێندن.

٤- لە پاڵنەری ئابووریدا دەردەکەوێت کە تەمەن کاریگەری زۆری هەیە بۆ هەڵبژاردنی زانکۆی تایبەت بۆ درێژەدان بە خوێیندن. هەندێ لە خوێندکاران مەبەستیانە لەو قۆناغە زووەی تەمەندا دوارۆژێکی پیشەیی بۆ خۆیان دابین بکەن.

٥- زانکۆ تایبەتەکان هەلیکن بۆ دریژەدان تەواوکردنی خوێندن بۆ هەندێک لەو کەسانەی کە لەبەر هۆکارێک بێت نەیانتوانیوە خوێندنی زانکۆیی تەواو بکەن.

٦- زانکۆ تایبەتەکان تا ڕادەیەک هەلیکن بۆ خوێندکاران تاکو بتوانن لەو کۆلێژ و بەشانە بخوێنن کە ئارەزووی دەکەن.

٧- پەیوەندییەکی ئەرێنی لە نێوان زانکۆ تایبەتەکان و هەلی کارکردن هەیە لە بواری پسپۆڕی خوێندکاردا لە دوای تەواوکردنی خوێندن.

٨- میدیا و ریکلامی بازرگانی کاریگەرییەکی بەرچاوی هەیە لە برەودان بە زانکۆ تایبەتەکان و هاندانی خوێندکاران بۆ هەڵبژاردنی زانکۆ تایبەتەکان بۆ تەواوکردنی خوێندنی زانکۆیی.

٩- زانکۆ تایبەتەکان جگە لەوەی کە ناوەندێکی زانستی و ئەکادیمین، لە هەمان کاتیشدا وەکو دامەزراوەیەکی کۆمەڵایەتی وان، چونکە زۆرێک لە خوێندکارەکان لە ڕێگەی زانکۆ تایبەتەکانەوە لە هەوڵی دروستکردنی پەیوەندی کۆمەڵایەتیدان. واتە ناوەندێکە دروستکردنی پەیوەندی کۆمەڵایەتی زۆر، ئەوەش لە کاتێکدایە کە زۆربەیان هاوتەمەنن.

١٠- زانکۆ تایبەتەکان دەریچەیەکن بۆ خوێندکاران، تاکو بتوانن لەو ڕێگەیەوە خوێندنی زانکۆیی تەواو بکەن لەو بەشە زانستیەی یان لەو کۆلێژەی کە حەز دەکەن لێی بخوێنن و پسپۆڕی زانستی تێدا بەدەستبهێنن.

١١- لە بارەی پاڵنەرە کۆمەڵایەتییەکانەوە، دایکان و باوکان هێشتا قسەی خۆیان هەیە و کاریگەرییان لەسەر بڕیار و ویستی نەوەکانیان هەیە و ڕۆڵێکی کاریگەر دەگێڕن.

١٢- خوێندکاران تێڕوانینێکی ئەرێنیان بەرامبەر زانکۆ تایبەتەکان هەیە و زۆربەیان لەگەڵ بڕگەکانی پالنەری ئەکادیمت هاوڕابوون.

پێشنیارەکان:

١- حکومەت کار بکات بۆ پشتیوانیکردن لە خوێندنی زانکۆیی سەرپەشتیکردنی پرۆگرمەکانی خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکان.

٢- گرنگە حکومەت هەوڵبدات بۆ دروستکردنی هەلی کاری ڕاستەقینە بۆ خۆیندکارانی بەشە زانستیەکانی زانکۆ حکومی و تایبەتەکان لە بازاڕی کاردا.

٣- حکومەت کار بکات بۆ پارێزگاریکردن لە توانا زانستیەکانی ناو زانکۆ تایبەتی و حکومیەکان و دارشتی یاسا و ڕێسای پێویست بۆ هاندانیان بۆ داهێنان و پاراستنی داهێنانە زانستیەکانیان.

٤- حکومەت و زانکۆ تایبەتەکان کار بکەن بۆ برەودان بە گیانی بەرپرسیارێتی و بەدیهێنانی چەمکی هاوڵاتیبوون.

٥- وەزارەتی پەروەردە و خوێندنی باڵا و زانکۆ تایبەتەکان کار بکەن بۆ برەودان بە گیانی دەستپێشخەریکردن و ڕاهێنانی خوێندکاران بۆ بڕیاردان و کارکردن لە کاتی گونجاودا.

٦- حکومەت و وەزارەتە پەیوەندیدارەکەن کاربکەن پەیوەندی لە نێوان کولێژ و بەشە زانستیەکان و بازاڕی کاردا دروستبکرێت، بۆ ئەوەی خۆیندکاران لە دوای تەواوکردنی خوێندن هەلی کاریان دەستبکەوێت، چونکە چارەسەرنەکردنی ئەو خاڵە وا دەکات خوێندکاران بە پەرۆش نەبن بۆ تەواوکردنی خوێندنی زانکۆیی.

٧- زانکۆکان لە سەرەتاوە هەوڵبدەن بە حەز و ئارەزووەکانی خوێندکارەکان ئاشنابن پێش ئەوەی بڕیاربدەن بچنە کۆلێژێکی دیاریکراو و ڕێنمایی بکرێن و ئاراستە بکرێن بۆ هەڵبژاردنی ئەو بەش و کۆلێژەی لەگەڵ حەز و ئارەزووەکانی دەگونجێت.

٨- نمرە تاکە پێوەر نەبێت بۆ قبوڵکردنی خوێندکار لە زانکۆ، دەکرێت هەندێ ڕێکاری تریش بگیرێتە کە یارمەتیدەربێت بۆ هەڵبژاردنی ئەو کۆلێژ و زانکۆیەی کە خۆیندکار خوازیارە لێی بخوێنێت بە مەرجێک زیان بە ئاستی زانستی و کوالیتی خوێندنی زانکۆیی نەگەیەنێت. واتە دەبیت حەز و خوولیای خوێندکار لەبەرچاو بگیرێت، وەک ئەنجامدانی چاوپێکەوتن و هەڵسەنگاندنی زانستی خوێندکار.

٩- کۆلێژەکان هەوڵبدەن بە ئارەزووی خوێندکارەکان و پاڵنەرەکانیان ئاشنابن کە وایان لێکردوون بڕیار بدەن لەو بەش و کۆلێژە درێژە بە خوێندنی زانکۆیی بدەن.

١٠- زانکۆ تایبەتەکان بە سەرپەرشتی حکومەت هەوڵبدەن یاسا نێودەوڵەتیەکان ڕەچاوبکەن بۆ دڵنیابوون لە ڕاستی و دروستی بڕوانامە زانکۆییەکان.

١١- ئەنجامدانی پێشبڕکێی زانستی و هەمەجۆر لە بواری توێژینەوەی زانستی لە سەرجەم زانکۆ و کۆلێژە جیاوازەکان، بە مەبەستی هاندانی خوێندکاران بۆ درێژەدان بە خوێندن و دروستکردنی کەشێکی لەبار و گونجاو بۆ خوێندن.

ڕاسپاردەکان:

١- زانکۆ تایبەتیەکان و حکومیەکان توێژینەوە و بە دواداوچوونی زیاتر بکەن بۆ ئاشنابوون بەو پاڵنەرانانەی کە وا لە خوێندکار دەکەن کۆلێژێک یا بەشێکی زانکۆیی هەڵبژێرێت بۆ درێژەدان بە خوێندن.

٢- ئەنجامدانی توێژینەوەی زانستی بەراووردکاری لە نێوان زانکۆ تایبەتەکان و زانکۆ گشتیەکاندا بۆ دەرخستنی خاڵە هاوبەش و جیاوازەکانی نێوان لە ڕووی پرۆگرامەکانی خوێندن و ئاستی زانستی و کەسێتی خوێندکاران و تیشک خستنە سەر لایەنی دەروونی و کۆمەڵایەتیان بە ئامانجی بەرەوپێشبردنی ڕەوشتی خوێندن و بەرزکردنەوەی ئاستی زانستی لە زانکۆکانی کوردستاندا.

٣- ئەنجامدانی توێژینەوەی زانستی لەلایەن ناوەندە زانستیەکانەوە سەبارەت بە پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکانی نێوان خوێندکاران، خوێندکاران و مامۆستایانی ناو زانکۆ تایبەتیەکان و ڕەزامەندی پیشەیی لەلای مامۆستایانی زانکۆ تایبەتەکان.

سەرچاوەکان

سەرچاوە عەرەبییەکان :

1 - ابراهيم، عبدالستار. (1985). الانسان و علم النفس . عالم المعرفة. الكويت.

2 - أفاية، محمد نورالدين. (1998) . الحداثة و التواصل فى الفلسفة النقدية المعاصرة. نموذج هابرمانس،افريقيا الشرق، بيروت.

3 - البرت، كارل. ترجمة حسين حمزة. (2014). أنماط الشخصية. اسرار و خفايا. الطبعة الاولى. كنوز المعرفة . عمان الاردن.

4 - اسعد، يوسف ميخائيل. (2001). الشباب و التوتر النفسي. دار غريب للنشر و التوزيع . القاهرة.

5 - أمال، بن يوسف. (2008) . العلاقة بين استراتيجيات التعلم والدافعية للتعلم وأثرهما على التحصيل الدراسي . الجزائر.

6 - باهي، مصطفى حسين و شلبي، أمينة ابراهيم. (1999) . الدافعية نظريات و تطبيقات. الطبعة الاولى. مركز كتاب للنشر . القاهرة .

7 - بدر، احمد. (1994) . اصول البحث العلمي و مناهجه. مكتبة الاكاديمية. الكويت .

8 - برافين، لورانس. (2010). علم الشخصية. ترجمة عبدالحليم محمود السيد. محمد يحيى الرخاوي. الجزء الاول. المركز القومي للترجمة. القاهرة.

9 - بدران، شبل ، الدهشان، جمال. (2001). التجديد في التعليم الجامعي. دار الناشر للطباعة و النشر . مصر

10 - بني يونس، محمد محمود. (2007). سيكولوجيا الدافعية و الانفعالات. الطبعة الاولى. دار المسيرة. عمان، الاردن.

11- بوضياف، محمد بوضياف. (2017) . دور الفيسبوك في ترسيخ القيم السياسية لدى الشباب. دراسة ميدانية لعينة من طلبة إلاعالم والإتصال بجامعة–المسيلة 7. لبلوبة حمزة. الجزائر.

12- دباغ، فخري. (1986). السلوك الانساني – الحقيقة و الخيال. كتاب العربي. سلسلة فصلية تصدرها مجلة العربي.

13- دافيدوف، ليندا ل. (1983). مدخل علم النفس. ترجمة . الدكتور سيد الطوب . الدكتور محمود عمر . الدكتور نجيب خزام. الطبعة الثالثة.منشورات مكتبة التحرير. الرياض . السعودية.

14- داود، عزيز حنا. الدكتور ناظم هاشم العبيدي. (1990). علم نفس الشخصية. جامعة بغداد وزارة التعليم العالي و البحث العلمي. العراق.

15- الوقفي، راضي. (2014). مقدمة في علم النفس. الطبعة الرابعة. دار الشروق للنشر و التوزيع. عمان الاردن.

16- زيدان، محمد مصطفى. الدكتور نبيل السمالوطي. علم النفس التربوي. (1994). دار الشروق. المملكة العربية السعودية.

17- الحسيني، عبدالحسن. (2008). التنمية البشرية و بناء مجتمع المعرفة ، قراءة في تجارب الدول العربية و إسرائيل و الصين و ماليزيا ، دار العربية للعلوم ناشرون ، بيروت.

18- حجازي، عزت. (1985). الشباب العربي و مشكلاته. دار علم المعرفة. الكويت .

19- يوسف، جوزيف نسيم. (1981). نشأة الجامعات في العصور الوسطى . دار النهضة العربية للطباعة والنشر . بيروت.

20- الكناني، ابراهيم حسن. الدكتور مصطفى محمد عيسى. الدكتور محمد مهدي محمود. (1997) . علم النفس العام. الطبعة الثامنة. مطبعة الصفدي. العراق.

21- كاغان، جيروم. ترجمة عبدالكريم ناصيف. (2013) . أطفالنا كيف نفهمهم؟ سلوكا، تفكيرا، دوافع. الطبعة الاولي . دار التكوين. دمشق، سوريا.

22- كرم، يوسف. (2014) . تأريخ الفلسفة الاوربية في العصر الوسيط . مؤسسة هنداوي للتعليم و الثقافة . القاهرة .

23- ليندزي، ك هول . (1971). نظريات الشخصية. ترجمة: دكتور فرج أحمد فرج. قدري محمود حفني. لطفي محمد فطيم. الهيئة المصرية العامة للتأليف و النشر .

24- لامبرت، وليم . و وولاس أ.لامبرت . (1993) علم النفس الاجتماعي . ترجمة الدكتورة سلوة الملا. الطبعة الثانية. دار الشروق. القاهرة .

25- منصور، طلعت ، دكتور انور شرقاوي، دكتور عادل عزالدين، دكتور فاروق ابو عوف. (2003). اسس علم النفس. مكتبة انجلو المصرية. القاهرة .

26- مواري، ادوارد ج. (1988) . الدافعية و الانفعال. الترجمة . الدكتور أحمد عبدالعزيز سلامة. الطبعة الاولي. دار الشروق القاهرة .

27- محمود، حمدي شاكر. هويدا علام أحمد. (2004). علم النفس التربوي للمعلمين و المعلمات. الطبعة الاولى. دار الاندلس للنشر و التوزيع. حائل السعودية.

28- مفرج، جمال. (2009) . الفلسفة المعاصرة، من المكاسب الى الاخفاقات. الدار العربية للعلوم، بيروت.

29- مصطفى، طويطي. الدكتور وعيل ميلود. (2014). أساليب تصميم و اعداد الدراسات الميدانية – منظور احصائي. الجزائر

30- نيومان، فرانك. لارا كوتوريير . جيمي سكاري. (2010). مستقبل التعليم العالي . الشعارات و الواقع و مخاطر السوق . الترجمة: وليد شحادة. الطبعة الاولي . العبيكان . المملكة العربية السعودية

31 - نشواتي، الدكتور عبدالمجيد. (2003). علم النفس التربوي . دار الفرقان للنشر و التوزيع. عمان.

32 - سيد، عبدالحليم محمد. (1990) . علم النفس العام. الطبعة الثالثة . مكتبة غريب. القاهرة.

33 - ساندر ميريدين. (1994). النجاح في التعليم الجامعي. ترجمة الدكتور دليم عبيد و الدكتور عبدالرحمن الاحمد. دار ذات السلاسل. الكويت.

34 - سلمان، صباء علا. (2011). دور الجامعات في التنمية ا قتصادية في بلدان عربية مختارة (العراق, مصر). العراق.

35 - عاشور، سعيد. (2006). الجامعات الاوربية في العصور الوسطى. دار الفكر العربي. مصر.

36 - عباس، فيصل. الموسوعة الكبرى لعلم النفس و التربية. الطبعة الاولى. الجزء الاول. مركز الشرق الاوسط الثقافي. بيروت.

37 - عاقل، فاخر. (1955) علم النفس. دراسة التكييف البشري. الجزء الاول . مطبعة الجامعة السورية.

38 - العزاوي، رحيم يونس كرو. (2008) . منهج البحث العلمي. دار دجلة. عمان .

39 - فهمي، مصطفى. (1955) . الدوافع النفسية . الطبعة الثالثة. دار مصر للطباعة. مصر.

40 - فلوح. احمد صيف (2018) .الواقع الدراسي في الجامعة . معهد العلوم الاجتماعية و الانسانية ، المركز الجامعي أحمد زبانة. غليزان. العدد الخامس. الجزائر.

41 - فلوح، احمد فلوح . (2019) . استقصاء بعض مشكلات الطالب الجامعي في ضوء بعض المتغيرات. المركز الجامعي غليزان- مجلة الدراسات والبحوث الاجتماعية -جامعة الشهيد حمة لخضر-الوادي العدد29 ، ص(99 -114) الجزائر.

42 - الفخراني، خالد أبراهيم. (2014). علم النفس العام . جامعة طنطا جمعية جودة الحياة المصرية. مصر.

43 - قيسي، رؤوف محمود. (2007) . علم النفس التربوي. الطبعة الاولى. عمان . جامعة تكريت. دار دجلة. المملكة الاردنية الهاشمية .

44 - قطامي، يوسف. (2017) النظرية المعرفية في التعليم. الطبعة الاولى. عمان. دار المسيرة للنشر و التوزيع

45 - راجح، أحمد عزت. (1967) اصول علم النفس. الطبعة السابعة. دار الكتاب العربي للطباعة و النشر . القاهرة.

46 - الشاذلي، عبدالحميد محمد. (2008) . الاغتراب النفسي لدى الشباب الجامعي . الطبعة الاولي . دار أجيال للتسويق و النشر . القاهرة .

47 - شكشك، أنس. (2008). علم النفس العام. القوى النفسية المعرفية و القوى النفسية المحركة للسلوك. سوريا.

48 - تايلور. ليد يسلوسلاكن. دي ار ديفز. جي تي ريرون. ار تومسون. أي ئيم كولمان. (1996). مدخل علم النفس. ترجمة عيسى سمعان. الطبعة الثانية، الجزء الاول. منشورات وزارة الثقافة. دمشق.

49 - توبي أ. هـف. (1997). فجر علم الحديث. الاسلام. الغرب. ترجمة الدكتور محمد غصفور. دار عالم المعرفة .. الكويت.

50 - ثائر، أحمد. (2008). الدافعية. النظرية و التطبيق. الطبعة الاولى. دار المسيرة. عمان ، الاردن.

51 - خليفة، عبداللطيف محمد. (2000) . الدافعية للانجاز. دار غريب للطباعة و النشر . القاهرة.

52 - الضامن، منذر. (2006). اساسيات البحث العلمي. دار المسيرة للنشر و التوزيع. عمان.

53 - غباري، ثائر أحمد. خالد محمد أبو شعيرة. (2010) . سيكولوجيا الشخصية. الطبعة الاولى. مكتبة المجتمع العربي للنشر و التوزيع. عمان الاردن.

سەرچاوە ئینگلیزییەکان:

1- Dmitry, A. Leotiev. 2012. Motivation, Consciousness and Self -Regulation.. Nova Science Publishers, Inc. New York.
2- Heckhausen, Heinz. 2018. Motivation and Action. Third Edition. Jutta Heckhausen
3- J. Landy, Frank. Jeffrey M. Conte. Work in the 21ST century. 2013, , An Introduction to Industrial and Organization Psychology. Forth edition.
4- F. Healy, Alice Robert W. Proctor. EXPERIMENTAL PSYCHOLOGY. 2003 . John Wiley & Sons, Inc. 2003 by John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.
5- H.Maslow, Abraham. 1970. Motivation and Personality. by Harper & Row,Publishers, Inc.
6- J. Bruno Frank. 2002. Psychology A Self-Teaching Guide.. John Wiley & Sons, Inc. 2002 North Market Street Graphics. Published by John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey Published simultaneously in Canada.
7- Kember, David. 2016. Understanding the Nature of Motivation and Motivating Students through Teaching and Learning in Higher Education.. Faculty of Education University of Tasmania Launceston, TAS Australia. Springer Science+Business Media Singapore 2016 .

8- M. Ryan, Richard Edward L. Deci . 2017. Self -Determination THEORY. Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness.. THE GUILFORD PRESS New York London. 2017 The Guilford Press

9- M. Ryan, Richard. 2012. Human Motivation. 198 Madison Avenue, New York, New York 10016. 2012 by Oxford University Press, Inc.

10- E. Riggio, Ronald. 2013. Introduction to Industrial / Organization Psychology. sixth edition. Kravis Leadership Institute Claremont McKenna College., 2008, 2003 by Pearson Education, Inc. All rights reserved. Printed in the United States of America

11- W. Schmitt, Neal and Scott. 2013. Industrial and Organizational Psychology. Second Edition. John Wiley & Sons, Inc. 2013 by John Wiley & Sons, Inc. Hoboken, New Jersey. Published simultaneously in Canada.

12- Wigfield, Allan. Development of Achievement Motivation. 2002. Department of Human Development University of Maryland jacquelynne S. Eccles Department of Psychology and Institute for Research on Women and Gender University of Michigan . ACADEMIC PRESS.

13- Sansone, Carol. Judith M, Harackiewicz. 2000. Intrinsic and Extrinsic Motivation.. Academic Press. Harcourt Place, 32 Jamestown Road, London NW1 7BY, UK. 2000 by ACADEMIC PRESS.

14- S. Taber, Keith. 2018 . The Use of Cronbach's Alpha When Developing and Reporting Research Instruments in Science Education, Res Sci Educ , Springer.

15- Yun Dai, David. Robert J. Sternberg. 2004. MOTIVATION, EMOTION, AND COGNITION Integrative Perspectives on Intellectual Functioning and Development.. LAWRENCE ERLBAUM ASSOCIATES, PUBLISHERS 2004 Mahwah, New Jersey London.

16- y Elliot. Aronson. Richard M. Ryan. 1985. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. published by Plenum Press, New York in.

توێژینەوە کوردییەکان :

١- باخان احمد محمد محمود. (2017). پەیوەندیی ڕەفتاری کۆمەڵایەتی گەنجان بە بێکارییەوە. توێژینەوەیەکی مەیدانی بڵاونەکراوەیە لە ناو شاری سلێمانی. ماستەرنامەیەکە لە بواری کۆمەڵناسی گشتی پێشکەشی کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتیەکان کراوە لە زانکۆی سلێمانی.

توێژینەوە عەرەبییەکان :

١- أبو طامع، بهجت أحـمد قسم التربية الرياضية- خضوري رام االله . 2006 . دوافع التحاق الطلبة إلى أقسام التربية الرياضية في كليات فلسطين الحكومية .– فلسطين . مجلة الجامعة الإسلامية (سلسلة الدراسات الإنسانية) المجلد الرابع عشر، العدد الثاني، ص433-462.

٢- ادم، قاسم عمر أبو خير. الجامعات . 2014. دراسة في المفهوم و النشأة و الرسالة . مجلة الجزيرة للعلوم التربوية و الانسانية المجلد 11. العدد 2. السودان .

٣- الهاشمي، المر بن محمد. يناير 2018 . دوافع التحاق الطلبة العمانيين بالجامعات من وجهة نظرهم . مجلة الدراسات التربوية و النفسية . المجلد 12 . العدد 1 . الصفحة 1-15 . جامعة سلطان بن قابوس . سلطنة عمان .

٤- العبودي، ستار نوري. المدارس الأهلية في العراق 1869 -1963. نيسان 2015. دراسة تأريخية احصائية مقارنة. جامعة بابل / مركز بابل للدراسات الحضارية و التأريخية. مجلة كلية التربية الأساسية للعلوم التربوية والإنسانية / جامعة بابل. العدد 20.

٥- العمري، بسام. 2005 . دوافع الالتحاق بالدراسات العليا لدى طلبة الجامعات الحكومية الأردنية. مجلة دراسات العلوم التربوية، المجلد 32، العدد 1 2003/2002.

٦- الحقباني، عبدلله بن فائز. 2009-2010 . مشكلات الشباب الجامعي و كيفية حلها. دراسة ميدانية في جامعة دمشق. سوريا.

٧- حسن، بةناز حمة رشيد. 2011. استخدام الشباب الجامعي للقنوات التلفزيونية الفضائية و الاشباعات المحققة. دراسة مسحية على عينة من طلبة الجامعة. الرسالة مقدمة لنيل شهادة الماجستير في الاعلام كلية العلوم الانسانية جامعة السليمانية.

٨- بن مهيدي، العربي. 2017. العوامل التي تساهم في استثارة دافعية الانجاز لدى الطالب الجامعي دراسة ميدانية بكلية العلوم الإجتماعية-جامعة مذكرة مكملة لنيل شهادة الماستر في تخصص إدارة و تسير التربية . شرقي سعيدة.

٩- بريهي، فارس كريم ، الدكتور ناظم عبدلله عبد، الدكتور مهند خليفة عبيد. سنة (2016) . واقع التعليم الجامعي في العراق بين التحديات وعملية الاصلاح، مجلة كلية بغداد للعلوم الاقتصادية الجامعة. العدد 49. العراق.

١٠- جمعة، أمجد 03/03/ 2020 . الدوافع النفسية-الاجتماعية والأكاديمية لاستخدام طلبة الجامعات الفلسطينية لشبكات التواصل الاجتماعي بمحافظات غزة . علم النفس التربوي قسم علم النفس، كلية

الاداب والعلوم الإنسانية، جامعة الشرقية، سلطنة عمان . / 16ع 09 المجلد/ 02وهران ج Journal /)
)of Social and Human Science Studiesمجلة دراسات اجتماعية و إنسانية.

١٠- هشيش، يحي رحيش علي. 2019 -2020. أثر مواقع التواصل الاجتماعي على تنمية الفعالية السياسية لدى الطلبة الجامعيين . مذكرة مقدمة ضمن متطلبات نيل شهادة ماستر في علوم الاعالم والإتصال تخصص إتصال و علاقات عامة. السنة الجامعية.

١١- زيادة، روحي ثروت. م عيسى الطيطي. 2013 . دوافع التحاق الطلاب بجامعة الاستقلال . جامعة استقلال. فلسطين.

١٢- زيادة، أحمد رشيد. الدكتور عمر مصطفى الشواشرة . الدكتور محمد علي المومني. دوافع العنف الطلابي في الجامعات الخاصة والكليات الجامعية المتوسطة الخاصة في الأردن . مجلة الجامعة الاسلامية للدراسات التربوية و النفسية في الاردن. المجلد 27 . العدد 4 . الصفحة 838-854 .

١٣- لطيفة، بن مهرة ليندة. 2015. ثقافة الأجير الشاب واستراتيجيات تحقيق حاجاته حالة المديرية الجهوية نفطال تلمسان.

١٤- عباسي، يزيد. 2015 -2016 . مشكلات الشباب الاجتماعية في ضوء التغيرات الاجتماعية الراهنة في الجزائر. أطروحة مقدمة لنيل شهادة دكتوراه العلوم في علم الاجتماع. الجزائر .

١٥- عتوتة ،صالح عتوتة. 2006-2007. الحاجات الإرشادية للطالب الجامعي في ضوء معايير الجودة التعليمية الشاملة. الجزائر.

١٦- صبيحات، شوقي فياض درويش. السنة الدراسية 2003. دوافع التحاق الطلبة ببرامج الدراسات العليا في الجامعات الفلسطينية. فلسطين.

١٧- صدام، العربي بن حجار. السنة الجامعية : 2014-2015 . شبكات التواصل الاجتماعي و اثرها على القيم الدينية لدى الطلبة الجامعيين .جامعة عبد الحميد بن باديس كلية العلوم الإنسانية و الاجتماعية.

١٨- رحيم، نجاة محمد فرج. 2008 دور الجامعة في ترسيخ الامن الاجتماعي للشباب. دراسة ميدانية في جامعات اقليم كوردستان. اطروحة مقدمة الى مجلس كلية العلوم الانسانية في جامعة السليمانية قسم علم الاجتماع.

١٩- شاكر، زينب حسين. 2019. قياس وتقويم بناء وتطبيق المقاييس النفسية.

٢٠- تومي، الخنساء تومي . 2016-2017. دور الثقافة الجماهيرية في تشكيل هوية الشباب الجامعي. الجزائر.

٢١- خلال، نبيلة. 2005 -2006 . السمات الشخصية و علاقتها بالدافعية للتعليم . بحث ماجستير غير منشور. جامعة الجزائر كلية العلوم الانسانية و الاجتماعية . قسم علم النفس و علوم التربية و الارطفونيا .

٢٢- طارق، علي سعيد أحمد.2021 . حاجات الانسان من النظور الاسلامي و النفسي. مجلة دار المنظومة.

پاشکۆکان

پاشکۆی (١)

فۆرمی ڕاپرسی توێژینەوەکە

(پاڵنەرەکانی خویندکار بۆ هەڵبژادرنی زانکۆ تایبەتەکان بۆ خوێندن)

توێژینەوەیەکی مەیدانیە لە شاری سلێمانی

فۆڕمی ڕاپرسی

توێژەر

هێمن محمود حەسەن

سەرپەرشتیار

پ.ی.د. لقمان صالح کریم

زانیاری گشتی :

١- تەمەن : (١٨ - ٢٢) ساڵ (٢٣ – ٢٧) ساڵ (٢٨ – ٣٢) ساڵ (٣٣- ٣٧) ساڵ

٢- ڕەگەز : نێر ( ) مێ ( )

٣- قۆناغی خوێندنی زانکۆیی : قۆناغی ١( ) قۆناغی ٢ ( ) قۆناغی ٣ ( ) قۆناغی ٤ ( )

٤- شوێنی نیشتەجێبوون : هەڵەبجە ( ) سلێمانی ( ) هەولێر ( ) دهۆك ( )

٥- باری خیزانی : سەڵت ( ) خێزاندار ( ) جیابۆوە ( ) تاکمردوو ( )

	برگە	بە تەواوی بە سەرمدا دەچەسپێت	بە سەرمدا دەچەسپێت	بە سەرمدا ناچەسپێت	هەمیشە بە سەرمدا ناچەسپێت	
	یەکەم: پاڵنەری ئابووری					
1	بە تەواوکردنی خوێندن لە زانکۆی تایبەت هەلی کاری باشترم دەستدەکەوێت					
2	ئەو زانکۆیەی لێیدەخوێنم باشتر ئامادەم دەکات بۆ ئەو پیشەی کە دوای تەواوکردنی خوێندن ئارەزوو دەکەم ئەنجامی بدەم					
3	ئەو بەشەی کە من لێی دەخوێنم ئەو پسپۆڕییە کە دەمەوێت دوای تەواوکردنی خوێندن کاری تێدا بکەم					
4	زانکۆ تایبەتەکان پێداویستیەکانی بازاڕ پڕ دەکەنەوە					
5	دەرچووانی زانکۆ تایبەتەکان چانسی دامەزراندنیان لە کۆمپانیاکاندا زیاترە.					
6	زانکۆی تایبەت یارمەتیدەرە بۆ بەدیهێنانی پیشەیەکی هەمیشەیی					
7	زانکۆ تایبەتەکان ریکلامی بازرگانی زۆر دەکەن بۆ ڕاکێشانی سەرنجی خوێندکار					
8	ئەوانەی زانکۆی تایبەتیان تەواوکردوە داهاتی زیاتریان دەستدەکەوێت					
9	ئەوانەی خوێندنی زانکۆی تایبەت تەواو دەکەن هەلی کاریان دەستناکەوێت					
	دووەم: پاڵنەری دەروونی					
1	لە زانکۆ تایبەتەکاندا زیاتر متمانەم بە خۆم دەبێت					
2	بۆ ئەوەی بڕوانامەیەکی زانکۆیی بە ئاسانیی بە دەستبهێنم					
3	هەستدەکەم خوێندکارانی زانکۆ تایبەتەکان لە خوێندکارانی زانکۆ حکومیەکان لە ڕووی هەڵسوکەوت و ڕەفتارەوە کراوەن					
4	بۆچوونێکی نەرێنیم بەرامبەر زانکۆ حکومیەکان هەیە					
5	شانازی بەوەوە دەکەم کە لە زانکۆیەکی تایبەت دەخوێنم					
6	بوونی چالاکی زۆر هانی منیان داوە لە زانکۆی تایبەت بخوێنم					
7	کەشی خوێندن لە زانکۆ حکومیەکاندا ئارامترە لە چاو زانکۆ تایبەتەکاندا					
8	لە زانکۆ تایبەتەکان بە هۆی کەمی ئەرکی خوێندنەوە کەمتر تووشی دڵەڕاوکێ و شڵەژان دەبم					
9	لە زانکۆی تایبەت دەخوێنم بۆ ئەوەی هەست بکەم لە هاوتەمەنەکانم کەمتر نیم					
	سێیەم : پاڵنەری کۆمەڵایەتی					
1	لە زانکۆی تایبەت پێگەیەکی کۆمەڵایەتی بەرزتر بەدەستدەهێنم					
2	خوێندن لە زانکۆی تایبەت هەلێکە بۆ دروستکردنی پەیوەندی کۆمەڵایەتی زیاتر					
3	بە بەدستهێنانی بڕوانامەی زانکۆییخواستی دایك و باوکم بەجێدەهێنم					
4	هاوڕێکانم لە زانکۆی تایبەتن بۆیە منیش لە زانکۆی تایبەت دەخوێنم					
5	ئەگەر زانکۆ تەواو نەکەم خەڵکی بە چاوێکی کەمەوە تەماشام دەکەن					
6	لە ئامادەیی مامۆستاکەم هانی داوم لە زانکۆی تایبەت درێژە بە خوێندن بدەم					
7	بە هۆی کێشەی خێزانی و کۆمەڵایەتیەوە نەمتوانی نمرەیەك بە دەستبهێنم بۆ خوێندن لە زانکۆیەکی حکومی					
8	چاو لە هاوڕێکانم دەکەم کە هەڵگری بڕوانامەی زانکۆی تایبەتن					

9	بەهۆی زانکۆی تایبەتەوە وەك كەسێكی دەوڵەمەند و خانەدانی کۆمەڵگە دەردەکەوم					
10	کۆمەڵگە زانکۆ تایبەتەکان بە شوێنی خوێندکاری نمرە نزم دەزانێت					
چوارەم: پاڵنەری ئەکادیمی / زانستی						
1	هەلی ئەوەم بۆ دەڕەخسێت ئاسۆی بیرکردنەوەم فراوانتر بکەم					
2	لە ئامادەیی نمرەی پێویستم نەهێنا و بە ناچاری لە زانکۆی تایبەت درێژە بە خوێندن دەدەم					
3	لە زانکۆ تایبەتەکان دەتوانم لەو بەشە بخوێنم کە حەزم لێیەتی					
4	لە ڕێگەی زانکۆ تایبەتەکانەوە هەلی ئەوەم هەیە بەشداری لە زۆرێك لە کۆڕ و کۆبوونەوە ناوخۆیی و نێودەوڵەتیەکاندا بکەم					
5	زانکۆ تایبەتەکان ئاستی زانستیان بەرزترە لە زانکۆ حکومیەکان					
6	مامۆستاکانی زانکۆ تایبەتەکان پسپۆڕ و لێهاتوون و هەندێکیان بیانین و ئەزموونی زۆریان هەیە					
7	ئەو بەشەی من لێیدەخوێنم لە زانکۆ حکومیەکاندا نیە					
8	لة زانکۆ تایبەتەکان تەکنۆلۆژیای نوێ و هێڵی ئەنتەرنێت لە خزمەتی خوێندکاراندان					
9	لە ڕێگەی زانکۆ تایبەتەکانەوە زۆر بە باشی فێری زمانی ئینگلیزی دەبم					
10	پرۆگرامەکانی خوێندن لە زانکۆ تایبەتەکان زانیاری نوێتر لە خۆدەگرن					
11	زۆری کۆلێژ و پەیمانگە تایبەتەکان کە هاندەری خۆێندکارن بۆ خوێندن					
12	لە زانکۆ تایبەتەکاندا ئاسانکاری زۆر دەکرێت بۆ دەرچوونی خوێندکار					
13	هەست دەکەم ئاستی زانستی مامۆستایانی زانکۆ تایبەتەکان نزمە					
14	زانکۆ تایبەتەکان خوێندکاری زۆر وەردەگرن بۆ ئەوەی داهاتی ماددییان زۆر بێت					
15	لە زانکۆ تایبەتەکاندا خوێندکار تەمەنی هەرچەندێ دەتوانێت درێژە بە خوێندن بدات					
16	وێڕای بەرزی نمرەکەم، بەڵام بەهۆی سیستەمی قبوڵی مەرکەزییەوە نەمتوانی لەو کۆلێژە بخوێنم کە ئارەزووی دەکەم					

پاشکۆی (٢)

ناوی زانکۆ تایبەتەکانی هەرێمی کوردستان

ناوی زانکۆ تایبەتەکانی پارێزگای هەولێر بۆ ساڵی خوێندنی ٢٠٢٠-٢٠٢١:

- کەمپی زانکۆی جیهان. کۆی گشتی خوێندکارەکانی (٤٧٣٣)
- زانکۆی لوبنانی فەرەنسی. کۆی گشتی خوێندکارەکانی (٢٥٤٢)
- زانکۆی نێودەوڵەتی تیشک. کۆی گشتی خوێندکارەکانی (٤٥١٥)
- زانکۆی نۆڵج. کۆی گشتی خوێندکارەکانی (٢٢٦٥)
- زانکۆی بەیان. کۆی گشتی خوێندکارەکانی (٦٦٩)
- زانکۆی ئەربیلی نێوەدەوڵەتی. کۆی گشتی خوێندکارەکانی (٢٥٤)
- زانکۆی کاسۆلیک. کۆی گشتی خوێندکارەکانی (١٥٦)
- کۆلێژی قەڵای زانکۆیی بۆ دیراساتی ئایینی. کۆی گشتی خوێندکارەکانی (٣٤٩)
- زانکۆی پالاچکی. کۆی گشتی خوێندکارەکانی ( )

تێبینی : لەم ئامارەدا کە لە وەزارەتی خوێندنی باڵا وەرگیراوە، هیچ زانیارییەکی سەبارەت بە زانکۆی (پالاچکی) تێدا نییە.

ناوی زانکۆ تایبەتەکانی پارێزگای سلێمانی بۆ ساڵی خوێندنی ٢٠٢٠-٢٠٢١:

- زانکۆی ئەمریکی لە عێراق / سلێمانی. کۆی گشتی خوێندکارەکانی (١٣٢٢)
- زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی. کۆی گشتی خوێندکارەکانی (٢٥٧٣)

- زانکۆی کۆمار بۆ زانست و تەکنۆلۆژیا. کۆی گشتی خوێندکارەکانی (١٩٥٥)

- کەمپی زانکۆی جیهان / سلێمانی. کۆی گشتی خوێندکارەکانی (١٦٤٥)

- زانکۆی نێودەوڵەتی تیشک. کۆی گشتی خوێندکارەکانی (٢٣٥)

- زانکۆی قەیوان بۆ زانستە کردارییەکان. کۆی گشتی خوێندکارەکانی (١٥٤)

- کۆلێژی گۆیژەی زانکۆیی بۆ دیراساتی ئاییینی. کۆی گشتی خوێندکارەکانی (٢٥٨)

ناوی زانکۆ تایبەتەکانی پارێزگای دهۆک بۆ ساڵی خوێندنی ٢٠٢٠-٢٠٢١:

- زانکۆی نەورۆز. کۆی گشتی خوێندکارەکانی (٣٣٣٥)

- کەمپی زانکۆی جیهان / دهۆک. کۆی گشتی خوێندکارەکانی (١٠٩٥)

تێبینی : لەم ئامارەدا کە لە وەزارەتی خوێندنی باڵا وەرگیراوە ئاماژە بە ساڵی دامەزراندنی زانکۆکان نەدراوە.

پاشکۆی ژمارە (٣)

خشتەی هەڵسەنگێنەران

ژمارە	ناوی شارەزا و پسپۆڕ	زانکۆ	ئەو بڕگانەی بە گونجاوی زانیوە	ئەو بڕگانەی بە گونجاوی نەزانیوە	ڕێژەی سەدی
١	پ.ی.د. نجاة فرج	زانکۆی سلێمانی/ کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتیەکان/ بەشی کۆمەڵناسی	44	0	%94
٢	پ.د. نیان نامق صابر	زانکۆی سلێمانی/ کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی/ بەشی باخچەی ساوایان	42	2	%94
٣	پ.ی.د . ژیا عباس قادر	زانکۆی سلێمانی/ کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتیەکان/ بەشی کاری کۆمەڵایەتی	44	0	%100
٤	د. عالية فرج مصطفى	زانکۆی سلێمانی/ کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتیەکان / بەشی کۆمەڵناسی	43	1	98.66%
٥	پ.ی.د. ڕزگار مصطفى غفور	زانکۆی سلێمانی/ کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتیەکان/ بەشی کاری کۆمەڵایەتی	44	0	%100
٦	پ.ی.د. عبدالصمد أحمد محمد	زانکۆی سلێمانی/ کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی/ بەشی باخچەی ساوایان	42	2	%94
٧	پ.ی.د کوردستان عمر محمد	زانکۆی سلێمانی/ کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتیەکان/ بەشی کاری کۆمەڵایەتی	44	2	%100
٨	د. توانا فەرەیدوون حسین	زانکۆی سلێمانی/ کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتیەکان/ بەشی کۆمەڵناسی	42	2	%94
٩	د. نظيرة صالح محمد	زانکۆی سلێمانی / کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی / بەشی باخچەی ساوایان	42	3	%94
	کۆی گشتی			12	%96.96

ملخص البحث

تاسست في السنوات الاخيرة عدد من الجامعات الخاصة في اقليم كوردستان، بعض من هذه الجامعات هي جامعات دولية أو فرع لأحد الجامعات الدولية، أو أن ملكيتها تعود لشخص أو بعض الأشخاص الذين هم من نفس البلد أو نفس المجتمع. و عندما ننظر الى تأريخ تأسيس هذه الجامعات، يتبين لنا بأن أغلبها قد تأسست في العقدين الاخيرين، و في تلك الفترة لم تكن سوى عدد قليل من الجامعات الحكومية في كوردستان. و على الرغم من أن هذه الجامعات تشهد زيادة ملحوظة، الا أننا نستطيع أن نقول بان هذا الامر يعتبر تجربة جديدة و تتحمل الكثير من النقاش و الجدال حول مدى تأثيرها و جودتها و مستوياتها العلمية. فالانسان الان اينما توجه يشاهد جامعة خاصة مكتظة بالطلاب الجامعيين الذن يسعون من اجل اكمال الدراسة الجامعية. و ازاء المشهد يجول في بال الانسان افكار و أسئلة عديدة، ما الذي أدى الى زيادة اعداد هذه الجامعات الخاصة و ما الذي يدفع الطلاب الى الالتحاق بها؟ هل توفر هذه الجامعات فرص دراسية متساوية للجميع، و هل تقوم هذه الجامعات تأمين احتياجات السوق من الكوادر المختصة و الخبيرة؟ هل تعتبر هذه الجامعات عاملا من عوامل تطور العجلة الاقتصادية للبلاد، أم انها عبارة عن مجموعة مؤسسات هما الاول و الاخير و منح الشهادات الجامعية لكل من يقرر الالتحاق بها للحصول على الشهادة الجامعية؟ خاصة الذين يتمتعون بأوضاع اقتصادية جيدة تساعدهم للدراسة في هذه الجامعات، لأن كل طالب يلتحق بهذه الجامعات عليهم ان يدفعوا سنويا مبلغا كبيرا من المال. من هذا المنطلق نتعرف على الدوافع التي تدفع أفراد المجتمع الالتحاق بهذه الجامعات الخاصة لاكمال الدراسة الجامعية. و على هذا الاساس تهدف هذه الدراسة تحقيق الاهداف التالية: (عرض و كشف أهم الدوافع التي تدفع الطلاب الالتحاق بهذه الجامعات الخاصة و التعرف الاختلاف الموجود بين وحدات الدراسة وفقا للعمر و الجنس و الاحالة الاجتماعية و مكان السكن، و كذلك معرفة رأي الطلاب تجاه هذه الجامعات الخاصة). تم استخدام المنهج الوصفي في هذه الدراسة و لتحديد وحدات عينة الدراسة، استفاد الباحث من العينة العشوائية البسيطة، و تم جمع المعلومات

من خلال استمارة الاستبيان. يتكون حجم عينة الدراسة من 228 وحدة ملتحقين باثنين من الجامعات الخصة و هما (جامعة جيهان – جامعة كومار للعلوم التكنولوجيا).

لتنظيم و عرض النتائج و جدولتها، استفاد الباحث من مجموعة أدوات احصائية مثل (الوسط الحسابي) (الانحراف المعياري) (المعادلة التائية للعينة المستقلة) و (المعادلة الفائية أنوفا).

من أهم النتائج التي تم التوصل اليها من خلال هذه الدراسة هي النتائج التالية:

أظهرت هذه الدراسة بان للدافع الاقتصادي دور كبير و ذو تأثير شديد مما يدفع الطلاب للالتحاق بهذه الجامعات الخاصة، لأن معظمهم مقتنعين بحصولهم على فرص اقتصادية جيدة بعد أكمال و أتمام الدراسة الجامعية مما يمكنهم من العمل في مجالات تخصصاتهم العلمية. ياتي الدافع العلمي أو الاكاديمي بالدرجة الثانية الذي يؤثر علة الطلاب بدرجة كبيرة بعد الدافع الاقتصادي. الهدف الثالث الذي تحقق من خلال هذه الدراسة و هو التعرف على أراء الطلبة تجاة هذه الجامعات الخاصة، للطلاب رأي ايجابي تجاه هذه الجامعات حيث وافق معظمهم على الفقرات الخاصة بالدافع العلمي الواردة في استمارة الاستبيان. و فيما يتعلق بمتغيرات العمر و المرحلة الجامعية و مكان السكن، فقد كان للدافع الاقتصادي الدور الاكبر، أما المتغيرات الاخرى كـ(الجنس) فأن للدوافع تأثيرات متشابهة على الجنسين مع اختلافات احصائية طفيفة.

Abstract

In the recent years a significant number of private universities were opened in Kurdistan region, several of which are international or are a branch of an international university, or they are owned by an individual or several individuals from the same community. When we look into the history of opening such universities we realise that most of them are opened in the last two decades, this was at a time that Kurdistan had only several public universities. Although the private universities increase year by year in large numbers, but we can also say that they are new and there are lots that can be heard about motivation, effects, quality and level of their scientific prowess, because nowadays if we head to any city the possibility to see or hear about a private university is high that students are furthering their studies, at such situations, human beings think of some core questions, what is the reason behind opening such large numbers of private universities and for students to enrol in them in such large numbers? Are these universities provide an equal opportunity for all to enrol? Do they provide the market with required experts and skilled employees? Are they contributing to the growth and development of the country's economy? Or they are just some establishments that issue graduation certificates for anyone that enrols in them? Especially to those students that come from financially capable families, because any student that studies in the colleges of such universities must pay a large sum annually. To answer such questions it is important to know what are the motives behind citizens that make them further their studies at such private universities. On such grounds the objectives of this thesis are: addressing the most important motives behind students that choose the private university to further their studies, finding out the differences of the thesis samples according to age,

sex, social status, expertise, residence location, students' opinions about private universities.

In this thesis the descriptive method was used, the researcher made use of simple random sampling to choose the samples of the thesis, survey forms were used to collect the data. The sample is 228 units, from the students of two private universities of Cihan university, Komar university for science and technology.

To organize and present the objectives, the researcher made use of several statistical tools such as mean, standard deviation, Independent samples T-test, One way NOVA F-test.

Several important outcomes of the thesis are the following:

The thesis found out that the economy motive had a great effect on students to choose private universities for study, because most of them believe that when they graduate from such universities they will be having more job opportunities that would be of economic leverage and they can work in their own area of expertise, in the second place after economy motive comes the scientific motive which has the most effect, the third outcome of the thesis is in knowing the students' opinions regarding the private universities, the students had a positive opinion regarding the private universities, most of them have checked the academic/scientific item motives and state that they apply to them.

Regarding the age, university stage and residence location variable, the economy motive had the most role and effect, but regarding the sex variable, the motives have the same effect and role on both sexes, with a slight statistical difference. Finally many recommendations and suggestions are presented.

Students Motivations to Choose Pprivate Universities for Studying A field in Sulaymaniyah Province

A Thesis

Submitted to the Council of the College of Humanitarian Science Sulaymaniyah University – Sulaymaniyah as a partial of the Requirements of the Degree of Master in Sociology

By

Hemin Mahmood Hasan

B.A Sociology – Sulaymaniyah University

Supervised By

Assistant Prof. Dr. Luqman Salih Karim

Sulaymaniyah - Kurdistan